

**Jozef Konópka
Miroslav Kovalčík
Martin Moravčík**

**KRÍZOVÝ
MANAŽMENT
V LESNOM
HOSPODÁRSTVE**

2010

KRÍZOVÝ MANAŽMENT V LESNOM HOSPODÁRSTVE

Táto publikácia je jedným z výstupov projektu
„Krizový manažment v lesnom hospodárstve“

Tento projekt je financovaný Európskym spoločenstvom.

Autori: doc. Ing. Jozef Konôpka, CSc.
Ing. Miroslav Kovalčík
Ing. Martin Moravčík, CSc.

Lektor: Ing. František Štulajter, CSc.

Prvé vydanie

Rozsah: strán 74

Počet výtlačkov: 1 000 výtlačkov

Grafická úprava, tlač a knižárske spracovanie: NLC, oddelenie reprografie

Vydalo Národné lesnícke centrum, Zvolen

Copyright © Národné lesnícke centrum, Zvolen 2010

ISBN 978 - 80 - 8093 -

OBSAH

1. Úvod	5
2. Globálna finančná a hospodárska kríza	7
2.1 Situácia vo svete, najmä v USA	7
2.2 Situácia na Slovensku a v Európskej únii	9
3. Kríza lesného hospodárstva	12
3.1 Situácia vo svete a v Európskej únii	12
3.1.1 Chronická kríza	12
3.1.2 Akútna kríza	15
3.2. Situácia na Slovensku	20
3.2.1 Chronická kríza – analýza situácie	20
3.2.2 Akútna kríza – analýza situácie	22
4. Poznatky a skúsenosti z riešenia krízovej situácie v lesnom hospodárstve	24
4.1 V Československu v 30. rokoch minulého storočia	24
4.2 V súčasnosti v zahraničí	25
5. Scenáre ďalšieho vývoja krízy	28
5.1 Reálny scenár	28
5.2 Pesimistický scenár	29
6. Nástroje na riešenie krízy v lesnom hospodárstve	31
6.1 Chronická kríza	33
6.2 Akútna kríza	35
6.2.1 Opatrenia na úrovni vlády a jednotlivých ministerstiev	36
6.2.2 Opatrenia na úrovni Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky	38
6.2.3 Opatrenia na úrovni subjektov obhospodarujúcich lesy	39
6.2.4 Opatrenia na úrovni odborných organizácií lesného hospodárstva	42
6.3 Príklady úspešných riešení krízy	43
6.4 Opatrenia navrhnuté pre LESY Slovenskej republiky, š. p., Banská Bystrica v rámci Vyhodnotenia vnútorných auditov odštepných závodov	44
6.4.1 Strategické opatrenia	45
6.4.2 Operatívne opatrenia	46
7. Riešenie najzávažnejších problémov lesného hospodárstva v zmysle „Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky“ (august 2006)	47
7.1 Programové úlohy	47
7.2 Plnenie programových úloh	47
7.3 Nedoriešené problémy, námety na riešenie	49
8. Lesníctvo v rámci Stratégie rozvoja Slovenskej spoločnosti	52

9. Smerovanie lesníctva a drevospracujúceho priemyslu na obdobie rokov 2010 –2014 – zhrnutie	60
10. Záver	62
11. Literatúra	63
12. Použité skratky	65
13. Zoznam tabuliek	66
14. Zoznam obrázkov	66
15. Príloha	67

1. ÚVOD

Ku chronickým problémom, ktoré v lesníctve na Slovensku už desaťročia pretrvávajú, pribudla finančná a hospodárska kríza. S týmto syndrómom v lesnom hospodárstve (LH) sme nerátali a čo je ešte horšie, nevieme ani odhadnúť ako dlho bude trvať a v čom všetkom nám bude komplikovať život.

Väčšina ľudstva si v ostatných rokoch uvedomila skutočnosť, že mu hrozí veľké nebezpečenstvo v dôsledku klimatickej zmeny. Ľudstvo sa na tieto zmeny adaptuje aj keď nie rovnakou mierou v jednotlivých krajinách. Realizáciu globálnych opatrení na zmiernenie vplyvu týchto zmien erodujú rozličné, najmä egoistické okamžité ekonomické záujmy, či možnosti jednotlivých štátov.

Aj finančná a hospodárska kríza má globálny charakter. Podľa niektorých ekonómov recesia mala trvať do decembra 2009. Iní ju odhadujú na dvadsať rokov. Podľa nich ide o najhlbšiu recesiu od druhej svetovej vojny. Viacerí sú názoru, že finančnú a hospodársku krízu má na svedomí ešte viac človek, ako klimatickú zmenu. Treba sa pýtať aké sú príčiny jej vzniku. Odpovede sú rozličné. Sú názory, že finančné a hospodárske krízy vznikajú zákonite. Ale aj, že ich zapríčiňujú najbohatšie štáty, najbohatší jednotlivci, či ich zoskupenia, resp. bohatnutie cestou finančných machinácií, prelievaním fiktívneho kapitálu, či iné podvody.

Ešte dôležitejšie ako označovať vinníka vzniku krízy, je hľadať východiská z nej. Keďže ide o globálnu krízu je povinnosťou všetkých štátov, či ich spoločenstiev hľadať riešenia. Zrejme rozhodujúce opatrenia môžu urobiť najbohatšie štáty, najväčší „hráči“, ako sú v rámci Európskej únie (EÚ) Francúzsko a Nemecko. To je ale problematika, v ktorej my lesníci nezohráme podstatnú úlohu. Vráťme sa preto k situácii v LH.

V prvom rade si uvedomme, že súčasná kríza v LH má akútny charakter. Ďalej, že nám nepomôžu náreky. Treba hľadať a nachádzať riešenia. To je podľa všetkého hlavná úloha, či prioritá pre najbližšie obdobie. Je dobre, že si túto situáciu uvedomujú aj vládnuce štruktúry na Slovensku a prijímajú opatrenia na jej riešenie. Krízou v LH sa však musia zaoberať v prvom rade všetky relevantné organizácie a inštitúcie tohto odvetvia. Je ich povinnosťou hľadať východiská z nej. K riešeniu tejto nepriaznivej situácie by mala svojim skromným podielom prispieť aj táto publikácia.

Cieľom publikácie je podať základné informácie o príčinách vzniku krízovej situácie. Charakterizovať jej priebeh. Uviestť poznatky a skúsenosti z riešenia krízových situácií doma a v zahraničí. Zosumarizovať opatrenia či nástroje, ktoré sa navrhovali v roku 2009 prijatá na riešenie krízy. Zhodnotiť plnenie zámerov LH, ktoré vyplynuli z Programového vyhlásenia vlády SR z augusta 2006. Nakoniec uviesť ako sa navrhujú riešiť najzávažnejšie problémy lesníctva v rámci dokumentu vlády SR „Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti“. Publikácia vyúsťuje do ďalšieho smerovania lesníctva a drevospracujúceho priemyslu (DSP) na obdobie rokov 2010 – 2014, teda do návrhu, čo by malo obsahovať Programové vyhlásenie vlády SR v roku 2010.

Ako z uvedeného zámeru vidieť obsah publikácie je pomerne široký. Nejde v nej len o riešenie problémov, ktoré sú dôsledkom globálnej finančnej hospodárskej krízy, ale aj o riešenie pretrvávajúcich problémov lesníctva. Z týchto dôvodov budeme hovoriť jednak o akútnej, ako aj chronickej kríze tohto odvetvia. Vychádza sa z paradigmy, že treba riešiť nielen momentálne problémy lesníctva, ktoré vyplynuli z akútnej krízy, ale zaoberať sa aj celkovou situáciou v tomto odvetví, či jeho chronickou krízou, ktorá má plazivý charak-

ter. Preto prekonanie krízovej situácie v LH by malo spočívať v dvoch navzájom prepojených strategických fázoch, a to v prijímaní opatrení, ktorými sa budú riešiť súčasné najnaliehavšie krízové problémy a súčasne s tým prijímať aj opatrenia na zásadnú zmenu pozície tohto odvetvia v rámci hospodárskych a environmentálnych štruktúr štátu. Ide o vytvorenie takých podmienok, aby LH mohlo v plnom rozsahu a vyvážené plniť všetky ekologické, ekonomické a sociálne funkcie, ktoré od neho spoločnosť požaduje.

Z týchto dôvodov sa aj vyhodnocuje plnenie Programového vyhlásenia vlády SR z augusta 2006. Ďalej sa uvádzajú zámery lesníctva v rámci vládneho dokumentu Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti (2010) a charakterizujú návrhy na ďalšie smerovanie lesníctva a drevospracujúceho priemyslu (DSP) na obdobie rokov 2010 – 2014, ktoré by malo obsahovať Programové vyhlásenie vlády SR v roku 2010.

2. GLOBÁLNA FINANČNÁ A HOSPODÁRSKA KRÍZA

2.1 SITUÁCIA VO SVETE, NAJMÄ V USA

Žijeme v období, keď sa vo svete do popredia dostali dva veľmi významné rozpory: medzi ekonomikou a človekom, resp. spoločnosťou a medzi ekonomikou a prírodou, resp. životným prostredím. Prvý rozpor sa prejavuje v neúnosnej disproporcii medzi rastúcou produkciou bohatstva a prehlbujúcou sa nerovnomernosťou jeho rozdeľovania. Najbohatšie 2 % obyvateľstva vlastní viac ako polovicu svetového bohatstva, zatiaľ čo chudobná polovica len 1 %. Pritom najbohatší ľudia svoj majetok zväčšujú umelo, agresívnou reklamou, zbrojením, a pod., teda mrhaním a plytvaním zdrojmi. Druhý rozpor, „koristnícke čerpanie prírodných zdrojov, ktoré je v rozpore s racionálnym hospodárením“ vedie do apokalyptického vyústenia spoločnosti. Mimoriadne explozívna situácia sa vytvorila na svetových finančných trhoch. Neúnosne sa zväčšila asymetria a odtrhnutosť finančnej sféry od reálnej ekonomiky, odbúrali sa jej kontrolne mechanizmy, zvýšili sa riziká kríz, dochádza k devastácii reálnej ekonomiky (ŠIKULA, 2009).

V týchto súvislostiach, podľa citovaného autora treba hľadať príčiny súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy. Jej korene siahajú do roku 1971, keď v USA za prezidenta Nixona už nebolo možné ďalej udržať krytie dolára zlatom. V spojitosti s krízou z nadvýroby sa pristúpilo k rozširovaniu priestoru pre žitie na rastúci dlh. Ekonomika USA rástla rýchlosťou 2 – 4 %, ale dlhy rástli rýchlosťou 8 – 10 %. Pokles dopytu sa odsunul zavedením nereálne zvýhodnených hypotekárnych úverov. Banky ignorovali pravidlá obozretného podnikania. Orgány kontroly to tolerovali. Značná časť depozít komerčných bank sa preliala do investičných spoločností a do ich čoraz rizikovejších špekulatívnych produktov a transakcií. Investičné banky kupovali a predávali „exotické“ cenné papiere, ktoré zabezpečovali inými cennými papiermi založenými na platbách za rizikové hypotéky. Týmto a obdobnými produktmi sa presúvali riziká, strácal sa prehľad kto vlastne nesie kľúčové riziko. Presúvanie rizika dovoľovalo zase poskytovať ešte viac úverov. Keď sa rizikové hypotéky prestali splácať začali sa odpisovať. Nové domy a ich ceny začali padať. Vznikal spätný dominový efekt – splasnutie umelo nafúknutého dopytu a nim živeneho nereálneho rastu. Fiktívne aktíva naďalej rástli. Medzi finančnými inštitúciami sa mohli vymieňať. Nebol ale po nich reálny dopyt spotrebiteľa alebo štátu.

Konštatuje sa, že globálna finančná a ekonomická kríza predstavuje nový jav, v ktorom rozpory civilizácie prekračujú kritickú mieru. Kríza obnažila ekonomickú a morálnu zvrátenosť viacerých kľúčových aspektov fungovania súčasnej podoby globalizovaného svetového hospodárstva. Ukazuje sa, že je nevyhnutný ozdravný proces, ako východisko na prekonanie globálnej krízy – postupné formovanie demokratického viacúrovňového globálneho vládnutia a náprava neoliberalných inštitucionálnych deformácií. Na tomto základe treba začať so zásadnými zmenami ekonomiky vo vzťahu k človeku a prírode, vytvárať spravodlivý trh, verejné statky, účinnú kontrolu a dohľad finančných trhov, obnovu ich funkcie k reálnej ekonomike atď.

Svetová ekonomika prechádza v súčasnosti turbulentným obdobím. Finančný systém prekonáva hlbokú krízu, trh s komoditami charakterizuje cenová nestabilita, v medzinárodnom obchode pretrvávajú nerovnováhy, ktoré zakladajú riziká ďalšieho vývoja. Všetky rozhodujúce ekonomiky opakovane korigujú odhady ekonomického rastu. Recesia, záchrany bank a balíky fiškálnych stimulov výrazne zvýšili i rozpočtové deficity.

Medzinárodný menový fond (MMF) odhaduje, že svetová kríza svet doteraz stála približne 11,9 bilióna USD, čo je pätina globálnej produkcie za rok.

Veľké bohaté krajiny v skupine G20 budú v roku 2010 čeliť v priemere fiškálnemu deficitu 9 % hrubého dôchodku (HDP), teda len o niečo menej ako v roku 2009. Minimálne tri krajiny – Japonsko, USA a Veľká Británia – vykážu dvojciferný deficit. Pri súčasnom vývoji dosiahne v roku 2010 úroveň hrubého vládneho dlhu v najsilnejších krajinách priemer 106 % HDP, o 30 percentných bodov viac ako predtým, keď v roku 2007 udrela kríza. Po desaťročiach bezkonkurenčnej dominancie Spojených štátov vo svetovej ekonomike sa vynoril protihráč s potenciálom dobehnúť i predbehnúť tohto doterajšieho lídra svetového hospodárstva. Čína svoj HDP opätovne navštevuje o obligátnych 8 %, potrebných na udržiavanie vnútornej politickej stability. Priemyselná produkcia Číny stúpla v októbri 2009 o 16,1 percenta medziročne (Trend č. 48/2009). Naproti tomu HDP USA klesne v roku 2009 asi o -2,7 % (tabuľka 1).

Tabuľka 1 Rast hrubého domáceho produktu, deficit verejných financií a verejný dlh vybraných krajín¹

Krajina		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2014
Vyspelé ekonomiky sveta	Rast HDP	2,6	3,0	2,7	0,6	-3,4	1,3	2,4
	Ročný deficit	-3,3	-2,3	-2,2	-4,6	-10,1	-9,0	-5,7
	Inflácia	2,1	2,2	2,3	2,0	0,9	1,0	1,6
USA	Rast HDP ¹⁾	3,1	2,7	2,1	0,4	-2,7	1,5	2,1
	Ročný deficit ²⁾	-3,2	-2,2	-2,8	-5,9	-12,5	-10,0	-6,7
	Verejný dlh ³⁾	61,4	60,9	61,9	70,4	84,8	93,6	108,2
	Inflácia ⁴⁾	3,3	3,3	2,9	2,1	1,6	1,5	2,0
Eurozóna	Rast HDP	1,7	2,9	2,7	0,7	-4,2	0,3	2,1
	Ročný deficit	-2,5	-1,2	-0,6	-1,8	-6,2	-6,6	-3,5
	Verejný dlh	69,6	67,8	65,7	69,2	80,0	86,3	95,6
	Inflácia	2,0	2,0	2,4	2,4	0,6	0,6	1,4
Nemecko	Rast HDP	0,7	3,2	2,5	1,2	-5,3	0,3	1,8
	Ročný deficit	-3,3	-1,5	-0,5	-0,1	-4,2	-4,6	0,0
	Verejný dlh	66,4	65,9	63,4	67,1	78,7	84,5	89,3
Francúzsko	Rast HDP	1,9	2,4	2,3	0,3	-2,4	0,9	2,3
	Ročný deficit	2,9	-2,3	-2,7	-3,4	-7,0	-7,1	-4,7
	Verejný dlh	66,4	63,6	63,8	67,5	76,7	82,6	92,6
Taliansko	Rast HDP	0,7	2,0	1,6	-1,0	-5,1	0,2	1,9
	Ročný deficit	-4,3	-3,3	-1,5	-2,7	-5,6	-5,6	-5,3
	Verejný dlh	105,8	106,5	103,5	105,7	115,8	120,1	128,5
Japonsko	Rast HDP	1,9	2,0	2,3	-0,7	-5,4	1,7	1,8
	Ročný deficit	-5,0	-4,0	-2,5	-5,8	-10,5	-10,2	-8,0
	Verejný dlh	191,6	191,3	187,7	196,6	218,6	227,0	245,6
	Inflácia	-1,2	-0,9	-0,7	-0,9	-0,2	-0,8	0,1
Veľká Británia	Rast HDP	2,2	2,9	2,6	0,7	-4,4	0,9	2,9
	Ročný deficit	-3,3	-2,6	-2,6	-5,1	-11,6	-13,2	-6,8
	Verejný dlh	42,1	43,2	44,1	52,0	68,7	81,7	98,3

¹ Zdroj: Medzinárodný menový fond, World economic outlook

Krajina		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2014
Kanada	Rast HDP	3,0	2,9	2,5	0,4	-2,5	2,1	2,1
	Ročný deficit	1,5	1,6	1,6	0,1	-4,9	-4,1	0,0
	Veřejný dlh	71,0	68,0	64,2	62,7	78,2	79,3	68,9

¹⁾ rast alebo pokles HDP v % v stálych cenách

²⁾ deficit verejných financií v danom roku v % HDP

³⁾ celkový dlh verejných financií v % HDP

⁴⁾ inflácia v danom roku v %

2.2 SITUÁCIA NA SLOVENSKU A V EURÓPSKEJ ÚNII

Slovensko sa po roku 1990 postupne preorientovalo a pretransformovalo z plánovacieho riadenia hospodárstva na trhovo orientovaný systém riadenia s rámcami európskej i svetovej globalizácie. S touto radikálnou zmenou prijal náš ekonomický a nový politický systém nielen výhody trhovej ekonomiky, ale aj jej možné riziká, ktoré charakterizujú monetárnu ekonomiku priemyselných krajín sveta. Najzávažnejším rizikom, ktoré sa registruje v priebehu spoločenského vývoja jednotlivých krajín je obdobie recesie v rámci ekonomických cyklov rôznej intenzity. Typickým negatívnym prejavom je zníženie objemu výstupov, čo nadväzne vyvoláva zníženie investícií alebo štátnych výdavkov, zamestnanosti, ziskov a zvýšenie inflácie.

Ako sme uviedli v predchádzajúcej kapitole finančnú a ekonomickú krízu inicioval krach finančných inštitúcií v USA v rámci globalizovanej ekonomiky a prepojeného finančnictva. Postihuje to, aj keď v rozličnej miere, štáty celého sveta. Úroveň vplyvu dopadov krízy na národné ekonomiky súvisí s podielom a štruktúrou ich vstupov a výstupov na globalizovanej ekonomike. Teda od relatívnej samostatnosti ich národných ekonomík. So zreteľom na to, že čoraz väčší počet obyvateľov Zeme sa aktívne zúčastňuje na celosvetových hospodárskych, technických a vedeckých činnostiach všetky krízy sa prenášajú z jednej oblasti do ostatných regiónov a odvetví.

Súčasný vývoj v globálnej svetovej ekonomike aj v podmienkach EÚ charakterizuje pokračovanie prehlbovania dopadov finančnej a ekonomickej recesie. Ukazuje sa, že transnárodné korporácie tiež významne zasiahla globálna hospodárska recesia, a že neexistujú odvetvia, ktoré by zostali mimo jej dopadov. Z tohto hľadiska sa významným spôsobom menia aj makroekonomické podmienky. Od Európskej centrálnej banky možno očakávať predovšetkým expanzívne opatrenia v oblasti úrokových sadzieb a už menej pokračovanie protiinflačnej politiky. Zároveň sa ukazuje, že jednotlivé národné rozpočty vstupujú do krízovej situácie v značne diferencovaných podmienkach, tak z hľadiska starých, ako aj nových členských štátov Európskej menovej únie. Začiatkom roka 2009 sme konštatovali na základe pracovného materiálu od Staněka (Kovalčík a kol., 2009), že pre Slovensko z toho vyplývajú tieto základné skutočnosti:

- Bankový sektor nebude tak zďaleka zasiahnutý dôsledkami finančnej a ekonomickej krízy, ako v ostatných krajinách západnej Európy. Je tomu tak s ohľadom na jeho oddĺženie a nízku angažovanosť v „toxických“ aktívach. Pokiaľ zostanú slovenské dcéry zahraničných bánk nezávislé vo svojom konaní, majú pomerne rozsiahle kapitálové zásoby, pohybujúce sa na úrovni prevyšujúcej 300 mld. Sk (približne 10 mld. €). Zároveň možno konštatovať, že slovenský bankový sektor bude pravdepodobne pokračovať

v opatrných úverových expanziách, avšak za podstatne zvýšenej hodnoty zábezpeky pre poskytnuté bankové úvery.

- SR dosahuje veľmi dobré východiskové podmienky v rámci plnenia Maastrichtských kritérií, a to z hľadiska zahraničného aj domáceho dlhu, kde dosahuje zhruba 30 % hodnoty Maastrichtských kritérií, ako aj z hľadiska deficitu štátneho rozpočtu. Zároveň sa ukazuje, že v krízovom období niektoré, pôvodne uvažované rizikové faktory, ako je prehlbovanie deficitov sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní nebudú natoľko významným fenoménom, zasahujúcim celkovú situáciu verejných rozpočtov.
- Z hľadiska príjmov štátneho rozpočtu dochádza k zásadným presunom. Vysoké ceny ropy a pohonných hmôt umožňovali cez spotrebné dane získavať významné zdroje pre štátny rozpočet. Vzhľadom na ich pokles došlo k výraznému zníženiu celkového objemu daňových príjmov. Naopak, došlo k zvýšeniu výberu daní z príjmov fyzických a právnických osôb. Spotrebné dane v oblasti tabaku a alkoholu sa zvýšili v dostatočnej miere, avšak došlo k výraznému predzásobeniu obchodníkov pred zvýšením sadzieb. Na základe toho nemožno očakávať opakovanie výrazného zvýšenia daňových príjmov zo spotrebných daní týchto tovarov.

Európska komisia predpokladala, že súčasná kríza bude patriť k najväčším za posledných 50 rokov. **Na rok 2009 predpokladala pokles HDP v eurozóne o -4,2 % a na rok 2010 mierny rast o 0,3 %. Čo sa týka zamestnanosti v eurozóne, malo sa v roku 2009 stratiť 2,6 % a v roku 2010 1,5 % pracovných miest. Následkom toho by mala stúpnúť miera nezamestnanosti na 9,9 % v roku 2009 a 11,5 % v roku 2010.** Po dosiahnutí dna v polovici roka 2009 a neskoršieho mierneho rastu čaká pravdepodobne ekonomiku EÚ druhý pád na dno. Dôvodom sú dlhy štátov a aj otupenie vládnych stimulov. Tento pokles by už nemal byť taký výrazný a neobíde ani Slovensko. Súčasné oživenie nemalo pevnú pôdu pod nohami a bolo najmä v dôsledku nízkej porovnávacej bázy v roku 2008 a prvej polovice roka 2009. V recesii by malo ostať v roku 2010 iba Španielsko, ktoré podľa Európskej komisie zaznamená pokles o 0,6 %. Nemecko a Francúzsko, ktoré najviac ovplyvňujú ekonomiku Slovenska, majú dosiahnuť mierny rast (tabuľka 1).

Súčasný mierny rast a zotavovanie ohrozuje najmä situácia na finančných trhoch, ktoré ovplyvňujú najmä vysoké štátne dlhy. Na druhej strane rozpočtové škrty budú mať negatívny dopad i na tak veľmi chabý ekonomický rast, čo by mohlo predĺžiť a prehĺbiť hospodársku krízu. V reálnej ekonomike by to mohlo spôsobiť rast úrokových sadzieb, čo by obmedzilo spotrebu (Hospodárske noviny, 26. – 28. 2. 2010, s. 9).

Väčšine krajín strednej, východnej a juhovýchodnej Európy sa podarilo dostať z krízy ešte na konci roku 2009, no k rastu sa región vráti až v roku 2011. Tempo výkonu ekonomik by sa malo zrýchliť v roku 2012, avšak bude výrazne zaostávať za rozmachom pred krízou. Vyplýva to z najnovšej analýzy rakúskeho Inštitútu pre medzinárodné ekonomické štúdie (WIIW). Expanziu v regióne povedie podľa štúdie Poľsko, ktoré ako jediné zaznamenalo v minulom roku rast HDP, na úrovni 2,5 percenta. Českej republike, Slovensku a Slovinsku predpovedá WIIW iba veľmi mierny rast HDP, okolo jedného percenta. Ekonomiky Maďarska, Rumunska a Bulharska by mali stagnovať. Z mínusu by sa ani v tomto roku nemali dostať tri pobaltské štáty a rovnako ani Chorvátsko, Bosna a Hercegovina a Čierna Hora. Silnejší rast očakávajú ekonómovia len v Rusku, na Ukrajine a v Kazachstane (Trend, 9/2010).

Vývoj hospodárstva na Slovensku v roku 2009 ukázal, že kríza, napriek prijatým opatreniam pretrváva. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím sa znížil HDP v roku

2009 o zhruba 5 %. **V roku 2010 by sa ekonomická situácia v západnej Európe mohla stabilizovať a vzrásť tiež záujem o slovenské výrobky. V tomto prípade by mohlo dôjsť na Slovensku k miernemu rastu HDP o 1,1 %.** Ekonomický pád sa okamžite prejavil na raste nezamestnanosti. Počet ľudí bez práce podľa posledných informácií predstavuje až 375 tis., resp. 13,9 %. Dôležité boli v tomto smere dva faktory, a to návrat určitej časti slovenských migrantov zo zahraničia a klesajúce objednávky pre pobočky nadnárodných firiem v SR a ich slovenských dodávateľov. **Miera nezamestnanosti by v roku 2010 mala byť nad 13 % (tabuľka 2).**

Tabuľka 2 Vývoj vybraných makroekonomických ukazovateľov Slovenska²

Ukazovateľ	Jednotka	2006	2007	2008	1Q/2009	2Q/2009	3Q/2009	4Q/2009
HDP v s. c. roku 2000	mil. €	42 944	47 487	50 418	10 837	11 828	12 777	
Prírastok HDP	%	8,5	10,6	6,2	-5,7	-5,5	-4,8	
Počet nezamestnaných	počet	319,0	275,3	234,4	281,0	302,1	339,0	374,6
Miera nezamestnanosti	%	13,3	11,0	9,6	10,5	11,3	12,5	13,9
Index priemyselnej produkcie	%	15,1	16,9	3,3	-21,4	-21,5	-13,3	1,2

Vysvetlivky: s. c. – stále ceny

² Národná banka Slovenska – Vybrané ukazovatele hospodárskeho a menového vývoja SR

3. KRÍZA LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

3.1 SITUÁCIA VO SVETE A V EURÓPSKEJ ÚNII

V prvej kapitole sme uviedli, že korene súčasnej globálnej krízy siahajú do roku 1971, keď v USA za prezidenta Nixona už nebolo možné ďalej udržať krytie dolára zlatom. Ak by sme hľadali analógiu s LH museli by sme ísť do ďalej histórie, čo by zrejme nespĺnilo svoj účel. Preto sa tomu vyhneme. Treba však uviesť, že vývoj vo svete pokiaľ ide o LH ide v dvoch smeroch. Najvyspelejšie, bohaté štáty si lesy chránia, zvyšujú ich výmeru. Aby zachovali, resp. zvyšovali funkčný potenciál svojich lesov. Drevnú surovinu radšej dovážajú z rozvojových krajín. Naproti tomu v rozvojových krajinách naďalej pokračuje devastácia lesov, aj keď v oficiálnych celosvetových dokumentoch sa deklaruje význam lesov a potreba zabezpečenia ich ochrany a zvelačovania. V prístupe k lesom vo svete najbohatších krajín a nadnárodných monopolov a rozvojových krajín akoby boli stelesnené uvedené dva najzávažnejšie rozpory, či deformácie súčasného sveta.

Krízu LH, či lesníctva (širší pojem) možno posudzovať najmenej z dvoch uhlov pohľadu. A to jednak ako dôsledok globálnej finančnej hospodárskej krízy, čo by sme mohli označiť ako „krízu akútnu“. Táto môže trvať niekoľko rokov. Iný charakter má kríza vyplývajúca z výhľadov lesníctva do budúcnosti, ktorá pretrváva dlhodobo, má plazivý charakter. Mohli by sme ju označiť ako „krízu chronickú“. Túto nemožno riešiť krátkodobými, ani krátkozrakými rozhodnutiami. Už roky sa mení verejný záujem o lesy, teda o objekty zverené lesníctvu do starostlivosti, pričom sa nevytvárajú podmienky na realizáciu tejto požiadavky. Pôvodný podnet k riešeniu tohto, možno povedať existenčného problému LH, vznikol po 2. svetovej vojne v dôsledku verejného záujmu o životné prostredie ľudskej spoločnosti v západných štátoch Európy (Nemecko, Francúzsko, Švajčiarsko, Rakúsko, Dánsko). Takto vznikla koncepcia „viacúčelového lesníctva“, ako doktrína, ktorá predstavuje východisko riešenia chronickej krízy lesníctva (KREČMERA, 2009). V nadväznosti na uvedené v ďalšom rozdelíme krízu lesníctva na chronickú a akútну, a to aj napriek tomu, že je medzi nimi vzájomná súvislosť.

3.1.1 CHRONICKÁ KRÍZA

Vznik chronickej krízy súvisí so zmenenou situáciou vo svete v dôsledku rozvoja civilizácie. Ako je známe v minulosti záujem o lesy bol najmä z dôvodov drevoprodukčných. Najmä po druhej svetovej vojne vo vyspelých krajinách Európy začal záujem o lesy stúpať v dôsledku uvedomenia si ich verejnoprospešného významu. Najprv sa tieto priaznivé účinky lesov chápali ako vedľajšie, či súběžné vplyvy drevoprodukčnej funkcie lesov. Neskôršie sa prišlo k záveru, že tieto pozitívne vplyvy treba zámerne posilňovať, či vytvárať. Takto vznikla koncepcia viacúčelového – polyfunkčného LH. V najvyspelejších štátoch západnej Európy sa táto aj začala v praxi realizovať. V posledných desaťročiach 20. storočia však začali do Európy prichádzať nebezpečné teórie, ktoré tento progresívny smer v LH začali ohrozovať, či jeho aplikáciu znemožňovať. Možno povedať, že ide o dve výrazne protichodné ideológie: americký ekonomizmus a krajný environmentalizmus. Uvedieme ich bližšie charakteristiky, podľa KREČMERA (2009).

Ideológia environmentalizmu sa rozšírila koncom 20. storočia z USA. Súvisí s modernými snahami chrániť životné prostredie, napraviť koristnícke prístupy k prírode.

S čím lesníctvo môže plne súhlasiť. Veľmi rýchle však začala nahrádzať v lesníctve klasickú metódu trvalo udržateľného, nepretržitého a vyrovnaného výnosu z produkcie dreva krajinou vetvou ekologickej etiky, tzv. hlbokou ekológiou (deep ecology), ktorá tvrdí: „*všetko čo príroda robí, len dobre robí*“. To je základná idea o prístupe k prírode, resp. k lesom. Ide v podstate o teologický prístup (nepripúšťa sa iný názor, tento sa označuje ako škodlivý).

Lesné ekosystémy sa stali stredobodom pozornosti tejto ideológie, ako jeho *experimentálny objekt*. Zrejme je tomu tak preto, lebo v kultúrnej krajine sú prírode bližšie ako porasty na poľnohospodárskych pozemkoch. Návrat k prírode s vylúčením zásahov človeka do lesov, je možný podľa všetkého aj preto, že nie sú až tak životne významné pre výživu obyvateľstva ako poľnohospodárske kultúry. Má to však ďalekosiahle negatívne dôsledky. Neberú sa do úvahy tisícročné skúsenosti s poškodzovaním lesných ekosystémov prírodnými živlami. Zvlášť nebezpečná je táto ideológia vtedy, ak sa k jej aplikácii prikróči veľkoplošne a lesné ekosystémy nemajú prirodzenú štruktúru. Príklady možno uviesť zo Šumavy, ako aj z Vysokých Tatier, resp. iných regiónov Slovenska.

Pretože LH nakladá s lesnými ekosystémami tak, aby plnili potreby ľudskej spoločnosti, dostáva sa medzi mlynské kamene environmentalizmu a ekonomizmu. Environmentalismus nechce brať do úvahy skutočnosť, že kultúrna krajina je životným prostredím ľudí a označuje to ako „antropocentrické“ spiatocnícke myslenie. Neguje vzťah lesov a krajinného prostredia. Objavil sa však aj termín „služby ekosystémov“, čo signalizuje rešpekt i k úžitkom, ktoré lesné ekosystémy poskytujú ľudskej spoločnosti. Vzťahujú to však len na prirodzené ekosystémy. Ide tu v podstate len o *pozitívne externality*. Lesníctvo však poskytuje ľudskej spoločnosti úžitky aj prostredníctvom *kultúrnych* lesných ekosystémov, ktoré podporujú činnosť človeka a udržujú ľudskú civilizáciu na Zemi i tam, kde nie sú prirodzené ekosystémy. Službami ekosystémov záujem environmentalizmu o „well being“ ľudí spravidla končí. Ich potreby nepokladá za prioritu pre nakladanie s lesmi. Politicky smeruje k čo najväčšiemu rozšíreniu nerušenej prírody. Hospodárske zásahy do lesov na uspokojenie spoločenskej potreby pokladá za škodlivý zásah do interných prírodných procesov ekosystémov.

Environmentalizmus sa miesto mimoprodukčných funkcií zaoberá funkciami „životodarnými“ – vnútornými prírodnými procesmi lesného ekosystému. Nazvané sú funkciami internými, ktoré sa svojimi efektmi priamo nedotýkajú spoločenského poslania lesov. Za funkcie externé považujú tie, ktoré sa uplatňujú na uspokojovanie potrieb spoločnosti – medzi ne teda patria funkcie mimoprodukčné. Tieto externé funkcie lesa sú podľa environmentalizmu údajne výplodom antropocentrického myslenia. Termín „*mimoprodukčné funkcie lesa*“ environmentalizmus pokladá za archaické vyjadrenie dnes údajne chybných priorít.

Environmentálne a sociálne vplyvy, ktoré les všade samovoľne poskytuje, nemôžu v súčasnosti už uspokojiť ľudskú spoločnosť. Preto sa v LH, čím ďalej, tým viac zvyrazňujú *riadené mimoprodukčné funkcie lesa*, ktoré si nevyhnutne vyžadujú vklady práce a kapitálu na *lesnícke služby*. Ich postavenie v ekonomickej štruktúre lesníckeho sektora patri ku kľúčovým otázkam viacúčelového využívania lesov. Lesnícke služby sa nehodia ani krajným vetvám ideológie environmentalizmu, ani krajnému ekonomizmu. Tá prvá považuje uplatňovanie záujmov ľudskej spoločnosti zásahmi do prírodného diania za svetonázorovo archaické. Tá druhá v nich nevidí možnosť podnikania.

Ekonomizmus je sociologický smer zdôrazňujúci výhradne ekonomické činitele vo vývoji spoločnosti. Vznikol a začal sa šíriť do sveta taktiež z USA od roku 1981 ako súčasť

politického neoliberalizmu. Jeho priorita je v trvalom raste výroby, v zisku dosahovanom vo voľnom trhu, ktorý je údajne schopný všetko vyriešiť bez regulácii štátu. Pokiaľ ide o LH, toto sa chápe ako sektor výlučne podnikateľský, ktorý sa orientuje jednoúčelovo na prvovýrobu dreva na pni. Ak sa LH chápe bez spojenia s DSP, nie je oň veľký politicky záujem. O verejné záujmy nemá podnikateľská sféra záujem, pretože doposiaľ nemajú trhovový charakter.

Postavenie ekonomizmu je veľmi silné – má veľkú oporu v jednoúčelovo ekonomicky štruktúrovanom národohospodárskom odvetví. Vychádza z toho, že LH od jeho vzniku predstavovalo jednoúčelový drevoprodukčný národohospodársky sektor. V praxi sa ekonomizmus prejavuje obvykle tým výraznejšie, čím väčšie slovo v jeho radení dostávajú odborníci vyškolení len v ekonomickej sfére. Pokiaľ riadia lesy vo vlastníctve štátu, obvykle sa nezaoberajú špecifikom lesa, ale nakladajú s ním podnikateľsky, ako s ktorýmkoľvek iným majetkom. Možno sa vo všeobecnej ekonómii ani nevie o novodobej európskej tradícii viacúčelového využívania lesov. Konkrétne o možnostiach hospodárskeho využívania ekologických a sociálnych úžitkov, ktoré plynú alebo môžu plynúť spoločnosti z lesov. Tieto úžitky zostávajú mimo procesov obchodu na lokálnej a regionálnej úrovni. Nezáujem o ne možno plynie aj z toho, že sa ich hodnoty ťažšie zisťujú či kvantifikujú. Je tomu tak, ale hlavne preto, že doposiaľ tieto úžitky plynuli pre spoločnosť, či konkrétne subjekty, bez náhrady. Považovali sa za pozitívne externality, teda ako vedľajší produkt drevoprodukčnej funkcie lesov (ekosystémové služby). Tieto vznikajú automaticky, teda na ich zabezpečovanie netreba žiadne náklady, resp. subjektom, ktoré lesy obhospodarujú nevzniká na produkčnej funkcii žiadna ujma. Ako sme už uviedli situácia je v súčasnosti iná. Nejde tu už len o pozitívne externality, ale o zámerné zabezpečovanie, či posilňovanie mimoprodukčných funkcií lesa. Toto sa realizuje konkrétnymi hospodárskymi opatreniami, ktoré si vyžadujú finančné náklady, alebo je to spojené s obmedzeniami bežného obhospodarovania lesov v dôsledku čoho vzniká ujma na drevoprodukčnej funkcii lesa.

Významnou charakteristikou neoliberalného ekonomizmu je taktiež všeobecné oslabovanie verejného sektoru. Verejné záujmy sa nediferencujú podľa druhu vlastníctva lesov (súkromné a štátne, resp. verejné). Všetko rieši trh. Je tu snaha o privatizáciu lesov vo vlastníctve štátu (skupinový záujem drevospracujúcej sféry).

Ako príklad uplatnenia ideológie ekonomizmu v LH možno uviesť zrušenie štátneho lesného podniku v 80. rokoch na Novom Zélande. Neoliberálna vláda tam lesy prenajala drevárskym spoločnostiam z Ameriky, Ázie i Austrálie na 30 rokov. Dôsledky sú katastrofálne. Dokonca aj lesnatosť územia začala klesať.

Ekonomizmus neberie zreteľ na to, že výrobnou základňou LH je živá príroda, kde platia (a musia sa rešpektovať) aj prírodné zákonitosti. Podľa neho vysokú rentabilitu možno dosiahnuť ťažbou väčšieho objemu dreva, vyberaním kvalitnejších, ľahko prístupných stromov, podstatným znížením rozsahu umelej obnovy, redukovaním nákladov na výchovu a ochranu lesa. Takto by boli nižšie náklady, vyššie tržby, výrazne by sa zvýšila rentabilita. Dalo by sa to praktizovať, ale iba niekoľko rokov. Po čase by sa dosiahol celkom opačný ekonomický efekt, nehovoriac o negatívnych ekologických a celospoločenských dôsledkoch. Preto sa v LH sleduje a musí sledovať, aký spoločenský účinok vyvolajú úsporné opatrenia na zvyšovanie ekonomickej efektívnosti. Musí sa hodnotiť aký je vplyv zvyšovania produktivity, čo vyvolalo pokles nákladovosti, aká je príčina rastu tržieb atď. (MARKO, 2007).

Presadzovanie ideológie ekonomizmu je jedným z mimoriadne závažných dôvodov postupnej marginalizácie lesníctva a jeho krízy v súčasnosti.

K uvedeným ideovým krajnostiam treba ešte uviesť, že obidve prinášajú nebezpečné riziká pre ľudskú spoločnosť, tak z hľadiska drevoprodukčného, ako aj plnenia mimoprodukčných funkcií lesa v kultúrnej krajine. Nie sú v zhode s princípom predbežnej opatrnosti. Obidve ideológie sú v rozpore s európskym lesníctvom, ktoré sa vyvíjalo ako viacúčelové, t. j. ako trvalo udržateľné obhospodarovanie lesov v kultúrnej obývanej krajine. Preto ich európske lesníctvo odmieta.

3.1.2 AKÚTNÁ KRÍZA

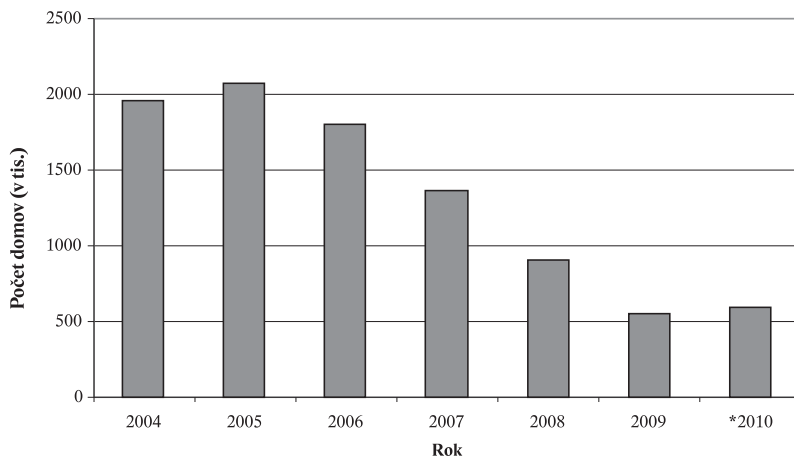
O aktuálnej situácii v LH v zahraničí možno zatiaľ usudzovať iba prostredníctvom informácií o poklese predaja dreva a produktov z neho. Najviac informácií je k dispozícii z USA a ich zahraničných firiem. Podľa prvých informácií je situácia v LH kritická aj v ostatných krajinách EÚ. Najvýraznejšie sa to prejavilo na poklese cien sortimentov dreva o 10 až 20 % a poklese dopytu po drevnej surovine. Kombinácia týchto dvoch faktorov vyvolala zníženie tržieb až o 40 %. V niektorých krajinách (Nemecko, Rakúsko) je silný tlak na zníženie ceny pilárskych sortimentov dreva v dôsledku ich nízkeho dopytu. Na druhej strane však rastie dopyt a stúpajú ceny dreva na energetické využitie. Čiastočne to kompenzuje pokles cien pri ostatných sortimentoch dreva. Na trh s drevom má najvýraznejší vplyv vývoj cien a obchodu s rezivom a výrobkami z dreva.

Recesia DSP sa začala už na začiatku roku 2007, teda ešte pred úplným prepuknutím dôsledkov finančnej a ekonomickej krízy. Negatívny vývoj pokračoval aj v roku 2008. Opätovné vetrové kalamity zo začiatku tohto roku, krízu odvetvia LH ešte prehĺbili. Napríklad v Pobaltských štátoch klesla produkcia ihličnatého reziva až o 25 %, vo Fínsku približne o 21 % a v Rakúsku o 17 % v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2007. Recesia DSP a pokles cien vstupnej suroviny mali za následok pomerne výrazný pokles cien aj produktov ihličnatého reziva. V prvom štvrtroku 2009 ešte pokračoval mierny pokles cien s postupnou stabilizáciou v druhom a treťom štvrtroku 2009. Vo štvrtom štvrtroku 2009 už sa zaznamenal mierny rast cien sortimentov dreva, ktorý sa predpokladá aj v prvom štvrtroku 2010 na základe uzatvorených zmlúv na dodávky dreva. Situácia na trhoch s rezivom zostáva naďalej napätá, a aj preto sa zmluvy pre prvý štvrtrok 2010 uzatvárali veľmi opatrne (Informačný list 4/2009).

Situácia v Spojených štátoch amerických

V USA sa kríza v lesnícko-drevospracujúcom komplexe začala prejavovať ihneď po začiatku hypotekárnej krízy na konci roku 2006, pretože hypotéky sa týkali domov a rodinného bývania. Rodinné domy sú v USA na 95 % drevené, takže zastavenie ich výstavby malo priamy dopad na spotrebu reziva, panelov a buničiny. Nepriamy dopad krízy sa prejavil v menšom dopyte po nábytku a dreve na jeho výrobu. Pôvodne sa predpokladal prepád výstavby rodinných domov v USA na 880 tis. do konca roka 2009, mierny nárast ich výstavby v roku 2010 – na úroveň 1 140 tis. domov a dosiahnutie stavu výstavby domov na úrovni roku 2006 až v roku 2012 (Združenie drevárskych inžinierskych spoločností v USA, 2008). Skutočne však poklesla výstavba rodinných domov v roku 2009 na 554 tis. a v súčasnosti sa pomaly zotavuje. Ministerstvo obchodu USA uviedlo, že výstavba domov podľa sezónne upravených údajov vzrástla v januári 2010 v USA o 2,8 % na 591 tis. domov. Počet začatých stavieb nových domov v decembri sa upravil z pôvodných 557

tis. na úroveň 580 tis. domov. V medziročnom porovnaní sa ich výstavba v januári 2010 zvýšila o 21,1 %, čo je najvyšší nárast od apríla 2004. Počet nových stavebných povolení klesol v januári 2010 o 4,9 % na počet 621 tis. po tom, čo v decembri 2009 dosiahol úroveň 653 tis. povolení. Bola to najvyššia hodnota za posledných štrnásť mesiacov (obrázok 1).

* odhad

Obrázok 1 Vývoj a výhľad výstavby rodinných domov v USA³

Hlavné dopady krízy na sektor LH a spracovania dreva možno zhrnúť takto (TAYLOR, 2009):

- pokles dopytu po ihličnatom dreve o –50 % oproti roku 2005,
- pokles dopytu po listnatom dreve o –35 %,
- pokles dopytu po výrobkoch z dreva o –30 – 40 %,
- strata 126 tis. pracovných miest, čo predstavuje 22 % zamestnancov sektora spracovania dreva.

Kanada

Vzhľadom na neustály prepád výstavby domov, ktorý bol v Kanade v roku 2009 o 24 %, pracovali najväčšie piliarske firmy iba na 70 % svojej kapacity. Kríza v spracovaní piliarskeho dreva sa tiež prenášala do spracovania celulózy. Na najbližšie mesiace sa nepredpokladalo žiadne zlepšenie v pozorovanom prepade výroby reziva a poklese cien. V oblasti Vancouveru po znížení výroby 750 podporných celulózo-papierenských závodov sa znížili odvody celulózo-papierenského priemyslu štátu na 25 %. Stúpol počet nezamestnaných lesných robotníkov odkázaných na podporu štátu tak, ako aj ostatných nezamestnaných.

Škótsko

Rozhodujúce faktory, ktoré ovplyvnili situáciu v lesníckom sektore Škótska sa prezentovali na ministerskom brifingu konanom 19. 2. 2009. Boli to tieto:

³ Zdroj: http://www.census.gov/const/www/quarterly_starts_completions.pdf

Ťažba dreva

Ceny dreva klesli za posledných 6 mesiacov o 15 %. Ceny predaja dreva na stojato o 9 až 21 %. V dôsledku týchto skutočností sa znížili požiadavky na poskytovateľov služieb a podnikateľov so sadbovým materiálom. Vzhľadom na ekonomické podmienky v Škandinávii sa export dreva začína prepadať. Možným dôsledkom bol kolaps podnikania u dodávateľov služieb. Menej ohrozené sú lesné škôlky, kde sa predpokladal odbyt sadbového materiálu na zalesňovanie.

Navrhované opatrenia:

- Zabezpečiť, aby štátne lesy v prípade dopytu predávali guľatinu v objeme na súčasnej úrovni, za ceny odrážajúce podmienky trhu.
- Zabezpečiť, aby sa financovanie cez program rozvoja vidieka (PRV) využívalo maximálne efektívne na stimuláciu aktivít v rámci lesníckeho sektora.
- Poskytovať „soft“ úvery na zabezpečenie spolufinancovania projektov cez PRV.
- Rozhodnúť o spôsobe financovania kontraktov na výstavbu a rekonštrukciu ciest.

Energia

Nastal významný nárast nákladov na palivo a energiu. Ceny „červenej nafty“ sa dostali späť na úroveň minulého septembra, ale stále sú asi 30 % vyššie ako začiatkom roka 2007. Nafta ostala drahšia ako benzín, napriek zníženiu cien ropy. Toto spôsobilo zvýšenie nákladov na obsluhu strojov, ale aj prinútilo, najmä obce a veľké podniky, znižovať náklady na energiu a kúrenie cez inštaláciu zariadení na biomasu. S cieľom využiť výhodu vyplývajúcu z pretrvávajúceho záujmu o obnoviteľnú energiu z biomasy, sa navrhovalo presadiť zvýšenie financovania „Novej škótskej schémy vykurovania biomasou“. Druhým opatrením bolo opäť otvoriť otázku systému zliav na „červenú naftu“ pre spoločnosti prepravujúce drevo.

Stavebný sektor

Výstavba nových domov vo Veľkej Británii klesla v roku 2008 oproti predchádzajúcemu roku skoro o polovicu. Stavba nových domov v súkromnej sfére klesla celkovo až o 56 % oproti roku 2007. Útlm výstavby vplýval najmä na lesnícky sektor. Cena stavebných materiálov (oceľ, tehly) v 2. štvrtroku 2008 klesla o 2 %, cena dreva o 14 %. Celkovo sa ceny piliarskej guľatiny znížili za posledných 6 mesiacov voľným pádom o 25 – 40 %. Na základe prieskumu, ktorý sa vtedy vykonával v približne 4,5 tis. firmách sa konštatovalo, že **najvýznamnejšie zmeny sú v cene práce, ktorá vzrástla o 20 % a zníženie cien guľatiny o 20 %**. Oproti minulému roku, keď firmy predpokladali 20 – 40 % zisk, väčšina firiem (75 %) očakávala stratu. To sa odrazilo aj v zamestnanosti: 45 % firiem muselo prepúšťať zamestnancov (v rozpätí 4 – 32 ľudí na firmu), väčšinou sa redukoval pracovný čas o 10 – 35 %, niektorí zaviedli 4 dňový pracovný týždeň. Väčšina zamestnávateľov to robila v záujme zachovania zamestnanosti. K zníženiu pracovných miest došlo väčšinou u producentov stavebného dreva a výstavby drevostavieb. Východisko zo situácie sa malo nájsť prostredníctvom týchto opatrení:

- Upraviť splatnosť služieb pre verejný sektor z 30 dní na „ihneď“, s cieľom pomôcť s *cash flow* firmám poskytujúcim tovary a služby pre vládu.
- Prediskutovať s priemyslom možnosť odloženia splatnosti úverov a zmlúv, ktoré mali v minulosti pomôcť nákupcom guľatiny prispôsobiť sa rapidnému prepadu cien.

- Urgovať pripravované opatrenia smerujúce k uvoľneniu trhu.
- Zabezpečiť prístupnosť úverov pre stimuláciu stavebného sektora, ktorý je kľúčovým pre zaistenie *cash flow*.

Chorvátsko

Situácia v Chorvátku, kde až 70 % drevnej produkcie ide na vývoz bola vážna. V roku 2008 export klesol o 40 %. Ročná nerealizovaná strata na vývoze dosiahla 440 mil. chorvátskych kun. Tento trend pretrvával aj v roku 2009, keď v januári bolo o 40 % menej objednávok zo zahraničia. Ťažká situácia viedla k prepúšťaniu zamestnancov. Do tejto doby bolo prepustených asi 4 tis. ľudí. Pritom v Chorvátsku pracuje 27 tis. ľudí v drevárstve, 10 tis. v lesníctve a 11 tis. v nadväzujúcej sfére obchodu a služieb.

Litva

Situácia bola veľmi vážna. Predaj dreva sa v roku 2008 znížili o 40 – 50 %. Ceny guľatiny sa v porovnaní s rokom 2007 znížili o 30 – 50 %. Spracovateľské podniky boli tiež v zlej situácii. Niektorí z výrobcov a predajcov nábytku skrachovali a zle sa viedlo aj pílam. Najväčším problémom bol nedostatok aktív a zníženie lesníckej produkcie pre export aj domáci trh.

Rakúsko

Pri ihličnatých sortimentoch dosiahli ceny maximum vo februári 2007. Od tohto obdobia zaznamenávali postupný prepad, ktorý bol najvýraznejší začiatkom roku 2008, keď klesli o 16 %. Príčinou boli hlavne opakované vetrové kalamity v Rakúsku začiatkom roku 2008 a nepriaznivá situácia v dopyte po dreve. Ďalší vývoj naznačoval, že postupne dochádza k stabilizácii úrovne cien, avšak tieto ešte naplno nezohľadňovali všetky negatívne dôsledky po úplnom prepuknutí finančnej a ekonomickej krízy. Preto sa ešte predpokladal opätovný útlm. Vývoj trhu s listnatými sortimentmi bol v tomto nepriaznivom období pomerne stabilný, pričom ceny mierne klesli. Dôvodom bola najmä skutočnosť, že listnaté sortimenty tvoria veľmi nízky podiel na celkových dodávkach dreva.

V júli 2009 piliarsky priemysel v Rakúsku zvýšil dopyt po piliarskej guľatine. Trh s priemyselnou guľatinou sa v tomto období ustálil a dopyt bol v rovnováhe s ponukou. Ceny zostali na rovnakej úrovni ako v predchádzajúcom období. Dopyt po energetických sortimentoch dreva bol vzhľadom na prichádzajúcu vykurovaciu sezónu stále veľký. Priemerné ceny za priemyselné drevo (vláknina, brusné drevo, štiepka) sa nezmenili.

V druhom polroku 2009 zaznamenala hospodárska komora Rakúska oživenie vo všetkých odvetviach hospodárstva v Rakúsku. Priemerné ceny guľatiny zaznamenali najvyšší rast v treťom štvrtroku 2009 takmer o 8 %. Dôvodom boli zlepšujúce sa trhy s ihličnatým rezivom v Európe a v USA. Dopyt po listnatej piliarskej guľatine priemernej kvality je slabý. Dopyt po všetkých sortimentoch energetického dreva bol v decembri 2009 naďalej dobrý. Regionálne sa zvýšili ceny palivového dreva. Aj napriek silnému rastu cien v treťom štvrtroku 2009 boli ceny v porovnaní s rovnakým obdobím roka 2008 nižšie až o 15 %. Situácia na trhoch s rezivom zostáva i naďalej napätá, preto sa zmluvy pre prvý štvrtrok 2010 uzatvárali veľmi opatrne (Informačný list 4/2009).

Česko

V Česku sa vývoj cien čiastočne podobal vývoju v Rakúsku. Ceny dosiahli pri ihličnatých sortimentoch maximum začiatkom roku 2008. Od tohto obdobia nastal, aj napriek pozitívnemu kurzovému vývoju, výraznejší pokles cien všetkých ihličnatých sortimentov. K čiastočnej stabilizácii došlo až v druhej polovici roku 2008, aj keď ani tu sa ešte neprejavili všetky negatívne dôsledky finančnej a ekonomickej krízy. Pri listnatých sortimentoch ceny stúpali až do marca 2008, kedy dosiahli svoje maximum. Od tohto obdobia došlo k ich čiastočnému poklesu. Pokles však nebol taký evidentný ako pri ihličnatých sortimentoch. V druhom a treťom štvrtroku 2009 sa ceny sortimentov dreva stabilizovali, resp. mierne rástli.

Rok 2008 bol veľmi komplikovaný pre dodávateľský sektor LH ČR. Ako uvádza zástupca spoločnosti Less, a. s. MIČÁNEK (Lesnícka práce 1/2009):

- Lesy ČR vypísali výberové konania s najhoršími podmienkami k jednému dátumu na rovnakú dobu a bez akýchkoľvek záruk alebo bankových garancií, bez možnosti reagovať na dramatické zmeny cien na trhu, bez možnosti zmluvy na základe dohody ukončiť.
- Dodávateľské firmy prišli o 50 % objemu tržieb, ktoré sa financujú v súčasnosti prostredníctvom pohľadávok.
- Pokračoval masívny odliv pracovníkov z LH kvôli cenám služieb v lese.
- Trh s drevom bol postihnutý recesiou, ktorá viedla k prudkému poklesu cien dreva.
- Rozširuje sa druhotná platobná neschopnosť a celkový objem nedobytných pohľadávok a šíri sa nedôvera na trhu.
- Všetky uvedené negatíva sa premietajú do zvyšovania nákladov, zhoršovania kvality vzťahov, komunikácie.

Nemecko

V roku 2008 sa Nemecku podľa údajov Spolkového ministerstva pôdohospodárstva vyťažilo 55,4 mil. m³ dreva, čo bol v porovnaní s rokom 2007 menej o 28 %. V priebehu roka 2008 sa znížil dopyt po guľatine a ceny guľatiny klesli. V porovnaní s ostatnými piatimi rokmi to malo dopad na zníženie priemerných cien guľatiny o 8 %. Vývoz dreva klesol na polovicu. V roku 2009 sa ceny sortimentov dreva postupne stabilizovali.

Švédsko

Podľa Skogsstyrelsen-agentúry o lesoch sa v roku 2009 vyťažilo vo Švédsku 81 mil. m³ surového dreva, čo bolo v porovnaní s rokom 2008 pokles o 7 %. Export ihličnatého reziva bol už v septembri v porovnaní s rovnakým obdobím minulého roka vyšší o 2 % a stúpol na 9,3 mil. ml. Švédsko zvýšilo vývoz reziva do Afriky (+29 % na 1,8 mil. ml) a Ázie (+10 % na 963 tis. ml). Vývoz do Európy sa naopak znížil o 5 % na 6,5 mil. ml. Vyšší bol len vývoz pre európskych odberateľov vo Veľkej Británii (+5 % na 2,2 mil. ml) a Nemecku (+10 % na 852 tis. ml).⁴

⁴ Zdroj: Informačný list 4/2009, www.forestportal.sk

Stanovisko Európskej siete podnikateľov v lesnom hospodárstve (European Network of Forest Entrepreneurs – ENFE)

Konštatovalo sa, že situácia je skoro v celej Európe „katastrofálna“. Takmer všade sa obmedzila ťažba dreva. Niektorí dodávatelia služieb pre lesníctvo majú ešte uzatvorené krátkodobé kontrakty. Nikto však nie je schopný odhadnúť situáciu v dopyte po ich službách v letnom období. Zatiaľ nie sú známe žiadne prijaté podporné opatrenia na pomoc LH. Okrem toho, mnoho podnikateľov financovalo svoje investície do technológií cez bankové úvery. Rozhodujúcou otázkou pre podnikateľov v LH je, ako budú zvládať hrať náklady, keď objem vykonávaných prác nebude poskytovať dostatočný obrat na pokrytie ich zábezpek bankám. Z tohto je zrejmé, že väčšina podnikateľov v LH je momentálne vo fatálnej situácii. Majú horšiu pozíciu ako majitelia lesa, ktorých kapitál je stále uložený v nevyťažných zásobách, a ten časom ešte narastá. Podnikatelia strácajú peniaze každým dňom, keď ich stroje nepracujú.

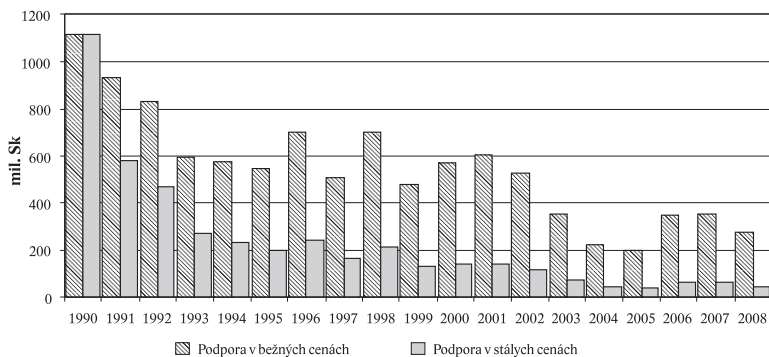
3.2 SITUÁCIA NA SLOVENSKU

LH na Slovensku sa už dlhodobo nachádza v zložitej finančnej a ekonomickej situácii, čo možno charakterizovať ako dlhotrvajúcu – chronickú krízu. Súčasná aktuálna (akútne) finančná a ekonomická kríza v LH podstatne prehĺbuje doterajší nepriaznivý stav.

3.2.1 CHRONICKÁ KRÍZA – ANALÝZA SITUÁCIE

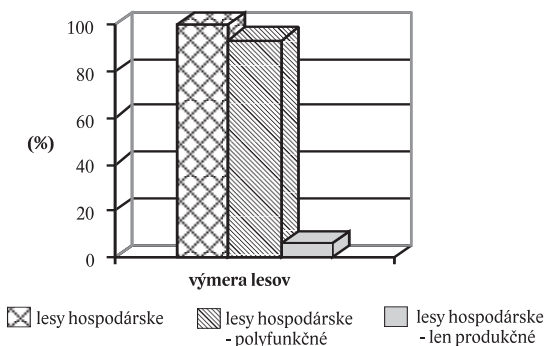
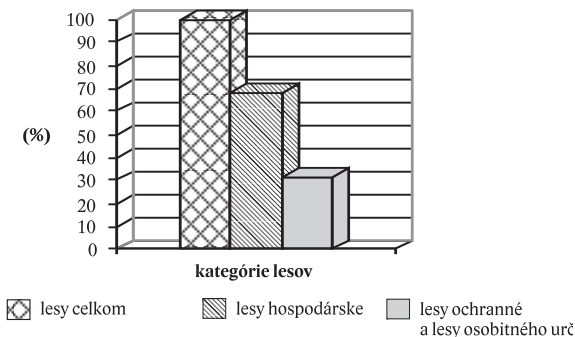
Dominantným a dlhodobo pretrvávajúcim problémom v lesníctve je základný rozpor medzi súkromnými a verejnými záujmami vlastníkov a obhospodarovateľov lesov na jednej strane a štátu na strane druhej. Po zmene politických a hospodárskych pomerov na Slovensku v roku 1989 došlo k prehodnocovaniu pozície štátu vo vzťahu k jednotlivým rezortom, či odvetviam hospodárstva. Išlo najmä o zamietnutie direktívneho riadenia hospodárstva a legalizáciu, resp. zavedenie trhového mechanizmu, ako všeobecne platného princípu. V tejto súvislosti sa aj v lesníctve upustilo od niektorých pôvodných, často aj dobrých praktík a koncepcií. Toto odvetvie stratilo svoju relatívnu samostatnosť. Stalo sa apendixom poľnohospodárstva. Zanikla tu účinná ekonomická odvetvová politika, ktorá by zohľadňovala špecifiká LH. Lesníctvo sa dostalo na jednej strane pod tlak drevospracujúceho priemyslu, či jeho finančných kruhov. Na druhej strane neprimeranú pozíciu získala ochrana prírody a krajiny (vrátane mimovládnych organizácií), ktorá uplatňuje svoje záujmy bez zreteľa na ekonomické podmienky, či hlavné poslanie odvetvia LH – zabezpečovanie rovnovážneho plnenia a využívania ekologických, ekonomických a sociálnych funkcií lesov.

Možno povedať, že štát sa začal (najmä prostredníctvom MF SR) na LH dívať výlučne ako na jedno z hospodárskych (výrobných) odvetví, ktoré si musí zabezpečiť svoju existenciu výrobou hmotných statkov, a preto nie je dôvod na poskytovanie finančnej intervencie (štátna podpora LH na výkony vo verejnom záujme v roku 2008 dosiahla v stálych cenách len 4,6 % roku 1990, minimálna bola v roku 2005 vo výške 3 % – obrázok 2).

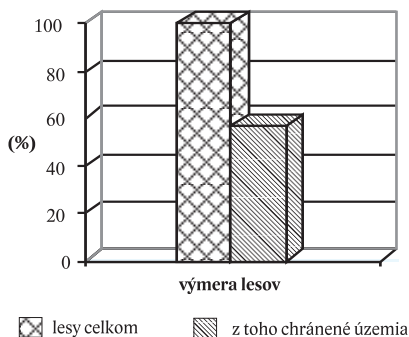

Obrázok 2 Vývoj štátnej podpory lesného hospodárstva na výkony vo verejnom záujme⁵

Na druhej strane stúpili požiadavky verejnosti, ako aj štátu (najmä prostredníctvom MŽP SR) na zabezpečovanie mimoprodukčných funkcií lesa a ochranu prírody (výmera lesov ochranných a osobitného určenia narástla na 31,7 %, čisto drevoprodukčný typ lesov tvorí len 6,5 % z ich celkovej výmery, obmedzenia ochrany prírody (vrátane vtáčích území) sú až na 57,1 % výmery lesov – najviac zo všetkých štátov v Európe (obrázky 3).

⁵ (Zdroj Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2009, 147 s.)

Obrázky 3 Kategórie lesov, funkčné typy lesov, chránené územia lesov⁶

Zabezpečovanie týchto mimoprodukčných funkcií a služieb si vyžaduje značné finančné náklady, resp. v dôsledku obmedzenia bežného hospodárenia, najmä v chránených územiach, vzniká subjektom obhospodarujúcim lesy veľká finančná ujma, ktorú nikto nehradí alebo ak, tak nedostatočne. **LH je teda aj environmentálnym odvetvím, ktoré zabezpečuje verejnoprospešné služby ako trpenú ťarchu, čo je v rozpore s proklamovaným trhovým hospodárstvom.** Podľa nášho názoru toto je **hlavný dôvod**, prečo LH na Slovensku od roku 1990 **prežíva dlhotrvajúcu (chronickú) krízu, či úpadok.**

3.2.2 AKÚTNÁ KRÍZA – ANALÝZA SITUÁCIE

Aktuálnu situáciu v LH charakterizuje pokles cien jednotlivých sortimentov dreva až o 20 %, výrazné zníženie dopytu po drevnej hmote a problémy pri predaji dreva. Akútnej kríze predchádzala vetrová kalamita v novembri roku 2004, ktorá bola druhou najväčšou v histórii LH na Slovensku (prvá bola v roku 1964). V dôsledku veľkého objemu náhodnej ťažby v rokoch 2005 (6,5 mil. m³), 2006 (4,3 mil. m³), 2007 (4,7 mil. m³), a 2008 (6,1 mil. m³) sa prehĺbili rozpory medzi ponukou a dopytom po dreve. Vlastníci a obhospodarovatelia lesov rešpektovali štátny záujem, aby sa čo najmenej surového dreva vyviezlo do zahraničia, a aby sa pridaná hodnota vytvárala u nás doma (v roku 2006 vyviezli len 385 tis. m³, v 2007 289 tis. m³, v 2008 370 tis. m³ dreva). Táto snaha však vyšla nazmar, pretože napríklad v roku 2008 bol skutočný vývoz surového dreva na úrovni 2,3 mil. m³. Týmto sa v skutočnosti preniesol zisk z predaja surového dreva do zahraničia na rôzne iné nenesúce subjekty, najmä obchodné spoločnosti. Tieto v roku 2008 vyviezli do zahraničia približne 1,9 mil. m³ surového dreva.⁷

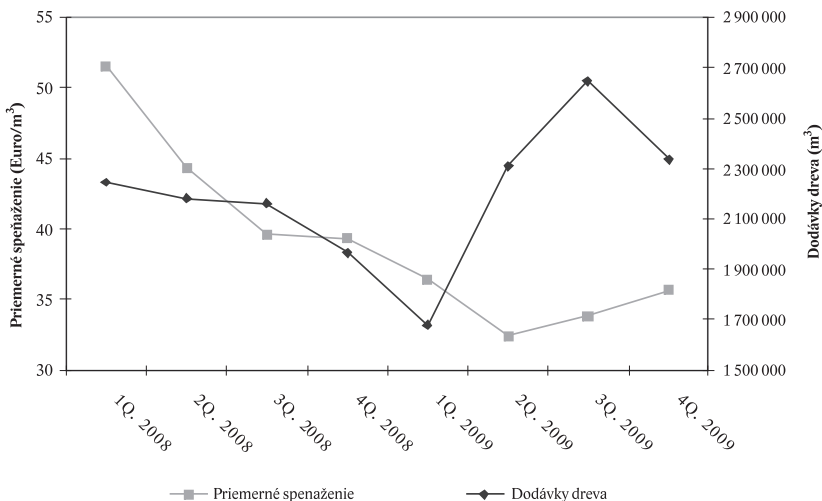
Situáciu ďalej skomplikovalo premnoženie podkôrneho hmyzu, najmä v dôsledku nerspracovania vetrových polomov v chránených územiach (orgány štátnej ochrany prírody nepovolili výnimky v zmysle zákona o ochrane prírody a krajiny). Išlo o vyše 600 tis. m³ dreva. Najmä z tohto dôvodu dochádza k odumieraniu smrečín na Slovensku v doposiaľ nepoznanom rozsahu. Náhodná ťažba v dôsledku podkôrneho hmyzu predstavovala v roku 2006 1 185 tis. m³, v roku 2007 2 024 tis. m³ a v roku 2008 2 827 tis. m³. Jej objem sa bude ďalej zvyšovať. Týmto vznikol prebytok dreva a pokles jeho ceny. Situácia je veľmi nepriaznivá a nemožno ju riešiť napr. obmedzením ťažby, najmä ihličnatého dreva, ktorá

⁶ Zdroj: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2009, Zelená správa, 147 s.

⁷ Zdroj: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike. Zelená správa 2006, 2007, 2008, 2009

sa musí realizovať z dôvodu ochrany lesov proti podkôrnemu hmyzu. K nepriaznivej situácii sa pridáva aj všeobecne nepriaznivá situácia na trhu práce v SR a EÚ.⁸

Vývoj situácie v LH možno dokumentovať priemerným speňažením a výškou dodávok dreva, keďže tržby za drevo tvoria jeho hlavný zdroj príjmov. Na zdokumentovanie priebehu krízy v odvetví LH sa porovnal vývoj dodávok dreva a priemerné speňaženie v jednotlivých štvrtrokoch roku 2008 a roku 2009. Ako vyplynulo z rozboru (Obrázku 4), priemerné speňaženie neustále klesalo. Obrat nastal v treťom štvrtroku 2009 s miernym rastom v poslednom štvrtroku 2009. Podobný trend je aj pri dodávkach dreva, ale už v druhom štvrtroku 2009 sa tento vývoj otočil a lesné podniky kompenzujú nižšiu cenu zvýšením dodávok dreva, aby si zabezpečili potrebné príjmy.

Obrázok 4 vývoj dodávok dreva a priemerného speňaženia v lesnom hospodárstve Slovenskej republiky

Na základe uvedených informácií môžeme konštatovať, že naďalej v LH pretrváva nepriaznivá situácia. Aj keď ešte nie sú k dispozícii presné a podrobné hospodárske výsledky za rok 2009 možno povedať, že LH v roku 2009 prežilo len preto, že sa prekročili únosné ťažby dreva. Ďalej, že sa zastavil rozvoj LH, došlo k neúnosnému kráteniu investícií a neplneniu výkonov v pestovnej činnosti, čo bude mať negatívne dôsledky z hľadiska trvalo udržateľného obhospodarovania lesov. Takýto vývoj je nevyhnutné zastaviť, či zvrátiť.

⁸ Zdroj: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike. Zelená správa. 2007, 2008, 2009

4. POZNATKY A SKÚSENOSTI Z RIEŠENIA KRÍZOVEJ SITUÁCIE V LESNOM HOSPODÁRSTVE

4.1 V ČESKOSLOVENSKU V 30-TYCH ROKOCH MINULÉHO STOROČIA

LH v 30-tych rokoch minulého storočia v Československu čelilo podobnej finančnej a ekonomickej kríze (akútna kríza) ako v súčasnosti (KONÓPKA, 2009). Kríza začala na konci roka 1929, keď sa nahromadili veľké zásoby dreva v južných a východných Čechách v dôsledku vetrovej kalamity v júli 1928. Dramaticky sa znížil jeho odbyt a ceny začali klesať. V roku 1930 vznikla nová snehová a vetrová kalamita, čím sa zvýšil objem polomového dreva. V dôsledku nepriaznivých hospodárskych pomerov sa zastavil vývoz dreva najmä do Maďarska a Nemecka. Oslabil sa tiež domáci trh a poklesla stavebná činnosť.

Zo záverov, ktoré urobila Československá akadémia zemědělská ku kríze LH v roku 1932 vyberáme:

- LH zostáva mimo záujmu celoštátneho rámca hospodárstva. Z ochrany, ktorej sa dostávalo iným odvetviam, bolo toto odvetvie spravidla vyňaté.
- O LH prevláda väčšinou nesprávna predstava, že les je darom prírody, vypestoval sa bez nákladov a aj správa a ťažba lesov nehrá veľkú úlohu vo výrobných nákladoch. Úplne sa zabúda, že dnešné lesy sa umelo vypestovali so značnými nákladmi. Veľké výdavky si vyžiadalo zušľachtenie, zariadenie, vymeranie a úprava lesného majetku.
- LH vyžaduje trvalé investície v dôsledku čoho podstatne stúpili režijné náklady.
- Doteraz bolo LH dvojito zdanené, bola tu osobitná viazanosť lesného kapitálu v celoštátnom záujme, bez toho, aby sa poskytla akákoľvek náhrada.
- Výkony vykonané v zmysle zákona, ktoré sú výlučne v štátnom záujme, sa stali obmedzením voľného hospodárenia a finančnou záťažou.
- Na zmiernenie a prekonanie krízy sa navrhli tieto opatrenia:
- Na čelo boja za zvýšenie ochrany a pochopenie potrieb LH sa, ako najpovolanejší činiteľ, musí postaviť ministerstvo pôdohospodárstva.
- Treba zabezpečiť, aby sa vybuďovala lesná štatistika podľa potrieb LH, aby sa zisťovanie výrobných pomerov nerobilo len v dlhodobých obdobiach. Súčasne treba vybudovať spoľahlivú spotrebnú štatistiku t. j. zistiť počet, umiestnenie a rozsah drevospracujúcich závodov, ako aj spotrebu dreva pri najrôznejšom hospodárskom aj priemyselnom podnikaní.
- Je dôležité, aby sa udržali a stabilizovali ceny za lesné výrobky a umožnil sa ich plynulý odbyt. Túto úlohu možno dosiahnuť predovšetkým znížením záťaže LH.
- Aj samotné LH musí prispieť k udržaniu výnosnosti, najmä zlepšením vnútorného usporiadania, t. j. pomerným prispôbením jednotlivých režijných položiek.
- Nielen LH, ale aj lesný priemysel sa musí zamerať na vyššiu podnikavosť, lepšiu vnímavosť v mimoriadnych prípadoch, obchodnú solídnosť.
- Aby sa zlepšila situácia LH, treba vybudovať systém úverovania, ktorý by zodpovedal potrebám LH, jeho vysokej konzervatívnosti a nízkemu úročeniu.

- Prispôbiť vzdelanie lesného dorastu obchodným a podnikateľským zámerom, rozšíriť lesnícky výskum z hľadiska praktického využitia dreva a jeho zušľachtenia.
- Ďalšie spracovanie dreva prenechať priemyselnému podnikaniu. Prídružiť ho k svojim režijným výrobným podnikom len do takej miery, akú vyžaduje nutná ochrana, najmä v prípadoch neočakávaných kalamitných ťažieb.
- Nakoniec treba, aby si aj celá naša spoločnosť uvedomila, že je jej povinnosťou odobrať predovšetkým domáci tovar, a tým pôsobiť na zvýšenie odbytu a zhodnotenie nášho lesného produktu. Zvýšiť domácu spotrebu možno viacerými spôsobmi, napr. lepším zužitkovaním palivového dreva, zvýšením spotreby vlákninového dreva, ako aj vyšším použitím dreva z domácich zdrojov v stavebníctve.

Súčasná, akútna kríza ako sme už uvideli je v dôsledku globalizácie a vstupu Slovenska do EÚ dosť odlišná. No aj napriek tomu je možno nájsť veľa poučného z riešenia vo vtedajšej dobe. Podstata akútnej krízy v LH bola a aj je rovnaká: nepriaznivá situácia na trhu s drevom, vyššia ponuka ako dopyt, pokles cien dreva atď. Vysoká nezamestnanosť sa už vtedy znižovala investíciami do lesnej výroby. Významným krokom boli informácie pre občiansku verejnosť o podstate krízy a potrebe, resp. „povinnosti“ kupovania domáceho tovaru, charaktere lesníckych produktov a služieb pre udržanie a možné zvyšovanie odbytu, s prísľubom ponuky ďalšej širokej škály kvalitných domácich lesníckych a drevárskych produktov.

V porovnaní s krízou z 30-tych rokov minulého storočia základný rozdiel je taktiež v tom, že už neexistuje možnosť ochranných opatrení na národných trhoch s drevom, čo vtedy bolo možné.

4.2 V SÚČASNOSTI V ZAHRANIČÍ

V zahraničí sa dopady hospodárskej krízy neustále vyhodnocujú. Neexistuje ešte mnoho oficiálnych stanovísk a údajov. O aktuálnej situácii v LH v zahraničí možno zatiaľ iba usudzovať nepriamo prostredníctvom situácie v oblasti spracovania a výroby produktov z dreva a v celom drevárskom priemysle. Najvýraznejšie sa finančná kríza prejavuje poklesom cien sortimentov dreva až o 30 % a poklesom dopytu po drevnej surovine. V niektorých krajinách (Nemecko, Rakúsko) je síce silný tlak na ceny piliarskych sortimentov dreva v dôsledku nízkeho dopytu, na druhej strane však rastie dopyt a ceny dreva na energetické využitie, ktoré čiastočne kompenzuje pokles cien pri ostatných sortimentoch dreva. Hlavné opatrenia na prekonanie krízy v zahraničí sa zameriavajú najmä na zvýšenie dopytu po drevnej surovine, či už prostredníctvom zníženia daní (Chorvátsko), resp. vyššieho využitia dreva a biomasy na energetické využitie (Škótsko, Nemecko, Rakúsko). Takisto sa navrhujú tzv. „soft“ úvery na spolufinancovanie investičných projektov, kde sa dotuje časť resp. celý úrok z poskytnutých úverov (nízko úročené, resp. bezúročné pôžičky). Vo všetkých krajinách sa apeluje na maximálne možné využitie financií z PRV.

Európska komisia

V súvislosti s riešením dopadov finančnej krízy na sektor LH Európska komisia prijala nový legislatívny prvok – Dočasný rámec Spoločenstva pre opatrenia štátnej podpory zlepšujúci prístup k financovaniu v súčasnej kríze (2009/C 83/01). V praxi to znamená, že u opatrení administrovaných v režime schémy pomoci *de Minimis* je zvýšená čiastka dotácie na 500 tis. € za obdobie od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2010 (LOIDA, 2009).

Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo pri Organizácii Spojených národov – FAO

Hlavné cesty a možnosti LH na zníženie dopadov finančnej a ekonomickej krízy navrhlo 50. zasadnutí FAO v Ríme. Išlo o tieto opatrenia (TISSARI, J., 2009):

- zmiernovať dopady klimatickej zmeny prostredníctvom nahrádzania neobnoviteľných zdrojov energie drevom,
- integrácia vlákny a biopalív – biorafinácia (hlavné produkty sú pelety, tekuté biopalivá, plynne palivá, bezsírny lignín pre polyméry, polyuretán a iné). Hlavným problémom výroby týchto produktov je averzia investorov voči riziku ich efektívnej výroby a uplatnenia na trhu,
- propagácia a zvyšovanie povedomia o dreve a výrobkoch z dreva.

Spojené štáty americké – USA

Hlavné opatrenia, ktoré by sa mali realizovať v odvetví LH a spracovania dreva podľa Taylora (2009) sú:

- nevyhnutné je znížiť ťažbu dreva a nechať drevo rásť,
- je vhodný čas na zníženie nadbytočných kapacít a zníženie nákladov v tomto odvetví,
- hľadať nové trhy pre produkty z dreva v EÚ, Brazílii, Číne, Indii, Ruskej federácii a na blízkom východe a v obchode využiť oslabený dolár,
- diverzifikovať výrobu prostredníctvom nových produktov (biopalivá, „zelené produkty“, produkty z dreva pre ostatné sektory, ako je napr. výstavba domov),
- využiť situáciu na zefektívnenie podnikových procesov,
- vlastníci lesa by mali využiť nižšie ceny a vládne stimuly na udržanie a zvyšovanie zamestnanosti pri investíciách do lesa a v LH,
- vládne iniciatívy v rámci programu TARP (*Troubled Asset Relief Program*) sa zameriavajú na podporu vlastníkov domov, ktorí majú problémy s financovaním hypoték na domy.

Česká republika

Okrem opatrení vládneho protikrízového programu, môžu významne posilniť zachovanie a regeneráciu lesnícko–drevárskeho sektoru najmä v súvislosti s protikrízovými opatreniami schválené dva nové dotačné programy pre LH (Lojda, 2009):

- priame a nepriame garancie za bankové úvery určené k preklenutiu druhotnej platobnej neschopnosti a k financovaniu investícií rozširujúcich výrobnú a nevýrobnú spotrebu dreva, vrátane využitia dreva v energetike,
- finančná podpora na poistenie produkcie lesných škôlok (len produkcia sadbového materiálu).

Chorvátsko

Lesníctvo v Chorvátsku je značne postihnuté finančnou a ekonomickou krízou kvôli vysokému podielu vývozu dreva do zahraničia. Predstavitelia lesnícko-drevárskeho sektora žiadali predložiť vláde opatrenia na zachovanie zamestnanosti, podporu odbytu a exportu. Žiadali napr. zníženie daní a rabatu, ale aj ďalšie opatrenia na zvýšenie spotreby stavebného dreva z vlastných zdrojov, napr. výstavba verejných budov – škôl, športovísk

z projektov financovaných verejnou samosprávou a štátnou správou, vrátane dodávok ďalších drevárskych výrobkov (nábytok, podlahy). Na základe týchto požiadaviek sa vypracoval a prijal program *Drvo je Prvo (Drevo na prvom mieste)*, ktorý sa zamerá najmä na marketing dreva a výrobkov a zvýšenie ich spotreby a využitia v národnom hospodárstve Chorvátska.

5. SCENÁRE ĎALŠIEHO VÝVOJA KRÍZY

Globálna výroba prežíva jedno z najťažších období vo svojej histórii a rekordné prepady jej ukazovateľov na celom svete naznačujú hlbokú kontrakciu tohto sektora. Index ekonomického sentimentu – PMI (Purchasing Managers Index) merajúci náladu v priemysle, zaznamenal za november 2008 rekordný pokles v eurozóne, Číne a Rusku. K historicky najnižším hodnotám sa priblížil aj vo Veľkej Británii. Index PMI klesol koncom roka 2008 na 76,5 bodu, pričom ešte v roku 2007 dosahoval 110 bodov. PMI vyjadruje očakávania budúcnosti zo vzorky všetkých trhových subjektov – priemyselných aj stavebných firiem, obchodníkov, poskytovateľov služieb aj spotrebiteľov. Po ďalších rekordných poklesoch v roku 2009 pod úroveň 50 bodov, vzrástol tento index vo februári 2010 na 54,1 bodu z januárových 52,4 bodu a dosiahol tak najvyššiu úroveň od apríla 2007 (www.euraktiv.sk).

Na historicky najnižšiu úroveň sa prepadol aj index výroby – ISM (Institute for Supply Management) v USA, ktorý je obdobou PMI indexu. V marci 2009 dosiahol hodnotu 36,4. Pod hodnotou 50, ktorá indikuje recesiú a negatívnu náladu v priemysle, bol tento index prvý polrok 2009. Nad hodnotu 50 sa dostal až v druhej polovici roka 2009. Jeho hodnota bola vo februári 2010 na úrovni 56,5 a oproti januáru 2010 zaznamenal pokles o 1,9 %, čo odráža aktuálne obavy o pokračujúce zotavovanie ekonomiky kvôli vysokému štátnemu dlhu USA, ako aj ostatných krajín (www.ism.ws). Na veľmi nízkych hodnotách je aj index predaja novo postavených domov (New Home Sales – NHS).

Pri riešení zmierňovania dopadov finančnej a ekonomickej krízy sa vychádzalo z predpokladaného uplatnenia nástrojov na strane dopytu, resp. ponuky a najmä z vývoja reálneho a potenciálneho HDP, miery nezamestnanosti, investícií a inflácie hospodárstva SR a jeho rezortov. Kvôli proexportne orientovanej ekonomike SR a jej výrobných rezortov, sa očakávajú turbulencie medzi dopytom a ponukou aj v odvetviach LH a DSP, čo pravdepodobne spôsobí výrazné problémy v realizácii podnikateľských zámerov, ohrozí zamestnanosť, zníži investície a spôsobí existenčné problémy podnikateľským subjektom.

Kľúčovou otázkou samozrejme zostáva dĺžka hospodárskej recesie. Existujú tri hlavné scenáre. Podľa prvého už v druhej polovici roka 2009 nastane oživenie, ktoré sa prehĺbi v roku 2010 a približne po roku 2011 sa situácia vráti do normálu. Druhý scenár konštatuje, že kríza z hľadiska recesie potrvá 3 – 5 rokov a potom bude postupne dochádzať k návratu na predchádzajúci stav. Situácia by sa mohla vrátiť do normálu po roku 2014 až 2015. Tretí scenár hovorí, že kríza potrvá 8 – 10 rokov a po kríze sa hospodárstvo už nikdy nevráti do stavu, v akom bolo pred krízou. Všetky signály naznačujú, že druhý scenár je reálnejší ako prvý. Podľa Staněka (2009) ide nielen o vývoj stavebného trhu, objemu investičných objednávok, celkového rozsahu domácej spotreby, straty exportu, ale predovšetkým o varovanie v oblasti prehlbujúcich sa problémov finančného sektora a následne narastajúcich problémov akciových trhov. Na základe uvedených skutočností sme uvažovali aj v LH s tromi scenármi ďalšieho vývoja: reálnym, pesimistickým a optimistickým, z ktorých dva pravdepodobnejšie (reálny a pesimistický) sa uvádzajú v ďalšom texte.

5.1 REÁLNY SCENÁR

Tento scenár sa pokladal za najpravdepodobnejší. Prichádzal do úvahy, ak kríza bude pretrvávajúť zhruba 3 – 5 rokov a potom sa situácia postupne vráti do pôvodného stavu. Pri ňom sa predpokladal pokles predaja sortimentov surového dreva o 30 % a priemerné

speňaženie okolo 1 200 Sk.m⁻³ (pokles o 20 %). Uvedené predpoklady vyplývali z vývoja indexov PMI (index ekonomického setimentu), ISM (index výroby) a NHS (index predaja novo postavených domov), ktoré charakterizovali priemyselnú produkciu vrátane DSP a potrebu zabezpečenia príjmov LH vo výške okolo 11 až 12 mld. Sk na krytie potrebných nákladov hlavne v pestovnej činnosti. V rámci tohto scenára sme predpokladali pokles dopytu po surovom dreve a výrobkoch z neho zhruba o 30 %. Pri priemernom speňažení sa zohľadnil vývoj za posledné mesiace roku 2008, predpokladaný znížený dopyt po dreve a pohyb cien po krivke dopytu a ponuky⁹. Samozrejme na zabezpečenie uvedených tržieb LH vo výške 11 – 12 mld. Sk, by bolo pri výraznejšom poklese priemerného speňaženia potrebné dodať oveľa vyššie množstvo dreva, čo sa na základe predbežných výsledkov, udialo v roku 2009 (hlavne v druhom a treťom štvrťroku). Takisto môžeme konštatovať, že dopyt po dreve pretrváva, ale pri oveľa nižších cenách (priemerné speňaženie v roku 2009 kleslo až o 30 % oproti roku 2008).

Predpokladalo sa, že pri tomto scenári sa budú realizovať všetky nevyhnutné opatrenia na zmiernenie dopadov krízy a najmä, že dôjde k primeranej intervencii štátu. Reálny scenár predpokladal zníženie dodávok dreva na úroveň okolo 6 500 tis. m³ dreva ročne, to je približne stav ako v rokoch 2000 – 2004. Bola by to reakcia na súčasné zníženie schopnosti DSP umiestniť svoje produkty na trhu v EÚ, respektíve na iných trhoch. Pritom k zvýšeniu dodávok dreva by malo dôjsť pri palivovom dreve a biomase, k zachovaniu dodávok najcennejších sortimentov na výrobu dýh, predovšetkým listnatých a k výraznému zníženiu dodávok dreva v ostatných guľatinových sortimentoch (vlákninové drevo a pilarska guľatina). V exporte dreva sa predpokladalo zníženie dodávok na polovicu kvôli nemožnosti umiestnenia dreva na zahraničných trhoch. V importe dreva sa predpokladalo tiež jeho výrazné zníženie. Realizovať by sa mali len dlhodobé kontrakty. Oživenie sa predpokladalo koncom roku 2010 až začiatkom 2011.

Predpokladalo sa, že celkové výnosy a tržby klesnú v roku 2009 na úroveň 11 mld. Sk. V ďalších rokoch budú pozvoľne rásť. Pri tržbách za drevo sa takisto predpokladal ich prepád v roku 2009 a v ďalšom období mierny rast. V podpornej politike LH sa rátało s tým, že sa podarí využiť alokované finančné prostriedky v podobnej miere, ako v predchádzajúcom programovacom období. Obnova kapitálových výrobných faktorov bude najmä z prostriedkov európskych fondov. Investície do budov sa budú realizovať v nevyhnutných prípadoch. Dôjde k miernemu zvýšeniu hodnoty investičného majetku. Proces dobiehania technologickej, hospodárskej a životnej úrovne vyspelých krajín bude rásť podobným tempom, ako v ostatných rokoch. V pestovnej činnosti a ochrane lesa sa budú realizovať len nevyhnutné opatrenia, aby sa nezhoršila kvalita prírodného výrobného faktora. Tieto skutočnosti sa odrazia aj na zamestnanosti, kde bude pokračovať prirodzený pokles počtu pracovníkov v LH, zodpovedajúci zvyšovaniu produktivity práce.

5.2 PESIMISTICKÝ SCENÁR

Príde do úvahy, ak finančná a ekonomická kríza bude trvať dlhšie obdobie (8 – 10 rokov) a v LH sa nebudú dostatočne realizovať potrebné opatrenia na jej prekonanie. Najmä, ak nedôjde k žiaducej intervencii štátu, či k realizácii jeho podporných mechanizmov. Bude to mať veľmi negatívny dopad na LH, ktorého situácia sa rapídne zhorší.

⁹ Priemyselná produkcia na Slovensku podľa údajov Štatistického úradu (ŠÚ) SR klesla medziročne v prvom štvrťroku 2009 až o 21,4 %, v druhom štvrťroku medziročne o 21,5 % a v treťom kvartáli o 13,6 %. Naproti tomu v poslednom štvrťroku 2009 vzrástla o 1,2 % oproti 4Q 2008. Za celý rok 2009 klesla o 16,7 % oproti roku 2008.

V prípade pesimistického scenára by došlo k zníženiu dodávok dreva na úroveň okolo 5,2 mil. m³ ročne, ako reakcia na **zhoršenie** súčasného zníženia schopnosti DSP umiestniť svoje produkty na trhu v EÚ, respektíve na ostatných trhoch. Úroveň týchto dodávok by dosiahla stav, ako v prvej polovici deväťdesiatych rokov, keď u nás prebiehala reštrukturalizácia DSP a reprivatizácia vlastníctva lesov. Produkciu v tomto rozsahu bol vtedy na 70 – 80 % schopný absorbovať domáci trh, ktorý bol dosť oslabený v dôsledku reštrukturalizácie celého hospodárstva. K miernemu zvýšeniu dodávok dreva by pri tomto scenári malo dôjsť pri palivovom dreve a biomase na energetické využitie. Zachovali by sa dodávky najcennejších sortimentov na výrobu dýh, predovšetkým listnatých a došlo by k výraznému zníženiu dodávok dreva v ostatných guľatinových sortimentoch (vlákninové drevo a piliarska guľatina). V exporte dreva by došlo k zníženiu až o 70 % na úroveň 275 tis. m³. Výrazne by sa znížil tiež import dreva.

Prakticky by sa naplňali len dlhodobé nevyvovedateľné kontrakty a dovoz dreva potrebný na výrobu vysokokvalitného nábytku z exotických drevín, ktoré sa u nás nevyskytujú. Celkové výnosy a tržby by klesli na úroveň 8 mld. Sk. Pri tržbách za drevo by došlo k ich prepadu na 6 mld. Sk, čo je zhruba polovica hodnoty z rokov 2007 – 2008. V podpornej politike by sa LH nevenovala pozornosť a alokované finančné prostriedky by sa sčasti presunuli na realizáciu iných podporných opatrení. Obnova kapitálových výrobných faktorov by bola vo výraznom útlme a v objeme nižšom, ako sú odpisy investičného majetku, čím by došlo k poklesu jeho hodnoty. Len čiastočne by sa alokovali investície z fondov EÚ a rozpočtu SR. Proces dobiehania technologickej, hospodárskej a životnej úrovne vyspelých krajín by sa veľmi spomalil.

V pestovnej činnosti a ochrane lesa by sa realizovali len najnevyhnutnejšie opatrenia, čím by došlo k výraznému zníženiu kvality prírodného výrobného faktora. Toto by sa prejavilo aj na zamestnanosti a počet zamestnancov a pracovníkov poskytujúcich služby v LH by sa znížil na zhruba 15 tis. K oživeniu by mohlo dôjsť až v rokoch 2012 – 2013.

6. NÁSTROJE NA RIEŠENIE KRÍZY V LESNOM HOSPODÁRSTVE

Žiadna činnosť alebo aktivita hospodárskeho subjektu však nie je absolútne bezpečná, a preto pri riadení a manažmente treba myslieť na možné riziká a hrozby, teda na možnosť vzniku krízových situácií. Na zvládnutie rizík a samotné riešenie krízových situácií slúži krízový manažment. Krízový manažment je súhrn činností, ktoré sa týkajú sledovania rizikových činiteľov, prevencie vzniku krízových situácií, plánovania, organizovania, usku-točňovania a kontroly činností určených na tvorbu podmienok na predchádzanie vzniku krízových situácií a na samotné riešenie krízových situácií (Wikipédia, 2010). Pri riešení krízových situácií je potrebné analyzovať a kvantifikovať všetky možné riziká, analyzovať dopady neriešených rizík a navrhnúť riešenia krízových situácií pri ich vzniku—modelo-vanie rôznych krízových situácií a ich riešenie počas krízových situácií. V spoločenskej i hospodárskej praxi sa uplatňujú nasledovné krízové stratégie (GOZORA, 2007):

1. **Stratégia likvidácie ohnísk (likvidačná)** – je založená na rozhodnom a účinnom zamedzení vzniku krízy dostatočnými investíciami a opustením výrobnjej oblasti, kde hrozí kríza. Podstatou uvedenej stratégie je zrieknutie sa výrobkov a činností ohroze-ných krízou, eliminovanie ohnísk krízy v počiatočnej fáze a pri nižších likvidačných nákladoch.
2. **Stratégia obrátenia vzniku krízy (obranná)** – je založená na trvalom sledovaní príčin podnikovej a vývoja aktivít pri hrozbe jej vzniku. Spočíva v rozoznávaní krízo-vých stavov na základe analýz nepriamych vplyvov a v rýchlom nasadení protiopatrení. Skoré poznanie je špecifickou formou výskumu trhu a marketingu.
3. **Stratégia zvládnutia krízy (aktivizačná)** – je založená na okamžitej reakcii manaž-mentu pri vzniku krízy. V rámci tejto stratégie sa tvoria krízové plány, zavádzajú proti-opatrenia a tlmia negatívne informácie.
4. **Stratégia využitia krízy (syntetizujúca)** – je založená na prísnom skúmaní príčin, priebehu a ekonomického dopadu krízy s cieľom zlepšiť východiskovú situáciu pri rie-šení budúcich problémov. Ide o vypracovanie zoznamu dobrých a negatívnych skúse-ností, ako v budúcnosti zabrániť vzniku novej krízy.

V rámci jednotlivých krízových stratégií je možné uplatniť nasledujúce metódy (GOZORA, 2007):

- reinžiniering,
 - ozdravenie organizácie,
 - revitalizácia,
 - fúzovanie podniku,
 - likvidácia podniku.
1. **Reinžiniering** – prístup manažérov podniku usmerňujúci podnikateľské aktivity a pro-cesy na skutočné potreby zákazníkov. Ide o radikálnu premenu organizačného riadenia spojenú s obnovou organizácie, čo znamená začať všetko od nulového základu. Úlohou manažérov je rýchlo rozpoznať, identifikovať a nájsť súbor efektívnych postupov, ktoré budú mať účinný vplyv na radikálne zmeny myslenia, rozhodovania a konania zamest-nancov.

2. **Ozdravenie organizácie** – dlhodobý proces prerokovania ekonomickej stagnácie podniku. Je založené na uplatnení efektívnych foriem a metód aktivovania podnikateľskej činnosti, rastu produktivity práce a výkonnosti podniku alebo samosprávneho územného celku. Základným podkladom ozdravenia je v zmysle Zákona o bankrote a majetkovom vysporiadaní vypracovanie ozdravovacieho projektu, ktorý obsahuje zdôvodnenie ozdravenia organizácie, výrobnú a finančnú analýzu, vlastný projekt ozdravenia organizácie ako aj opatrenie na realizáciu projektu v praxi.
3. **Revitalizácia organizačného subjektu** – proces dlhodobého oživovania s cieľom prekonať ekonomickú stagnáciu a dosiahnuť trvalo udržateľný rozvoj organizácie. Oživenie podniku, či územnosprávneho celku nemožno dosiahnuť len s podporou štátu a veriteľa. Projekt revitalizácie je založený na aktivovaní súboru opatrení k splneniu kľúčových úloh organizácie (územného celku).
4. **Fúzia s ekonomicky silným subjektom** – proces dobrovoľného splynutia podnikovej organizácie do ekonomicky silnejších a úspešnejších podnikateľských štruktúr. Integrované tendencie tohto typu sa prejavujú v horizontálnej i vertikálnej rovine. Špecifickou formou uvedených fúzií a integračných procesov je vytvorenie spoločných podnikov so zahraničnou kapitálovou účasťou – Joint Ventures.
5. **Likvidácia podniku** – rovnováha organizácie môže byť narušená v takom rozsahu, že k jeho oživeniu nedokážu pomôcť žiadne oživovacie ani ozdravné procesy. Najefektívnejšou metódou je v takýchto prípadoch rýchla a účinná likvidácia. V podnikovo-hospodárskej praxi sa najčastejšie stretávame s dvomi kategóriami ukončenia činnosti organizácie, a to zrušením alebo zánikom podniku.

V dôsledku globálnej finančnej a hospodárskej krízy vo vyspelých štátoch prebiehajú diskusie o súčasnom stave ekonomiky vo svete a v životnom prostredí. Možno povedať, že v porovnaní s doterajším vývojom sa objavujú aj iné, nové názory ako by sa malo hospodárstvo (vrátane LH) rozvíjať. Tak napríklad veľa sa hovorí o novej hospodárskej koncepcii – ďalšej priemyselnej revolúcii, či prírodnom kapitalizme (HAWKEN, P., LOVINS, A., HUNTER LOVINSOVA, L., 2003), konkrétne o spojení podnikateľských a environmentálnych záujmov. Prognózuje sa, že firmy a projektanti vyvinú také technológie, ktoré zabezpečia, aby prírodné zdroje (energie, kovy, voda alebo lesy) boli päťkrát, desaťkrát alebo i stokrát výkonnejšie ako sú v súčasnosti. Konštatuje sa, že projektovanie priemyselných systémov bude v biologickom duchu, čiže také, aby sa znížil, resp. vylúčil materiálny odpad. Umožní to znovu využívanie materiálov v uzavretých cykloch a vo veľa prípadoch sa vylúči toxicita. Zmení sa vzťah výrobcu a spotrebiteľa, prebehne reforma smerom k ekonomike služieb a tokov. Predávať sa budú služby namiesto produktu. Výrobok bude prostriedkom a nie cieľom. Investovať sa bude do rozvoja prírodného kapitálu.

Aj na Slovensku sa prišlo k záveru, že treba zmeniť doterajší prístup k rozvoju hospodárstva, nespoliehať sa na to, že všetko vyrieši trh či EÚ, ale treba aj u nás mať koncepčný či systémový prístup. Vláda SR preto zabezpečila prostredníctvom Slovenskej akadémie vied spracovanie „Dlhodobej vízie rozvoja slovenskej spoločnosti“ (do roku 2030), do ktorej sa nám podarilo aspoň čiastočne zapracovať aj zámery v rozvoji lesníctva. V nadväznosti na víziu sa spracúva „Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti“. Táto v dôsledku finančnej a hospodárskej krízy už nemôže vychádzať len z vízie, ako boli pôvodné predstavy, ale z tvrdej reality. Preto aj riešenie krízy v LH sa musí prispôbiť tejto realite. Znamená to, že v najbližšom čase sa musia v prvom rade riešiť súčasné najnaliehavejšie

krízové problémy. Pritom samozrejme treba nastoliť aj zámery do budúcnosti, či začať s ich riešením, čo je predmetom nasledujúcej kapitoly.

6.1 CHRONICKÁ KRÍZA

Ak chceme chronickú krízu LH riešiť musíme si v prvom rade uvedomiť, že v ostatnom období došlo k podstatným zmenám v požiadavkách na nakladanie s lesmi nielen v Európe, ale aj u nás. Vznikla nová situácia, ktorá je dôsledkom globalizácie obchodu s drevom, sústredenia kapitálu a moci v nadnárodných centrách, vrátane v DSP. Zmenil sa ráz krajiny, vidieka, infraštruktúry, urbanizácie. Prebieha klimatická zmena. Stupňujú sa protikladné nároky záujmových skupín na zaobchádzanie s lesmi a na efekty z nich plynúce. Rastú požiadavky verejnosti, ako aj štátu na zabezpečovanie mimoprodukčných funkcií lesa. Menia, resp. sa stupňujú požiadavky na lesy z hľadiska ochrany prírody. Zabezpečovanie týchto verejnoprospešných služieb (mimoprodukčných funkcií a požiadaviek ochrany prírody) si vyžaduje značné finančné náklady, resp. v dôsledku obmedzenia bežného hospodárenia, najmä v chránených územiach, vzniká veľká finančná ujma na drevoprodukčnej funkcii lesa.

Možno povedať, že problematike ako nakladať s lesmi sa u nás pozornosť venovala už za minulého režimu, v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia. Priekopníkom v tomto smere bol prof. PAPÁNEK, ktorý vypracoval koncepciu **funkčne integrovaného LH**. Definoval ho ako **optimálne skĺbenie rozmanitých funkcií lesa (produkčných, ekologických a environmentálnych) do harmonického systému jeho obhospodarovania**. Podľa neho má päť znakov:

1. Pri stanovovaní cieľov hospodárenia v lese sa uvažuje so všetkými funkciami lesa, ktoré v daných miestnych podmienkach vyplývajú z prírodných pomerov a zo záujmu spoločnosti (zásada univerzality funkcií lesa).
2. Všetky funkcie lesa sa vyjadrujú a merajú v technických jednotkách i v peňažných ukazovateľoch a takto sa navzájom zvažujú, a to bez zreteľa na to, či plnením týchto funkcií LH získava príjmy, alebo len zásluhy (zásada ekvivalencie funkcií lesa).
3. Hľadajú a skúmajú sa rozličné cesty pre uplatnenie funkcií lesa a zisťuje sa ich ekonomický vplyv na poskytovanie úžitkov, vznik nákladov, potrebu pracovných síl, mechanizmov, investícií a pod. (zásada analýzy funkcií lesa).
4. Z preskúmaných možností uplatnenia funkcií lesa sa vyberie ten variant, ktorý dáva najlepšie výsledky pri najmenších obetiach, a tak vyžaduje a navzájom zladuje rôzne funkcie lesa v optimálnych proporciách (zásada optimalizácie funkcií lesa).
5. Integrovanie funkcií lesa sa premieta do lesných hospodárskych plánov a cez ne do lesnej prevádzky, takže funkčne integrované lesné hospodárstvo je praktickým naplnením teoretickej koncepcie hospodárenia v lese v optimálnych proporciách (zásada realizácie funkcií lesa).

Teória funkčne integrovaného LH sa premietla do praktickej aplikácie na Lesoprojekte – Ústave hospodárskej úpravy lesov vo Zvolene v roku 1981 cestou pracovných postupov. Uskutočnila sa funkčná typizácia všetkých lesných porastov na území Slovenska, pričom sa určila prvoradá funkcia a funkcia, ktorá sa umiestnila na druhom mieste. Vzniklo 67 funkčných typov, ako kombinácií jednotlivých konkrétnych funkcií lesa.

Profesor Papánek sa nezaoberal otázkou ako sa budú hradíť LH náklady či ujmy v dôsledku zabezpečovania verejnoprospešných funkcií. V tom čase to ani nebolo aktuálne (financovanie LH bolo napojené na štátny rozpočet). Túto myšlienku rozvinul KREČMER (1991, 1993). Podľa neho posilňovanie verejnoprospešných funkcií lesov si vyžaduje zmeny ekonomického chovania v lesníctve. Ide o včlenenie (internalizáciu) starostlivosti o verejnoprospešné funkcie do ekonomického systému lesných hospodárskych objektov, o integráciu aktivít produkčných (výrobných) s aktivitami verejnoprospešnými (službami). Tento proces internalizácie nazval funkčnou integráciou LH. Podľa nášho názoru tu nejde o rozpor s koncepciou Papánka, ale o jej ďalšie rozvinutie do ekonomickej oblasti (PAPÁNEK hovorí o súbore funkcií lesného porastu, ktorých integráciu navrhuje hospodárska úprava lesov, Krečmer navrhuje štrukturálnu úpravu hospodárskeho systému lesníckych ekonomických subjektov, čo na predchádzajúce nadväzuje). V súčasnosti problematiku implementácie funkcií lesa do riadiaceho, legislatívneho a plánovacieho procesu rieši Ing. Martin Moravčík, CSc. na Národnom lesníckom centre – Lesníckom výskumnom ústave vo Zvolene v rámci výskumnej úlohy „Výskum, klasifikácia a uplatňovanie funkcií lesa v krajine“ (MORAVČÍK, 2009).

Ak doposiaľ uvedené zhrnieme, možno povedať, že LH zabezpečuje produkciu drevenej suroviny (prípadne aj nedrevných produktov) a ďalej tiež plnenie mimoprodukčných (verejnoprospešných) funkcií (ekologických a sociálnych). K týmto v posledných desaťročiach pribudli významné požiadavky spoločnosti v ochrane prírody a kultúrnej krajiny. Tieto skutočnosti sú všeobecne známe. Menej je však známe, že na zabezpečovanie mimoprodukčných funkcií lesov treba kapitálové zdroje, ako aj to, že požiadavky ochrany prírody ovplyvňujú (obmedzujú) plnenie drevoprodukčnej, ako aj ďalších mimoprodukčných funkcií lesa. A to je základný, či hlavný problém, prečo toto moderné poňatie LH je skôr ideálnou predstavou ako skutočnosťou. Realita je taká, ako sme už uviedli, že pokiaľ ide o získavanie finančných prostriedkov stále zotrávame pri monofunkčnom a nie polyfunkčnom ponímaní LH.

Je síce pravdou, že súčasné zákonodarstvo ukladá lesy obhospodarovať v zmysle zásad multifunkčného LH. Má to však skôr deklaratívny charakter. Príčina je vo finančnej podvýživnosti slovenského LH. „Národohospodári“, či vládnuce štruktúry štátu sa na toto odvetvie dívajú tak, že z príjmov za drevo si má pokryť náklady na zabezpečovanie všetkých funkcií, ktoré plní. Do určitej miery si to zapríčinilo LH samo. V dobrej viere sa presadzovalo polyfunkčné LH bez toho, aby sa bolo trvalo na zásade, že takéto úlohy môže plniť len ak sa vytvoria primerané podmienky. Z minulého režimu zostali v lesníckej legislatíve povinnosti, ktoré sa v ostatných rokoch ešte viac rozšírili, pričom sa ale neriešilo financovanie s tým spojených nákladov, či ujmy z obmedzení produkčných funkcií lesa. Ešte aj dnes sa hovorí len o „externalitách“ (najnovšie službách lesných ekosystémov), čiže akoby verejnoprospešné funkcie, ktoré LH zabezpečuje, boli len vedľajším produktom lesnej výroby, či produkcie dreva. Čiže, ako by išlo len o združené (samovolné) mimoprodukčné účinky, zabezpečované samotnou existenciou bežne obhospodarovaných lesov bez nutnosti vkladať do nich ďalšiu energiu a finančné prostriedky. Alebo akoby vlastníkom, či obhospodarovateľom lesov nevznikala ujma na produkčnej funkcii z obmedzenia, či zákazu ich bežného obhospodarovania. Neberú sa do úvahy, že sú tu aj riadené (aktívne) mimoprodukčné funkcie lesov, na ktorých zabezpečovanie treba cielavedomú ľudskú činnosť, ktorá nesúvisí s produkciou dreva. Okrem toho na lese (aj súkromnom) často profitujú iné rezorty, resp. subjekty (turistika, vodári, elektrorozvod). LH chýba vlastná odvetvová (lesnícka) ekonomika, kde by sa zohľadňovali jeho špecifiká.

Tak, ako vo všetkých vyspelých štátoch, aj na Slovensku existuje v podstate dvojaké vlastníctvo lesov: štátne a neštátne. Za aktuálne, zhodne s Ing. Krečmerom z ČR (2007), treba si ujasniť, aký je zmysel a postavenie lesov vo vlastníctve štátu a v neštátnom sektore, resp. aká by mala byť štátna reglementácia nakladania s lesmi a spôsobov zabezpečovania verejných záujmov v lesoch súkromných, štátnych, prípadne obecných, cirkevných a spoločenstevnych. Doterajší spôsob zabezpečovania verejných záujmov v neštátnom sektore formou povinne trpanej ujmy treba zmeniť. Konkrétne prejsť na európsky systém rozšíreného využívania ich majetku lesníckymi službami (environmentálnej a sociálnej povahy) ako súčasť hospodárskej činnosti za úplatu. Týmto by sa podporovala ekonomická stabilita neštátneho sektoru. Služby by boli v jeho prospech a v jeho záujme. Pokiaľ ide o štátny sektor, jeho existencia má svoje opodstatnenie. Tento musí prednostne zabezpečovať plnenie úloh vo verejnom záujme. Obhospodarovanie lesov vo vlastníctve štátu musí po každej stránke dosahovať špičkovú úroveň. Preto treba reštrukturalizovať štátny sektor LH v prospech prednostného plnenia úloh vo verejnom záujme a príkladného obhospodarovania lesov vo vlastníctve štátu.

Ako z doteraz uvedeného rozboru vyplynulo, **LH je z hľadiska financovania v podstate len jednofunkčne (monofunkčne) orientované odvetvie. A to je podľa nášho názoru hlavnou príčinou prečo sa v aj súčasnosti nachádza v prelomovom období, či chronickej kríze. A tu je aj riešenie chronickej krízy LH na Slovensku.**

Podľa všetkého nezostáva LH nič iné, len dôsledne implementovať verejnoprospešné funkcie, ktoré zabezpečuje do trhového mechanizmu. Dosť bolo pokusov, aj uznesení ako z verejných zdrojov podporiť, či financovať oprávnené potreby LH (napr. financovanie nápravných opatrení v lesoch poškodených imisiami). Skutočnosť však bola vždy iná. Preto sa LH nemôže spoliehať na dotačné systémy, ale v prvom rade na seba, a musí robiť to čo iní. Treba sa držať zásady, že v súčasnom globalizovanom svete nič nie je zadarmo, za všetko sa platí. Preto treba začleniť verejnoprospešné služby (riadené mimoprodukčné funkcie lesa) do trhového mechanizmu, teda „predávať“ ich ako iný tovar, či platiť ako lesnícke služby.

Istež treba využiť všetky možnosti, ktoré vyplývajú z členstva v EÚ. Samozrejme, aby to bolo možné, treba získať v prvom rade podporu domácich vládnucich štruktúr. Budúcnosť ale nie je v zbieraní milodarov na úlohy, ktoré LH zabezpečuje v prospech spoločnosti, či zlepšenia kvality života občanov.

6.2 AKÚTNA KRÍZA

Podľa analýzy finančnej a ekonomickej krízy v odvetví LH v roku 2009 sa navrhli nástroje (opatrenia) na zmiernenie jej dopadov. Tieto sa spracovali pre jednotlivé úrovne riadenia a oblasti lesníckych činností (Kovalčík a kol., 2009). Navrhnuté opatrenia mali jednak charakter krátkodobý, ako aj dlhodobý.

Hlavná skupina opatrení sa týkala podpory spotreby dreva a výrobkov z neho (využitie na energetické účely, vyššie využitie dreva pri investíciách a verejných stavbách, zníženie DPH pri výrobkoch z dreva, spolupráca s DSP). Pri návrhu týchto opatrení sa zohľadnilo to, že dopyt po surovom dreve a spotreba výrobkov na domácom trhu závisí od ekonomickej aktivity viacerých nadväzujúcich odvetví. Ďalej, že DSP sa orientuje proexportne. Taktiež, že sa zatiaľ dostatočne nerozvinul trh s drevnou biomasou, ako obnoviteľným zdrojom energie.

Pozornosť sa zamerala aj na podporu investícií do infraštruktúry LH (maximálne využitie fondov EÚ, podpora úverov). Konštatovalo sa, že v podpornej politike štátu treba odstraňovať všetky bariéry a administratívne prekážky pri podávaní a realizácii projektov a čerpaní finančných prostriedkov. Osobitná pozornosť sa venovala potrebe zriadenia špecifického podporného fondu pre LH na prefinancovanie opatrení najmä vlastníkom lesných pozemkov do 100 ha. Dôležitým aspektom všetkých opatrení bola snaha o udržanie zamestnanosti a ich pozitívny vplyv na sociálnu oblasť LH.

6.2.1 OPATRENIA NA ÚROVNI VLÁDY A JEDNOTLIVÝCH MINISTERSTIEV

So zretelom na to, že LH závisí od príjmov za drevo treba realizovať vhodné opatrenia na podporu predaja jeho sortimentov a výrobkov z neho. Toto môžu vláda a príslušné ministerstvá zabezpečovať vo forme podpory zvyšovania spotreby dreva priamymi alebo nepriamymi opatreniami. Schválené priame opatrenia zahŕňajú spustenie PPP (súkromno-verejné partnerstvo) projektov a podporu energetického využívania dreva pre firmy a domácnosti, zamerané hlavne na vstupné investície.

V čase spracovania materiálov neboli v stavebníctve nadefinované vládne opatrenia využívania dreva na verejné projekty zahŕňajúce novú bytovú a nebytovú výstavbu, rekonštrukcie a modernizácie. Samostatnou kapitolou by mala byť podpora výstavby ekologických drevených stavieb a domov. Výstavby drevených stavieb sa napr. zvyhodňujú vo Veľkej Británii prostredníctvom legislatívnych opatrení. Z porovnania Plánu hospodárskej obnovy Európy a Návrhu opatrení vlády SR vyplynulo, že opatrenia na národnej úrovni nepokrývajú európske opatrenie 9 Rozvoj čistých technológií pre autá a stavby, ktorého cieľom je zvyšovanie podielu zelených technológií, systémov a materiálov v stavebníctve v rámci iniciatívy „Európskych energeticky efektívnych budov“. Podpora výstavby ekologických drevených stavieb a domov môže stimulovať domácu spotrebu dreva.

V rámci energetického využívania dendromasy chýbala podpora vlády, ktorá by priamo zvýhodňovala používanie dreva, ako energetického zdroja. Možnosti podpory sú v dotačnej politike (dotovanie výrobcov, a tým zvýhodňovanie ceny drevnej biomasy) alebo v daňovej politike (znižovanie DPH).

Navrhovalo sa:

- **Vypracovať a uplatňovať verejné politiky nákupu dreva**, ako formu nepriamej podpory vlády, ktorá by zvýhodňovala používanie dreva vo verejných projektoch, oproti konkurenčným stavebným materiálom. Kritéria zvýhodnenia sa musia zakladať na vlastnostiach dreva, ako suroviny pochádzajúcej z trvalo obnoviteľných zdrojov, obhospodarovaných trvalo udržateľným spôsobom. Podobné politiky zaviedli niektoré najvyspelejšie krajiny EÚ.
- **Podporiť dopyt a zvýšenie spotreby dreva a výrobkov z dreva**. Presadiť vyššie využívanie dreva a výrobkov z neho pri investíciách do infraštruktúry a verejných budov v rámci plánovaných opatrení na národnej úrovni. Realizovať opatrenia v stavebníctve na stimuláciu odbytu cez podporu výstavby drevostavieb a vybraných typov líniových stavieb, prostredníctvom mäkkších hypoték (v prípade politickej vôle by bolo účinným opatrením zníženie, resp. odpustenie DPH na drevo a výrobky z dreva počas krízy).
- **Podporiť využívanie dreva a biomasy na energetické účely** prostredníctvom priamej podpory produkcie palivovej drevnej biomasy v LH na úrovni porovnateľnej s podpo-

rou produkcie energoplodín v poľnohospodárstve. Takisto treba podporiť výstavbu, resp. rekonštrukcie energetických zariadení využívajúcich lesnú biomasu v závislosti od rozmiestnenia jej využiteľného potenciálu na území SR a garantovať výkupné ceny energií na základe objektívnych výrobných nákladov vrátane nákladov na produkciu biomasy. Účinným opatrením by bolo zníženie, resp. odpustenie DPH na palivové drevo pre obyvateľstvo počas krízy. Realizáciou tohto opatrenia by sa sčasti prispelo k naplneniu záväzku EÚ, zvýšiť podiel obnoviteľných zdrojov energie na 20 % a zlepšila by sa obchodná bilancia Slovenska.

Podstatná časť opatrení jednotlivých vlád na zmiernenie dôsledkov krízy sa zameriavala na investície a podporu investícií, ako základného predpokladu ekonomického rastu národných hospodárstiev. Tieto priame štátne investície by mali mať multiplikačný efekt, kde každé investované € by prinieslo prírastok HDP vyšší ako jedno €. Podľa historických údajov sa odhadlo, že vládne výdavky majú multiplikátor 1,4. V LH na Slovensku by sa mal zvýšiť objem investícií v posledných rokoch z dôvodu možnosti čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ. Na zachovanie tohto stavu v čase finančnej a ekonomickej krízy sa navrhlo:

- **Zabezpečiť dlhodobé spolufinancovanie a podporu investícií v LH z verejných zdrojov SR a zdrojov EÚ.** Je to dôležité podporné opatrenie v LH, ktoré prostredníctvom investícií najmä do výstavby ciest a ťažbovo-dopravných technológií vytvorí podmienky pre ekologicky priaznivejšie a efektívnejšie obhospodarovanie lesov a posilní konkurencieschopnosť a ekonomickú životaschopnosť LH.
- **Identifikovať a odstraňovať riziká, bariéry a akékoľvek administratívne zásahy,** ktoré by bránili vyčerpaniu rozpočtovaných prostriedkov určených LH z PRV SR a zabezpečiť operatívne vyhlasovanie výziev na predkladanie projektov.

Ďalej sa navrhlo v prípade potreby prehodnotiť priority podporovateľných aktivít a prerozdelenia finančných prostriedkov podľa potrieb vyplývajúcich z novo vzniknutej situácie v rámci finančnej a ekonomickej krízy. V čase útlmu výrobných činností najmä v ťažbovo-dopravnom procese sa predpokladalo zníženie záujmu o nákup techniky subjektmi poskytujúcimi lesnícke služby, ktoré kríza najviac postihla. Rátalo sa s tým, že žiadatelia budú ťažko preukazovať výkony zabezpečené v neštátnom sektore, ak vlastníci a obhospodarovatelia neštátnych lesov obmedzia ťažbu dreva, v dôsledku čoho nebudú schopní získať požadované bodové ohodnotenie. Prípadné prehodnotenie by sa malo realizovať až po vyhodnotení prvých výziev a po podpísaní zmlúv medzi žiadateľmi a Pôdohospodárskou platobnou agentúrou (PPA). **V žiadnom prípade však nesmie dôjsť k zníženiu čiastky finančných prostriedkov určených pre lesníctvo.** Pri tomto opatrení sa predpokladala spolupráca so Sekciou lesníckou MP SR a PPA.

- **V úverovej politike pre LH poskytovať nízko úročené, resp. bezúročné úvery** (soft loans) na spolufinancovanie investícií a ostatných opatrení z PRV SR. Využívať záruky a garancie na úvery prostredníctvom Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, prípadne poskytovať osobitné záruky na bankové úvery (v prípade vytvorenia podporného fondu pre LH) do výšky poskytnutej podpory z PRV SR (finančné prostriedky z fondov EÚ sú relatívne bezpečné).

Už v období pred krízou bola rentabilita mnohých lesných podnikov hospodáriacich v lesoch ohrozená. Súčasná kríza len zvýraznila potrebu prijať účinné opatrenia na finančnú stabilizáciu subjektov obhospodarujúcich lesy. Navrhované **operatívne opatrenia** by

mali slúžiť na prekonanie akútnej krízy LH a spolu so strategickým opatrením prispieť k zlepšeniu dlhodobej ekonomickej stability.

- **Vytvoriť osobitný podporný fond pre LH.** Tento fond by slúžil na prefinancovanie opatrení drobných vlastníkov lesa. Dokázal by včas a efektívne poskytovať finančné zdroje na prioritné úlohy LH a reagovať na zmenu potrieb lesných podnikov (napr. garancie a záruky na úvery pri projektoch z fondov EÚ, podpora úrokov pri týchto úveroch).
- **Skrátiť splatnosť dodávok tovarov a služieb pre verejný sektor.** Prijat' opatrenia, aby sa pri dodávkach tovarov a služieb pre verejný sektor skrátila ich splatnosť s cieľom zlepšenia *cash flow* v LH, a tým aj nepriamo zlepšiť splatnosť pohľadávok lesných podnikov, voči subjektom z ostatných hospodárskych odvetví.
- **Vytvoriť a realizovať systém zliav pri doprave dreva,** napr. prostredníctvom možností používať „červenú naftu“ (podobne ako v poľnohospodárstve). Tým sa prispeje k zníženiu nákladov subjektov, ktoré zabezpečujú prepravu dreva, a tým aj zníženiu konečnej ceny sortimentov dreva.

6.2.2 OPATRENIA NA ÚROVNI SEKcie LESNÉHO HOSPODÁRSTVA A SPRACOVANIA DREVA MINISTERSTVA PÔDOHOSPODÁRSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Príčinou globálnej finančnej a ekonomickej krízy bolo drastické zníženie nákupov tovarov a služieb. Znižovanie spotrebných a investičných výdavkov vytvára tlak na obmedzovanie výroby, čo zasa spôsobilo prepúšťanie pracovníkov a nárast nezamestnanosti. Toto znižuje disponibilné príjmy domácností, čo sa opäť prejavuje v znižovaní spotreby a následne produkcie. Keďže príčinou krízy bol nízky dopyt, **účinnými nástrojmi môžu byť len tie opatrenia, ktoré zvýšia spotrebu a investície.** Jednou z najdôležitejších podmienok je preto udržanie dostatočného rozsahu správne smerovaných podporných opatrení z verejných zdrojov. LH na Slovensku má v súčasnosti relatívne priaznivé podmienky na čerpanie finančných prostriedkov z fondov EÚ, ako aj z rozpočtu SR. Na ich úspešné čerpanie treba realizovať najmä tieto operatívne opatrenia:

- **Spracovať analýzu stavu príprav a doterajšieho čerpania prostriedkov** na lesnícke a kombinované poľnohospodársko-lesnícke opatrenia v rámci PRV SR a vypracovať plán ich ďalšieho čerpania do konca programovacieho obdobia. (Spolupráca s PPA a NLC Zvolen).
- **Zabezpečiť čerpanie finančných prostriedkov v zmysle uznesení vlády č. 990/2007 a 878/2008** určených na zabránenie zhoršovania zdravotného stavu lesných porastov s prevládajúcim zastúpením smreka a realizáciu technicko-biologických a inštitucionálnych opatrení na zmiernenie a následné zastavenie podkôrnikovej kalamity v smrečinách na Slovensku.
- **Vypracovať plán efektívnej spolupráce pri realizácii opatrení Akčného plánu Národného lesníckeho programu SR so súvisiacimi odvetviami a rezortmi** v rámci operačných programov: Životné prostredie, Konkurencieschopnosť a hospodársky rast – program vyššieho využitia biomasy, Výskum a vývoj, Zamestnanosť a sociálna inklúzia, Informatizácia spoločnosti, Technická pomoc). Spolupráca s MP SR a NLC Zvolen.

V opatreniach na podporu predaja sortimentov surového dreva a výrobkov z dreva, ale aj diverzifikácie príjmov LH, by sa na úrovni Sekcie lesného hospodárstva a spracovania dreva MP SR mali realizovať tieto strategické opatrenia:

- **Zabezpečiť systematické sledovanie a analýzu vývoja na trhu s drevom a výrobkami z neho.** Trh s drevom je v súčasnosti globálnou záležitosťou a zmeny na trhoch ostatných kontinentov sa s časovým posunom dotýkajú všetkých trhov vrátane slovenského. Platí zásada, že na zmeny trhu reaguje v prvom rade medzinárodný obchod, t. j. ekonomiky závislé na exporte svojich produktov. Situácii na trhu treba prispôbiť odbytovú a cenovú politiku. Spolupráca s NLC Zvolen.
- **Realizovať opatrenia na užšie prepojenie LH a DSP,** napr. vo forme revitalizácie programu Drevo – surovina 21. storočia. Vzájomné vzťahy medzi sektormi sa musia zakladať na poznaní a rešpektovaní vzájomných potrieb.
- **Realizovať systematické opatrenia na zvyšovanie podielu výnosov z ostatných lesných produktov a služieb poskytovaných LH.** Ide o vypracovanie a zavedenie systému ekonomického zabezpečenia doposiaľ neobchodovaných verejnoprospešných funkcií lesa a lesníckych služieb; implementáciu metód ich identifikácie, kvantifikácie, hodnotenia a postupné dosahovanie ich celospoločenskej akceptácie a kompenzácie. V rámci tohto opatrenia treba tiež zahrnúť LH do obchodovania s emisnými kreditmi CO₂ (treba zohľadniť podiel LH pri stanovení kvót CO₂ pre SR). Spolupráca so subjektmi obhospodarujúcimi lesy a NLC Zvolen. Čiastočne tiež s vládou SR a súvisiacimi ministerstvami.

Napriek aktuálnemu dočasnému zníženiu dopytu po dreve, po prekonaní krízy bude pokračovať rast jeho spotreby, preto treba v krízových podmienkach realizovať primerané opatrenia na zvyšovanie jeho produkcie (zalesňovanie pôd nevhodných na poľnohospodárske využitie, zakladanie priemyselných plantáží, premeny a prevody máloproduktívnych lesov, širšie využitie biomasy stromov vo vhodných podmienkach, aktualizácia rubných zrelostí a uplatňovania rubných dôb a pod.). Konkrétne sa navrhlo:

- **Diferenciácia koncepcii pestovania lesa.** V súčasnosti sa deklaruje uplatňovanie len klasickej koncepcie založenej na využívaní drevín a ich ekotypov, ktoré sa pre príslušné stanovište považujú za pôvodné. Toto nie je vhodné riešenie, najmä v súvislosti so zalesňovaním nelesných pôd, perspektívou pestovania porastov na energetické využitie, ako aj dopestovania potrebnej drevnej suroviny v kratšom čase a pri nižších nákladoch. Preto treba vyčleniť vhodné lesné pozemky na uplatňovanie aj modernej (technickej) koncepcie pestovania lesov. Spolupráca so subjektmi obhospodarujúcimi lesy a NLC Zvolen.
- **Zvyšovať objem únosnej ťažby uplatňovaním zásad a opatrení na zabezpečenie efektívnej primárnej produkcie drevnej suroviny** v zmysle priority 17 Stratégie rozvoja lesníctva schválenej v porade vedenia MP SR v januári 2009. Spolupráca so subjektmi obhospodarujúcimi lesy.

6.2.3 OPATRENIA NA ÚROVNI SUBJEKTOV OBHOSPODARUJÚCICH LESY

V oblastiach súvisiacich s dodávkami, marketingom dreva a pri diverzifikácii činností a príjmov subjektov obhospodarujúcich lesy by sa mali realizovať najmä tieto opatrenia:

- **Znížiť dodávky dreva na nevyhnutné minimum zachovania existencie subjektu a odberateľských partnerov v čase zníženého dopytu po dreve.** Znížením ponuky sa udržia ceny sortimentov dreva na vyšších úrovniach, ako pri vysokej ponuke. Prostredníctvom osvetly a poradenstva vysvetľovať najmä drobným vlastníkom lesa nevhodnosť predaja dreva v čase krízy, ak to nie je pre nich nevyhnutné. Spolupráca s NLC Zvolen.
- **Vytvoriť flexibilnejší a efektívnejší systém obchodovania s drevom u veľkých lesných podnikov (najmä LESY SR, š. p.)** tak, aby sa realizovali už vyrobené sortimenty v roku 2009 a maximalizovalo speňaženie vyťaženého dreva (cenová politika, zmluvné vzťahy, využitie rôznych foriem aktivizácie obchodnej činnosti, až po aukčný predaj, či internetový obchod). **Zvýšiť frekvenciu aukcií najcenejších sortimentov** s cieľom vygenerovať maximálny zisk pri minimálnych finančných vstupoch, čo môže predstavovať významné opatrenie v odbyte dreva. Táto forma ekonomického zhodnotenia kvalitnej drevnej hmoty je v súčasnej ekonomickej situácii najmenej zraniteľná.
- **Obnoviť a skvalitniť marketing ostatných drevných produktov** (napr. predaj nehrúbia, žrdí, palíc, kolov, prútia, okrasných drevín, vianočných stromčekov a ostatných produktov z dreva) a zvýšiť výnosy z ich predaja. Spolupráca so subjektmi obhospodarujujúcimi lesy a NLC Zvolen.
- **V prípade existencie dopytu a platieb za nedrevné lesné produkty a služby aktivizovať ich poskytovanie** s cieľom aspoň udržania súčasného podielu výnosov a tržieb z ostatných lesných produktov a služieb poskytovaných LH.
- **Zabezpečiť tvorbu rezerv v časoch hospodárskeho rastu na prekonanie krízových situácií.** Tvorbu zákonných a ostatných rezerv umožňuje zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov a sú oprávneným nákladom podľa zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov. Tieto rezervy treba vytvárať v čase dopytu po dreve a rozpúšťať v obdobiach krízy a nižšieho záujmu o drevnú hmotu, keď môžu byť vhodným zdrojom financovania nevyhnutných pestovných a ochranných opatrení, resp. podpory diverzifikácie príjmov LH.
- **V maximálne možnej miere využiť možnosti financovania investícií z PRV SR; pri investíciách z vlastných zdrojov sa odporúča zachovať reštriktívny charakter** s jednoduchou reprodukciou, t. j. aby výška investícií neprekročila úroveň odpisov (čisté investície budú oscilovať okolo nuly). Odporúča sa vykonávať údržby budov len pri havarijnom stave a údržby ciest obmedziť tiež len na nevyhnutné prípady súvisiace s realizáciou ťažbovej činnosti.

V oblastiach súvisiacich s pestovnou činnosťou, ťažbou, dopravou dreva a pri ochrane lesa by sa na úrovni subjektov obhospodarujujúcich lesy mali realizovať najmä tieto opatrenia:

- **Výšku ťažby prispôbovať úrovni dopytu** po dreve alebo dohodnutým objemom dodávok dreva. **Ťažbu dreva umiestňovať do lesných porastov s priaznivejšími polohovými pomermi**, najmä s ohľadom na ich sprístupnenosť a približovacu vzdialenosť. **Prednostne realizovať náhodnú ťažbu, naliehavú obnovnú ťažbu pri uvoľňovaní prirodzeného zmladenia a obnovné a výchovné ťažby s menším podielom priemyselnej guľatiny** s cieľom komplexného spracovania dreva (lesnej biomasy).
- **Zohľadňovať naliehavosť pestovných opatrení.** Dočasne odsunúť nenaliehavé výchovné zásahy (prečistky, prebierky mladších vekových stupňov, najmä na menej bo-

nitných stanovištiach, ktoré neohrozujú škodlivé, najmä abiotické činitele), vrátane pozastavenia realizácie pestovných výkonov v marginálnych oblastiach. V žiadnom prípade neodsúvať prerezávky na vysokobonitných stanovištiach v porastoch s vyšším zastúpením smreka (60 % a viac), resp. v prípade možnosti výroby a následnej realizácie lesnej biomasy na energetické účely.

- **Uplatňovať racionalizačné pestovné opatrenia.** Pri umelej obnove existujú rezervy v znižovaní používaných hektárových počtov sadeníc u drevín s malou tvarovou premenlivosťou (smrek, jedľa, smrekovec, horský ekotyp borovice, vejmutovka, duglaska, jedľa obrovská). Na niektorých stanovištiach nahradíť sadbu sejbou do „vegetačných buniek“, ako výhodnejšiu alternatívu z hľadiska nákladovosti. Na stanovištiach s predpokladom prirodzenej obnovy pripustiť neceloplošnú obnovu v pruhoch alebo hlúčkoch v rozstupe cieľových stromov. V odôvodnených prípadoch očakávanej prirodzenej obnovy uplatňovať, v čo najširšom rozsahu, možnosť predĺženia zákonnej lehoty obnovy lesa na holine o ďalšie dva roky (§ 20 ods. 4 zákona o lesoch). V prerezávkach smrekových a smrekovcových porastov možno aplikovať nižšiu pestovnú intenzitu, čiže uplatňovať silné zásahy, predlžovať interval medzi zásahmi a uplatňovať aj schematický výber. V oblastiach postihnutých hynutím smrečín využívať sukcesné procesy prebiehajúce na holinách, v porastových medzerách, presvetlených častiach porastov. Pri výchove porastov vo vhodných podmienkach aplikovať schematické zásahy a ďalšie postupy neceloplošnej výchovy.
- **Výkony, či obmedzenia vo verejnom záujme realizovať len v prípade úhrady nákladov alebo vzniknutej ujmy;** najmä opatrenia súvisiace s lesnícko-technickými melioráciami, zahrádzaním bystrín a osobitným režimom hospodárenia v lesoch ochranných a osobitného určenia.
- **Dôsledne realizovať preventívne, ochranné a obranné opatrenia proti podkôrne- mu hmyzu** (zabezpečovať spracovávanie dreva vhodného na vývoj a množenie podkôrneho hmyzu – pritom zohľadňovať aj možnosti jeho energetického využitia; dôsledná kontrola výskytu a vykonávanie asanácie napadnutého dreva a lapákov; drevo na sklade bezodkladne chemicky ošetriť alebo odkôrniť; chemicky ošetriť drevo odvázané z kalamitného územia; do doby spracovania náhodnej ťažby nevykonávať úmyselnú ťažbu a ďalšie).
- **Zvyšovať uplatňovanie ekologických ťažbovo-dopravných technológií.** Výber ťažbovo-dopravných technológií optimalizovať podľa ekonomickej efektívnosti procesu, ekologickej vhodnosti a so zameraním na zvýšenie miery a kvality zhodnotenia ťažného dreva.
- **Zvyšovať dopravné sprístupnenie lesov s ohľadom na zásady ich ekologického obhospodarovania.** Výstavbu a opravy lesných ciest orientovať najmä na oblasti koncentrovaných ťažieb dreva, zabezpečenie ochrany lesov pred biotickými škodcami, na likvidáciu vzniknutých kalamít a na protipožiarnu ochranu.
- **Diferencovať intenzitu pestovných opatrení.** Pestovnú intenzitu diferencovať podľa stanovištných a porastových podmienok, porovnať nutné náklady s potenciálnymi výnosmi. Čím vyššia je potenciálna hodnotová produkcia, tým väčšia by mala byť pestovná intenzita a naopak. Nižšia pestovná intenzita môže znamenať jednorazovú vyššiu silu zásahu a predĺženie intervalu medzi zásahmi; v krajnom prípade i vynechanie zásahov.

- **Realizovať dlhodobé racionalizačné opatrenia.** Uplatňovať prirodzenú obnovu všade, kde ňou možno dosiahnuť plánované ciele. V rámci umelej obnovy využívať sadbový materiál s dobrou genetickou, fyziologickou a morfológickou kvalitou (vyhovujúci požiadavkám STN 48 2211) a dodržiavať technologickú disciplínu pri výsadbe. Pri obnove porastov s nedostatočnou statickou stabilitou uplatňovať okrajové ruby.

V sociálnej oblasti a pri udržiavaní zamestnanosti by sa na úrovni subjektov obhospodarujuúcich lesy mali realizovať najmä tieto opatrenia:

- **Využívať opatrenia navrhnuté vládou SR v zamestnanosti, mzdovej a sociálnej politiky** (príspevok na zachovanie pracovných miest, na dochádzanie za prácou, pracovné flexikonto, znižovanie počtu odpracovaných hodín, resp. dní; opatrenia na vytváranie živnosti).
- **Vytvárať podmienky na uplatnenie sociálnych podnikov v LH pri verejnoprospešných činnostiach** prostredníctvom zapojenia nezamestnaných do pracovného procesu v lesníctve. Medzi oblasti, v ktorých je možné zamestnať dočasne voľnú pracovnú silu z vidieckych oblastí s čiastočnou alebo chýbajúcou odbornou kvalifikáciou v LH patria: ochrana lesa, realizácia projektov nápravných opatrení; niektoré činnosti v pestovaní lesa, odstraňovanie invázy druhov rastlín a pod.
- **Šetriť prostriedky na nákladoch v sociálnej oblasti.** Znížiť výdavky a benefity v sociálnej oblasti počas krízy na udržanie existujúcich pracovných miest.
- **Stabilizovať odborný lesný personál** na najnižšej jednotke organizačného riadenia, lebo práve tento môže dokonalým poznaním podmienok v lesných porastoch, sofistikovane znížiť náklady na výrobu dreva, a tým vytvoríť predpoklady pre lepšiu ekonomickú situáciu podniku.
- **Vytvárať podmienky na udržanie zamestnanosti v rámci ekologických investícií v LH na rozvoj vidieka, zavádzanie ekologických výrobkov, rozšírenia a modernizácie infraštruktúry** (diaľnice, energetická bezpečnosť).

6.2.4 OPATRENIA NA ÚROVNI ODBORNÝCH ORGANIZÁCIÍ LESNÉHO HOSPODÁRSTVA

V ochrane lesa je v súčasnosti prioritným problémom situácia v smrekových porastoch. Podkôrný hmyz sa kalamitne premnožil v mnohých regiónoch Slovenska (Vysoké Tatry, Nízke Tatry, Liptov, Horehronie, Orava, Kysuce, Spiš, Gemer). Finančnú pomoc v tejto kalamitnej situácii schválila vláda SR uzneseniami č. 990/2007 a č. 878/2008. Aj v súlade s uvedenými uzneseniami sa navrhujú tieto opatrenia:

- **Realizovať opatrenia súvisiace so zisťovaním aktuálneho stavu smrečín a prípravu na ich obnovu/rekonštrukciu** (vyhodnocovať aktuálny stav smrekových porastov podľa ich poškodenia s využitím diaľkového prieskumu zeme; stav zdrojov lesného reprodukčného materiálu vrátane jeho vhodnosti na umelú obnovu lesov v územiach so zhoršeným zdravotným stavom smrečín a ďalšie). Spolupráca so subjektmi obhospodarujuúcimi lesy.
- **Navrhnuť a realizovať komplexné opatrenia na zabránenie zhoršovania zdravotného stavu smrečín** a opatrenia na revitalizáciu a rekonštrukciu poškodených území. Pravidelne monitorovať vývoj zdravotného stavu smrečín a podľa získaných poznatkov

lokalizovať realizáciu navrhnutých opatrení. Spolupráca so Sekciou lesného hospodárstva a spracovania dreva MP SR.

S ohľadom na navrhované opatrenia vlády SR č. 57 – 62 dá sa predpokladať zlepšený prístup k prostriedkom určeným na výskum a vývoj, najmä prostredníctvom vyhlásenia verejných výziev a financovania projektov programov Agentúry na podporu výskumu a vývoja (APVV), poskytovania stimulov pre výskum a vývoj vykonávaný podnikateľmi a na zabezpečenie prepojenia výskumno-vývojovej základne s praxou (zákon č. 185/2009 Z. z.).

Mobilizovať pracovné a odborné kapacity vedecko-výskumnej základne LH na **získanie** finančných prostriedkov v rámci programu **APVV** po vyhlásení verejných výziev v zmysle opatrení vlády SR č. 57 – 60 (57. Poskytovanie stimulov pre výskum a vývoj vykonávaný podnikateľmi, 58. Vyhlásenie verejnej výzvy a financovanie projektov programu Agentúry na podporu výskumu a vývoja – Podpora výskumu a vývoja v podnikateľskom sektore, 59. Vyhlásenie verejnej výzvy a financovanie projektov programu APVV – Podpora spolupráce univerzít a SAV s podnikateľským prostredím, 60. Vyhlásenie a financovanie výzvy v programe APVV – Podpora ľudského potenciálu v oblasti výskumu a vývoja a popularizácia vedy).

- **Mobilizovať pracovné a odborné kapacity** vývoja v inštitúciách podnikateľských subjektov s cieľom **vytvorenia podmienok** na realizáciu projektov aplikovaného výskumu a experimentálneho vývoja v nadväznosti na opatrenie vlády SR č. 57.
- **Do poradenstva a ďalšieho vzdelávania v LH zaradiť** problematiku súvisiacu s riešením a minimalizáciou **dopadov finančnej a ekonomickej krízy na jednotlivé zložky LH** (výrobné činnosti, ochrana lesa, ekonomika LH, obchod s drevom, diverzifikácia činností, zamestnanosť a pod.). Spolupráca so subjektmi obhospodarujúcimi lesy.
- **Pri práci s verejnosťou** sa zameriavať na **propagáciu spotreby výrobkov z dreva a ďalších lesníckych tovarov a služieb**; pri výrobkoch z dreva zdôrazňovať, že ide o ekologicky priaznivú a obnoviteľnú surovinu, bez rizika jej vyčerpania, ktorej využívanie, pri dodržiavaní zásad trvalo udržateľného obhospodarovania lesov, pôsobí priaznivo na zmierňovanie klimatickej zmeny. Spolupráca so subjektmi obhospodarujúcimi lesy.

6.3 PRÍKLADY ÚSPEŠNÝCH RIEŠENÍ KRÍZY

Hlavnou príčinou svetovej finančnej a ekonomickej krízy bol krach finančných inštitúcií v USA v rámci globalizovanej ekonomiky a prepojeného finančnictva v dôsledku bubliny na realitnom trhu. Táto kríza sa následne preniesla aj do ostatných štátov a odvetví. Zastavenie výstavby rodinných domov v USA, ktoré sú na 95 % z dreva, malo za následok výrazne zníženie dopytu a cien dreva a výrobkov z dreva. Oživenie realitného trhu prinesie opäť zvýšenie dopytu po dreve a následné vyššie ceny sortimentov dreva a výrobkov z neho. Dovtedy je potrebné realizovať opatrenia, ktoré môžu byť viac alebo menej úspešné. Ako príklady sa uvádzajú realizované opatrenia na Slovensku v rôznych odvetviach hospodárstva (Hospodárske noviny 26. – 28. februára 2010, s. 6 – 7).

Investície

Najúčinnjším krokom v rámci protikrízových opatrení je samozrejme znížovanie nákladov. Na druhej strane sú však potrebné investície, ktoré môžu priniesť v budúcnosti

výrazne zníženie nákladov a zvýšenie produktivity práce a konkurencieschopnosti. Práve v súčasnom období krízy, keď poklesli aj ceny investičného majetku, je vhodná príležitosť investovať, a tým znížiť náklady v ďalšom období. LH má veľkú výhodu v tom, že môže využiť na financovanie investícií podporu z PRV SR 2007 – 2013.

Outsourcing

Mnohé firmy prešli počas konjunktúry hospodárstva na Slovensku k odčleňovaniu niektorých vedľajších aktivít aj ich *outsourcingu*. Počas krízy sa však znížil objem výroby a vyťaženosť vlastných zamestnancov, preto sa v niektorých prípadoch pristúpilo k začleňovaniu do vlastnej činnosti. Tým sa znižujú náklady na jednej strane a na druhej strane nie je potrebné znižovať stavy vlastných zamestnancov.

Flexikonto pracovného času

Najdôležitejšou devízou každej firmy sú zamestnanci. Tí sú nositeľom *know-how* a zabezpečujú chod spoločnosti. V snahe vyhnúť sa prepúšťaniu zaviedli mnohé firmy *flexikonto pracovného času*. Tento nástroj bol natoľko úspešný, že sa dostal aj do slovenskej legislatívy. Ako prvá firma zaviedla toto opatrenia Volkswagen Slovakia. *Flexikonto* je spôsob organizovania pracovného času každého zamestnanca, keď pracovník ostáva doma a vytvára si pri plnom zárobku mínusový zostatok na konte. Tento deficit sa vyrovná neskôr nadčasovými hodinami, keď sa produkcia dostane na vyššie úrovne.

Intenzívna komunikácia so zákazníkmi

Práve počas krízy platí, že na každé zarobené euro je potrebné vynaložiť niekoľkonásobne viac úsilia. Dôležité je komunikovať so zákazníkmi a pripravovať ponuku ich predstávám. Dôležité je v tomto prípade motivovať zamestnancov a prijímať kvalitné systémové riešenia.

6.4 OPATRENIA NAVRHNUTÉ PRE LESY SLOVENSKEJ REPUBLIKY, Š. P., BANSKÁ BYSTRICA V RÁMCI VYHODNOTENIA VNÚTORNÝCH AUDITOV ODŠTEPNÝCH ZÁVODOV

Lesy SR, š.p. ako najväčší lesnícky subjekt bol a je vždy akýmsi barometrom hodnotenia a vnímania lesníckeho sektora na Slovensku. Na základe interného auditu v Lesoch SR, š. p., ktorý sa zamerával na preverenie nákladových položiek na úrovni jednotlivých odštepných závodov a hľadanie spôsobov efektívneho zníženia nákladov, sa identifikovali nasledovné hlavné problémy:

- Podnikateľský prístup – nedostatočný podnikateľský prístup k riadeniu výrobných jednotiek a ich podštruktúr.
- Hospodársky zámer – nejednoznačné pravidlá a malá ambicióznosť pri stanovovaní hlavného ekonomického parametra, t. j. hospodárskeho výsledku.
- Obchodná politika – pomalá a neflexibilná reakcia na zmenené podmienky trhu s hlavnou komoditou.

- Diverzifikácia produkcie – nedostatočná diverzifikácia tovarov a služieb, jediný tovar tvorí drvivú väčšinu tržieb – vysoko rizikové podnikanie.
- Motivácia a manažérska zodpovednosť – slabá motivácia a nízka manažérska zodpovednosť top manažmentu za ekonomickú stabilitu a životaschopnosť štátneho podniku.

Na základe výsledkov auditu a identifikovaných problémov stanovilo MP SR tieto strategické a operatívne opatrenia:

6.4.1 STRATEGICKÉ OPATRENIA

- **Riadenie podniku** – Určiť priority efektívneho riadenia firmy na troch hlavných článkoch riadenia t. j. generálneho riaditeľstva (GR), odštepných závodov (OZ), lesných správ (LS) – strategické rozhodovanie na úrovni GR, rozhodovanie o výrobných činnostiach na úrovni OZ a LS – prispôbiť tomu organizačnú štruktúru a personálne vybavenie.
- **Hospodársky zámer** – Zaviesť systém presného a prísneho stanovovania hospodárskeho výsledku (HV) OZ, definovať rozpočtové pravidlá (plánovacie nástroje) pre tvorbu hospodárskych zámerov podniku zohľadňujúce výrobo-ekonomické (produkčné) parametre OZ (optimalizácia nákladov, stanovenie hodnotovej produkcie ťažených drevín) tak, aby sa podľa nich nastavil objektivizovaný HV už pre rok 2010 – prioritný strategický dokument.
- **Motivácia** – Stanoviť efektívne motivačné nástroje pre dosiahnutie HV a dodržanie rozhodujúcich ukazovateľov (ťažbová činnosť, pestovná činnosť, réžia a pod.) pre top manažment, stredný manažment, zamestnanci (využiť rôzne formy motivácie od vyplácania cieľových prémie, až po ponechanie 25 – 30 % zo zlepšeného hospodárskeho výsledku pre motiváciu a budovanie firmy na úrovni OZ).
- **Obchod s drevom** – Vytvoriť flexibilnejší a efektívnejší systém obchodovania s drevom s cieľom realizovať v r. 2009 už vyrobené sortimenty a maximalizovať speňaženie dreva (cenová politika, zmluvné vzťahy, využitie rôznych foriem aktivizácie obchodnej činnosti od pridelenia časti produkcie všetkých sortimentov na obchodovanie z úrovne OZ (napr. 10 %), cez rozdelenie obchodu medzi GR – top klienti a OZ – regionálni klienti, až po aukčný predaj či internetový obchod).
- **Pohľadávky** – Zefektívniť systém nakladania s pohľadávkami po lehote splatnosti (štandardne vyriešiť problém pohľadávok starších ako 1 rok a nekompromisne vymáhať pohľadávky po lehote splatnosti do 1 roka).
- **Diverzifikácia výroby** – Pripraviť a bezodkladne začať realizovať program diverzifikácie portfólia tovarov a služieb s cieľom znížiť riziko prepadu cien dreva.
- **Získavanie externých finančných zdrojov** – Motivovať OZ, aby v kooperácii s GR proaktívne vyhľadávali a získavali externé finančné zdroje podporujúce strategické zámery lesného podniku, trvalo udržateľné obhospodarovanie lesov, lesnícku politiku SR, prezentáciu lesníctva na verejnosti a súvisiace činnosti.
- **Samostatné vedenie obhospodarovaných lesov** – Hospodárske zámery lesného podniku stanovovať a evidovať v troch samostatných skupinách (oddelené účtovníctvo) pre:
 - lesy tvoriace kmeňový lesný majetok štátu,

- lesy prenajaté,
- lesy neodovzdané (možnosť financovania tejto činnosti zakladateľom).

6.4.2 OPERATÍVNE OPATRENIA

- Znížiť náklady ťažbovej činnosti využitím priameho zadania prác živnostníkom, pričom z refazca vylúčiť sprostredkovateľské subjekty.
- Ťažbu vyletených smrekových chrobačiarov (stojaté sucháre) realizovať formou „predaj dreva na pni“ a tak eliminovať stratu spôsobenú vyššími výrobnými nákladmi, ako je realizačná cena ihličnatej vlákny.
- Znížiť náklady odvozu dreva skrátením priemernej odvoznej vzdialenosti dobudovaním siete expedičných miest v lese a expedovaním hmoty priamo z odvozných miest, znížiť náklady expedície zrušením málo využívaných expedičných skladov a uprednostňovaním tých prepravcov, ktorí si naložia nákladné auto na vlastné náklady.
- Znížiť náklady v pestovnej činnosti zvýšením podielu prirodzenej obnovy a zvýšiť úspešnosť umelej obnovy zvýšením podielu kvalitných obalovaných sadeníc.
- Prostredníctvom príslušných riaditeľov na GR, zabezpečiť priebežný aktívny kontroling (nie evidenčné sledovanie) nákladových položiek hlavných činností (najmä ťažbovej a pestovnej) podľa „skupín OZ“ (napr. skupiny ako pri audite) prostredníctvom existujúceho informačného systému. V prípade zistenia rozdielov okamžite prešetriť dôvody rozdielov a urobiť nápravu.
- Posunúť do externého prostredia (predať alebo prenajať) tie činnosti, ale aj objekty, zariadenia a stroje, ktoré nie sú nevyhnutné pre hlavný predmet podnikania, nemusia sa vykonávať zo zákona, neprinášajú zisk príťahovaním externých finančných zdrojov, produkujú stratu.
- Znižovať réžiu postupným znižovaním počtu THZ odchodom zamestnancov do dôchodku a predajom nevyužívaného majetku.
- Centrálne stanoviť jednotný systém vyplácania náhrad zamestnancom (dopravné, stravné a pod.).
- Starostlivosť o lesy neznámych vlastníkov v marginálnych oblastiach (lesy nízke a výmladkové) vykonávať v rozsahu nevyhnutnom pre udržanie funkcií lesa.
- Hľadať „lesnícke“ možnosti znižovania výšky dane z lesných pozemkov platených obciam (dohody s obcami – motivácia palivové drevo, rekatégorizácia lesov...).

7. RIEŠENIE NAJZÁVAŽNEJŠÍCH PROBLÉMOV LESNÉHO HOSPODÁRSTVA V ZMYSLE „PROGRAMOVÉHO VYHLÁSENIA VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY“ (AUGUST 2006)

7.1 PROGRAMOVÉ ÚLOHY

Strategickým cieľom vlády SR v oblasti LH v zmysle jej „Programového vyhlásenia z augusta 2006“ bolo uplatňovanie a podporovanie trvalo udržateľného hospodárenia v lesoch na zabezpečenie ekologickej rovnováhy a stability krajiny pri racionálnom využívaní produkčných a mimoprodukčných funkcií lesov. Vláda SR sa zaviazala, že pri plnení tohto strategického cieľa bude vychádzať z medzinárodných záväzkov, ku ktorým SR pristúpila ako členská krajina EÚ, OECD a OSN. Konkrétne, že prijme novú štátnu lesnícku politiku vo forme Národného lesníckeho programu SR v súlade s Akčným plánom EÚ pre lesy vo väzbe k Národnému programu rozvoja vidieka SR. Ďalej, že zabezpečí, aby sa neprivatizoval lesný majetok vo vlastníctve štátu, zosúladi všeobecne záväzné právne predpisy ovplyvňujúce trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch – zákon o lesoch, zákon o poľovníctve a zákon o ochrane prírody a krajiny. Taktiež, že vytvorí legislatívne, technické a finančné predpoklady na hradenie ujmy, ktorá vzniká vlastníkom v dôsledku obmedzenia vlastníckych práv. Nakoniec, že vytvorí podmienky na dôslednú kontrolu ťažby dreva a hospodárenia v lesoch a ochranu lesnej pôdy, ako najväčšieho prírodného bohatstva SR, usporiadanie pozemkového vlastníctva.

7.2 PLNENIE PROGRAMOVÝCH ÚLOH

Zabezpečilo sa vypracovanie Národného lesníckeho programu SR, ktorý vládla SR schválila 27. júna 2007 uznesením č. 549/2007. Národná rada SR vzala tento program na vedomie uznesením č. 531 z 20. septembra 2007. Na zabezpečenie splnenia Národného lesníckeho programu SR vládla SR uložila MP SR vypracovať a prijať Akčný plán. Jeho návrh prerokovala a schválila vládla SR uznesením č. 380 z 11. júna 2008. Tento dokument nadväzuje na obsah a štruktúru Národného lesníckeho programu SR (strategické ciele, priority, rámcové ciele). Stanovili sa tu konkrétne opatrenia na splnenie rámcových cieľov Národného lesníckeho programu SR.

Uplatňovanie princípov trvalo udržateľného obhospodarovania lesov sa okrem uvedeného Národného lesníckeho programu SR a Akčného plánu Národného lesníckeho programu SR zabezpečovalo aj prostredníctvom všeobecne záväzných právnych predpisov. V roku 2005 sa prijal nový zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch. Z praxe však vyplynula požiadavka tento zákon novelizovať, a preto sa v roku 2007 prijal zákon č. 360/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch a o zmene zákona č. 217/2004 Z. z. o lesnom reprodukčnom materiáli a o zmene niektorých zákonov v znení zákona č. 545/2004 Z. z. Zároveň sa vypracovali a legislatívnym procesom prešli vykonávacie predpisy: vyhlášky č. 232/2006 Z. z. o vyznačovaní ťažby dreva, označovaní ťažby dreva a dokladoch o pôvode dreva, č. 397/2006 Z. z. o lesnej strážii, č. 441/2006 Z. z. ktorou sa ustanovujú podrobnosti o skúške odbornej spôsobilosti na vyhotovenie lesného hospodárskeho plánu a o vydávaní a odňatí osvedčenia o odbornej spôsobilosti a technickej

pôsoblosti na vyhotovenie lesného hospodárskeho plánu. Prijal sa zákon č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ako aj vyhláška č. 344/2009 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve.

Zabezpečilo sa vypracovanie a schválenie dôležitých strategických dokumentov týkajúcich sa lesov a lesníctva na Slovensku. Okrem už uvedeného Národného lesníckeho programu SR (2007) a Akčného plánu Národného lesníckeho programu SR (2008) to boli: Koncepcia rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007 – 2013, časť lesníctvo (2006), Program rozvoja vidieka SR 2007 – 2013 (2007), Prognózy a vízie vývoja poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva, vidieka (2007) a Stratégia rozvoja lesníctva (2009). Do národohospodárskych materiálov vlády SR Dlhodobá vízia rozvoja slovenskej spoločnosti (2008) a Stratégii rozvoja slovenskej spoločnosti (2010), sa zakotvilo zabezpečenie udržateľného a bezpečného rozvoja lesov a lesníctva. Týmto sa aj implementovali medzinárodné záväzky na vnútroštátnej úrovni, tzn. súlad medzi štátnou lesníckou politikou a medzinárodnými záväzkami.

Zabezpečilo sa, aby nedošlo k privatizácii lesného majetku vo vlastníctve štátu. Naďalej je v platnosti zákon č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov. Neprivatizovanie lesného majetku vo vlastníctve štátu vyplýva aj z § 50 zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov. V roku 2009 MP SR prijalo metodický pokyn č. 834/2009-720, ktorým sa upravuje postup správcov pri zámennách lesného majetku vo vlastníctve štátu a ostatného majetku vo vlastníctve štátu a metodický pokyn č. 804/2009-700, ktorým sa upravuje postup správcov lesného majetku vo vlastníctve štátu pri jeho nájme.

MP SR predložilo v roku 2008 na rokovanie vlády SR Správu o transformácii vlastníckych a užívacích vzťahov k lesným pozemkom. Vláda SR túto správu schválila uznesením č. 473/2008. Jej cieľom bolo poukázať na stav riešenia vlastníckych a užívacích vzťahov podľa reštitučných zákonov, najmä zákona č. 229/1991 Zb., zákona č. 138/1991 Zb., zákona č. 282/1993 Z. z., zákona č. 161/2005 Z. z. a zákona č. 503/2003 Z. z., a poskytovania náhrad podľa zákona č. 229/1991 Zb. a zákona 503/2005 Z. z. podľa štátnych organizácií LH MP SR a MO SR. Usporiadanie pozemkového vlastníctva sa taktiež rieši prostredníctvom registra obnovenej evidencie pozemkov (ROEP) a prostredníctvom pozemkových úprav.

Aby došlo k zosúladeniu všeobecne záväzných právnych predpisov ovplyvňujúcich trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch – zákona o lesoch, zákona o poľovníctve a zákona o ochrane prírody a krajiny a vytvorení legislatívnych, technických a finančných predpokladov na hradenie ujmy, ktorá vzniká vlastníkom v dôsledku obmedzenia vlastníckych práv sa realizovali tieto opatrenia:

Novelizoval sa zákon o lesoch, ktorý sa publikoval v zbierke zákonov pod číslom 360/2007 Z. z. V platnosti zostali inštitúty zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov, ktoré sa zaoberajú náhradou škody na lesnom majetku a náhradou za obmedzenie vlastníckych práv. Ustanovuje sa tu možnosť uplatnenia náhrady najmä pri vyňatí a obmedzení využívania na lesnom pozemku, lesnom poraste, v dôsledku zvýšenia nákladov a pri osobitnom režime hospodárenia. Problematiku náhrady ujmy z obmedzenia bežného obhospodarovania rieši taktiež zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Zároveň sa vytvorili podmienky na hradenie ujmy z prostriedkov EÚ prostredníctvom PRV SR na roky 2007 až 2013. S týmto cieľom sa prijalo nariadenie vlády SR č. 146/2008 o podmienkach poskytovania podpory v územiach

európskeho významu na lesnom pozemku a č. 152/2008 o podmienkach poskytovania lesnícko-environmentálnych platieb, ktoré upravujú podmienky poskytnutia podpory a spôsob jej uplatňovania.

Pokiaľ ide o ujmy z obmedzenia obhospodarovania lesov v dôsledku líniových stavieb na lesných pozemkoch, treba konštatovať, že tieto sa vybudovali najmä v predchádzajúcom období, keď sa nerešpektovali vlastnícke a užívacie práva k lesným pozemkom, keď lesy obhospodarovali štátne organizácie LH. Líniové stavby sa vtedy budovali bez ich majetkovoprávneho usporiadania, čo je základným predpokladom pre riešenie náhrad za obmedzenie vlastníckych práv. Z uvedených dôvodov MP SR do novely zákona o lesoch publikovanej v zbierke zákonov pod číslom 360/2007 Z. z. zapracovalo ustanovenie, podľa ktorého prevádzkovatelia líniových stavieb, ktoré sa vybudovali na lesných pozemkoch do 31. augusta 2007, sú povinní usporiadať právne pomery k nim do 1. júla 2012. V žiadnom prípade nemožno pripustiť, aby sa problém riešil zápisom vecného bremena v katastri nehnuteľnosti.

Kontrolu ťažby dreva a hospodárenia v lesoch a ochranu lesnej pôdy, ako najväčšieho prírodného bohatstva SR, usporiadanie pozemkového vlastníctva zabezpečovali orgány štátnej správy (najmä orgány štátnej správy LH) v zmysle prijatých a už v podstate uvedených legislatívnych predpisov.

7.3 NEDORIEŠENÉ PROBLÉMY, NÁMETY NA RIEŠENIE

- **Konkurencieschopnosť a trvalú udržateľnosť LH vo vidieckom priestore, vrátane zabezpečovania ekologickej rovnováhy a stability krajiny pri racionálnom využívaní produkčných a mimoprodukčných funkcií lesov** v značnej miere narušovala nepriaznivá situácia v zdravotnom stave lesov, najmä premnoženie podkôrneho hmyzu v smrečinách. Situáciu v LH, ďalej mimoriadne skomplikovala finančná a hospodárska kríza, ktorá prepukla koncom roka 2008. Aj keď sa na riešenie týchto problémov prijali zásadné opatrenia na úrovni vlády¹⁰ nepriaznivá situácia bude aj naďalej pretrvávajúť. Z týchto dôvodov je nevyhnutné v prvom rade: **Zabezpečiť, prípadne zvýšiť konkurencieschopnosť LH a Zvýšiť účinnosť ochranných a obranných opatrení v lesných porastoch ohrozených škodlivými činiteľmi.** (Podrobnejšie v kapitole 8. Lesníctvo v rámci Stratégie rozvoja Slovenskej spoločnosti.)
- Ďalšími prioritami v zmysle Národného lesníckeho programu SR aj naďalej budú: **Podpora ekologickeho obhospodarovania lesov, Zlepšovanie kvality života obyvateľstva lesníckymi službami, Posilňovanie kooperácie, koordinácie a komunikácie.**
- Z pretrvávajúcich problémov, ktoré negatívne ovplyvňujú zvyšovanie konkurencieschopnosti a trvalej udržateľnosti LH je neukončený proces reštitúcií a odovzdávania lesov ich vlastníkom. Preto treba revidovať a novelizovať pozemkové zákony (zákon č. 229/1991 Zb., č. 181/19905 Z. z., č. 80 Z. z.).

Nedosiahol sa zámer **Zrušiť, prípadne upraviť daň z lesných pozemkov.** Návrhy v tomto smere MP SR viackrát predložilo. Negatívne stanovisko mali obce a mestá (Zdru-

¹⁰ Vláda Slovenskej republiky 21. novembra 2007 prerokovala a uznesením č. 990 schválila Správu o zdravotnom stave lesov. Následne 8. októbra 2008 vzala na vedomie uznesením vlády SR č. 715 Informáciu o opatreniach na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách Slovenska a 3. decembra 2008 uznesením vlády č. 878 schválila Návrh legislatívnych, inštitucionálnych a ekonomických opatrení na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách na Slovensku; vypracovaná bola Analýza a kvantifikácia dopadov svetovej finančnej a hospodárskej krízy v lesníctve SR a návrh opatrení na jej riešenie).

ženie miest a obcí Slovenska), ktoré sú príjemcom tejto dane. Dôvody lesníckej komunity sú relevantné. Odpor je v dôsledku toho, že ak sa dane z pozemkov zrušia, alebo znížia prejaví sa to v znížení príjmov v rozpočtoch obcí. Problematika je naďalej aktuálna, najmä za súčasnej krízovej finančnej situácie subjektov, ktoré obhospodarujú lesy, čo sme bližšie charakterizovali v predchádzajúcom bode.

Nedostatočne, resp. nerealizovala sa úloha z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky **Zosúladienie všeobecne záväzných právnych predpisov ovplyvňujúcich trvalo udržateľné hospodárenie v lesoch – zákona o lesoch, zákona o poľovníctve a zákona o ochrane prírody a krajiny**. Ide o pretrvávajúci problém od roku 2002 (zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení niektorých predpisov). Uvedený rozpor v legislatíve je jeden z dôvodov súčasnej kalamitnej situácie v smrekových porastoch na Slovensku. Preto v rámci zosúladienia citovaných právnych predpisov treba riešiť najmä:

- Zodpovednosť za ochranu lesa podľa zákona o lesoch, ak z dôvodov obmedzení ju nemôže zabezpečiť obhospodarovateľ lesa.
- Zrušenie vydávania súhlasov, resp. výnimiek na činnosti, ak sa tieto vykonávajú v súlade s lesným hospodárskym plánom, ku ktorým sa už záväzne vyjadroval orgán ochrany prírody a krajiny.
- Zrušenie § 16 a § 12 písm. g) zákona o ochrane prírody a krajiny (vydávanie súhlasov a výnimiek), ak tieto povinnosti a oprávnenia vyplývajú zo zákona o lesoch.
- Systém územnej ochrany – jednoznačné určenie a odstránenie vzájomných prekryvov tak, aby boli zrejmé podmienky a spôsob ochrany daného územia vo väzbe na možnú hospodársku činnosť a vydávanie súhlasov, resp. výnimiek na jej vykonávanie.
- Stanovovanie obmedzení (zakázaných činností) pre jednotlivé stupne ochrany, ktoré nemožno určiť paušálne (zákonom) pre všetky chránené územia s rovnakým stupňom ochrany, ale ich diferencovať s ohľadom na dôvod a predmet ochrany.
- Následky z obmedzenia hospodárenia, ich úhrada (samostatné opatrenie nadväzujúce na uznesenie vlády SR č. 471 z 24. mája 2006).

Z uvedených dôvodov treba súčasne (naraz) predložiť do legislatívneho procesu nové návrhy zákonov o lesoch a ochrane prírody a krajiny.

Ani úlohu z Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky: **Vytvorenie legislatívnych, technických a finančných predpokladov na hradenie ujmy, ktorá vzniká vlastníkom v dôsledku obmedzenia vlastníckych práv** sa nepodarilo zrealizovať tak ako by to bolo žiadúce. LH naďalej zabezpečuje verejnoprospešné služby ako trpenú ťarchu, čo sme podrobnejšie komentovali v kapitole 3.2.1 Chronická kríza – analýza situácie. Štátna podpora LH spolu predstavovala roku 2006 345 mil. Sk, 2007 357 mil. Sk, 2008 276 mil. Sk, čo je v stálych cenách približne 4 % v porovnaní s rokom 1990. Ako sa už uviedlo nepodarilo sa riešiť daňové zaťaženie vo vzťahu k obciam, novelizáciu zákona č.70/1998 Z. z. o energetike. Nedostatočne sú riešené náhrady za vyňatie, obmedzenie využívania lesných pozemkov a lesných porastov, osobitný režim hospodárenia, ale aj zabezpečenie zásad ochrany lesných pozemkov v zmysle ustanovení lesníckej legislatívy. Ide o zákony o: vodách, pozemných komunikáciách, telekomunikáciách, ochrane a využití nerastného bohatstva, civilnej ochrane obyvateľstva, zdravotnej starostlivosti, dráhach atď.

Riešenie uvedených úloh je naďalej veľmi aktuálne, možno povedať z hľadiska ďalšieho rozvoja rozhodujúce. Ak sa nebudú služby LH, ktoré toto odvetvie zabezpečuje vo

verejným záujmom implementovať do trhového mechanizmu reči o jeho polyfunkčnom poslaní budú mať len proklamatívny charakter. Nepôjdeme cestou lesnícky vyspelých štátov EÚ, ale nastane ďalšia marginalizácia tohto odvetvia.

Posledným okruhom Programového vyhlásenia vlády SR, ktoré sa netýkajú len lesníctva, ale aj iných odvetví je: **Rozvoj vedy, výskumu, vzdelávania, poradenstva, prenosu vedeckých poznatkov inovačného charakteru do praxe, rozvoj nových technológií v rámci štátnych programov výskumu a vývoja, spracovanie prognóz a spracovanie alternatívnych scenárov zapojenia lesníctva do spoločnej politiky EÚ**. Ani v tejto oblasti nemôžeme byť spokojní s úrovňou splnenia úloh (okrem spracovania už uvedených prognostických a koncepčných materiálov). Rezortná vedeckovýskumná základňa sa v porovnaní s rokom 1990 zredukovala na tretinu. Proces krátenia finančných prostriedkov na rezortný výskum ďalej pokračuje (v roku 2010 o 12 %). Vláda SR síce v roku 2007 prijala zásadný dokument „Dlhodobý zámer štátnej vednej politiky do roku 2015“, ale úlohy tu uvedené sa neplnia. Tak napríklad neotvorilo sa riešenie nových štátnych programov výskumu a vývoja, hoci sa to výslovne uvádza v uvedenom dokumente. Závažné nedostatky sú v zadávaní výskumných úloh, ich riešení, vzájomnej koordinácii, v realizácii výsledkov výskumu do praxe, atď.

Riešenie vidíme v postupnom preorientovaní hospodárskej politiky na Slovensku. Táto by sa mala viac orientovať na lepšie využívanie domácich surovín a obnoviteľných zdrojov. Preto navrhujeme prijať „Štátny program využívania ochrany a reprodukcie obnoviteľných zdrojov Slovenska“. Pritom by sa osobitná pozornosť venovala lesným ekosystémom, optimalizácii ich alokácie v krajine, ich manažmentu z hľadiska efektívnej správy majetku, efektívnej produkcií (drevná biomasa ako strategická surovina 21 storočia), ochrany pôdy, retencii vody, ako aj komplexu ich sociálno-kultúrnych funkcií.

8. LESNÍCTVO V RÁMCI STRATÉGIE ROZVOJA SLOVENSKEJ SPOLOČNOSTI

V najbližšom čase bude vláda SR prerokúvať dokument Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti. Súčasťou tohto dokumentu je aj Stratégia rozvoja lesníctva. Návrh textu tejto lesníckej časti uvádzame v plnom znení. Robíme tak k vôli závažnosti tohto dokumentu, aj keď sa niektoré konštatovanie už uviedli v predchádzajúcom texte.

Záujmom Slovenska je, aby lesy boli aj naďalej najvýznamnejšou zložkou prírodného prostredia a nenahraditeľným stabilizátorom krajiny. V súlade s trendom vo vyspelých štátoch sa predpokladá ďalšie zvyšovanie lesnatosti so súčasných 41 na 48 – 50 % územia¹¹. Na druhej strane budú lesy ohrozované dôsledkami klimatickej zmeny, keď pre desertifikáciu krajiny a nerovnomerné rozloženie zrážok, ako aj rozšírenie škodcov bude dochádzať k hromadnému hynutiu lesných ekosystémov. Je tu nebezpečenstvo, že v krátkom časovom horizonte 20 – 50 rokov odumrú smrekové porasty na značnej ploche a ich výmera sa zníži z terajších 26 % na 5 %. Bude mu potrebné čeliť revitalizačnými, no finančne značne náročnými opatreniami¹².

Tak, ako vo všetkých vyspelých štátoch, aj na Slovensku existuje v podstate dvojaké vlastníctvo lesov: štátne a neštátne¹³. Do budúcnosti treba jednoznačne zadefinovať zmysel a postavenie lesov vo vlastníctve štátu a v neštátnom sektore, resp. aká by mala byť štátna reglementácia nakladania s lesmi a spôsobov zabezpečovania verejných záujmov v lesoch obecných, súkromných, spoločenských, cirkevných, poľnohospodárskych družstiev. Doterajší spôsob zabezpečovania verejných záujmov v neštátnom sektore formou povinnej trpenej ujmy treba zmeniť. Konkrétne prejsť na európsky systém rozšíreného využívania ich majetku lesníckymi službami (environmentálnej a sociálnej povahy) ako súčasť hospodárskej činnosti za úplatu. Týmto by sa podporovala ekonomická stabilita neštátneho sektoru. Služby by boli v jeho prospech a v jeho záujme. Pokiaľ ide o štátny sektor, jeho existencia má svoje opodstatnenie. Tento musí prednostne zabezpečovať plnenie úloh vo verejnom záujme. Obhospodarovanie lesov vo vlastníctve štátu musí po každej stránke dosahovať špičkovú úroveň. Tieto zásady treba premietnuť nielen do lesníckych legislatívnych predpisov, ale aj do iných s lesníctvom súvisiacich zákonov.

Obhospodarovanie všetkých lesov, bez ohľadu na vlastníctvo sa zabezpečuje podľa rovnakých legislatívnych predpisov a podľa lesných hospodárskych plánov, ktoré schvaľujú orgány štátnej správy lesného hospodárstva. Tieto orgány taktiež kontrolujú dodržiavanie predpisov lesných hospodárskych plánov a v prípade ich nedodržiavania sankcionujú príslušné subjekty.

V porovnaní so susednými štátmi zvláštnosťou a prednosťou slovenských lesov je, že na relatívne malej ploche sú veľmi pestré prírodné podmienky a rozličné typy lesov, od

¹¹ Všeobecnou tendenciou v Európe, najmä v jej najvyspelejších štátoch, je zvyšovanie lesnatosti územia. Aj na Slovensku sa lesnatosť postupne zvyšuje. Akzoberieme do úvahy nelesné pozemky pokryté stromovou vegetáciou, lesnatosť dosahuje už v súčasnosti 45 % (Národná inventarizácia a monitoring lesov SR 2005 – 2006).

¹² Prognózy vízie vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka (2008).

¹³ Vlastnícka štruktúra lesov na Slovensku k 31. 12. 2008.

Štát: 41,4%, Neštátny sektor: 47 %, Nezistené vlastníctvo: 5,6 %.

Štruktúra vlastníctva lesov neštátneho sektora: Obecné 9,8 %, Súkromné 14,3 %, Spoločenské 25,5 %, Cirkevné 3,2 %, Poľnohospodárske družstvá 0,2 %, Užívanie lesov na Slovensku k 31. 12. 2008, Štátne organizácie lesného hospodárstva: 55,5 %, Neštátny sektor: 44,5 %.

Reprivatizácia lesov sa ešte neukončila (pôvodní vlastníci si od štátnych organizácií lesy neprebrali), resp. časť lesov dali ich vlastníci do prenájmu štátnym organizáciám lesného hospodárstva.

nížinných po vysokohorskej, a zachovala sa široká škála pôvodných drevín. Tieto prednosti sú devízou pre budúce posilňovanie významu verejnoprospešných funkcií lesa (pôdoochranná a vodohospodárske funkcie, nezastupiteľná funkcia z hľadiska ochrany prírody a krajiny, zdravotná a rekreačná funkcia). Snahou lesníkov je, aby sa tieto výstupy hospodárenia v lesoch postupom času internalizovali a aby sa uplatnili verejné politiky, ktoré zabezpečia ekonomickú kompenzáciu nákladov LH za poskytnutie verejných služieb. Dôležitú úlohu pritom zohrajú územné plány rozvoja lesov.

Stúpne aj význam výrobnjej funkcie lesov, pretože drevo ako obnoviteľná surovina bude zohrávať ešte väčšiu úlohu pri vyčerpávajúcich sa zásobách fosílnych energetických surovín. Drevo s prirodzenou esteticky pôsobiacou štruktúrou bude jedným z vyhľadávaných prírodných materiálov významne ovplyvňujúcich kvalitu života ľudí. Lesná biomasa bude tvoriť základnú biologickú bázu výroby bionafty, bioetanolu, plastov, druhotných olejov, papiera a ďalších netradičných výrobkov, ako je výroba tepla a elektrickej energie.

Vlastné obhospodarovanie lesov (manažment lesných ekosystémov) bude mať jednak výrobný charakter (produkcia hmotných statkov), jednak charakter verejnoprospešných služieb. Lesy vo vlastníctve štátu budú spravovať štátne lesnícke organizácie, ktorých prioritou bude zabezpečovať verejnoprospešné služby.

Dominantným a dlhodobou pretrvávajúcim problémom v lesníctve je základný rozpor medzi štátnymi, či verejnými záujmami na jednej strane a vlastníckmi a obhospodarovateľmi lesov na druhej strane. Prestali sa rešpektovať špecifiká tohto odvetvia. Lesníctvo sa dostalo na jednej strane pod tlak DSP a na druhej strane neprimeranú pozíciu tu získala ochrana prírody, ktorá uplatňuje svoje záujmy bez zreteľa na ekonomické podmienky či hlavné poslanie tohto odvetvia.

Za daného stavu prevláda pohľad na LH ako na jedno z hospodárskych (výrobných) odvetví, ktoré si musí zabezpečiť svoju existenciu výrobou hmotných statkov, a preto nie je dôvod, aby tu bola finančná intervencia t. j. štátna podpora LH na výkony vo verejnom záujme. Táto v roku 2005 dosiahla v stálych cenách len 3 % roku 1990. Na druhej strane rastú požiadavky verejnosti, ako aj štátu na zabezpečovanie mimoprodukčných funkcií lesa a ochrana prírody (výmera lesov ochranných a osobitného určenia narastla na 31,7 %, obmedzenia ochrany prírody (vrátane vtáčích území) sú až na 57,1 % výmery lesov – najviac zo všetkých štátov v Európe). Zabezpečovanie týchto verejnoprospešných služieb si vyžaduje značné finančné náklady, resp. v dôsledku obmedzenia bežného hospodárenia, najmä v chránených územiach, vzniká subjektom obhospodarujúcim lesy veľká finančná ujma, ktorú nikto nehradí, alebo ak tak nedostatočne.¹⁴

Aktuálnu situáciu v LH charakterizuje pokles cien jednotlivých sortimentov dreva až o 20 %, výrazné zníženie dopytu po drevnej hmote a problémy pri predaji dreva.

Situáciu ďalej skomplikovalo premnoženie podkôrneho hmyzu, najmä v dôsledku nespracovania vetrových polomov v chránených územiach z roku 2004 (orgány štátnej ochrany prírody nepovolili výnimky v zmysle zákona o ochrane prírody a krajiny). Išlo o vyše 600 tis. m³ dreva. Najmä z tohto dôvodu dochádza k odumieraniu smrečín na Slovensku v doposiaľ nepoznanom rozsahu. Náhodná ťažba v dôsledku podkôrne-

¹⁴ Náhrada ujmy vyplývajúca zo zákona o ochrane prírody a krajiny po uplatnení priemerných hodnôt náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania, dohodnutých na rokovaniach medzi LVÚ Zvolen a ŠOP SR v roku 2003 (na účely schválenia národného zoznamu chránených území európskeho významu – NATURA 2000), predstavuje ročnú čiastku od 620 do 750 mil. Sk. Podľa klasifikácie vykonanej v roku 2001 LVÚ Zvolen, v zmysle vtedy platného nariadenia vlády SR a podkladov MŽP SR predstavovala ročná čiastka náhrady približne 920 mil. Sk (Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2008, Zelená správa).

ho hmyzu predstavovala v roku 2006 1 185 tis. m³, v roku 2007 2 024 tis. m³ a v roku 2008 2 827 tis. m³. Jej objem sa bude ďalej zvyšovať. Týmto vznikol prebytok dreva a pokles jeho ceny. Situácia je veľmi nepriaznivá a nemožno ju riešiť napr. obmedzením ťažby, najmä ihličnatého dreva, ktorá sa musí realizovať z dôvodu ochrany lesov proti podkôrnemu hmyzu. K nepriaznivej situácii sa pridáva aj všeobecne nepriaznivá situácia na trhu práce v SR a EÚ.

Nepriaznivá je situácia vo využívaní domácej drevnej suroviny. Slovensko sa radí k málo rozvinutým ekonomikám s vysokým podielom vývozu nespracovanej drevnej suroviny a polotovarov s malou pridanou hodnotou. Tak napríklad v roku 2008 sa vyviezlo do zahraničia 2 289 tis. m³ surového dreva, čo je takmer ¼ z celkových jeho dodávok (9 269 tis. m³). Pritom vlastníci a užívatelia lesov vyviezli len 290 tis. m³ surového dreva. Rozdiel 1 934 tis. m³ vyviezli rozličné iné subjekty, najmä obchodné spoločnosti.

Strategickým cieľom je **zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti a najmä vidieckych oblastí**¹⁵.

Priorita: Zabezpečenie, prípadne zvýšenie konkurencieschopnosti LH možno dosiahnuť

- lepším využívaním základných výrobných faktorov, optimalizáciou riadiacich, marketingových a inovačných postupov, zdokonaľovaním a aktualizáciou nástrojov lesníckej politiky a ekonomiky,
- podporou výskumu a technologického rozvoja na zlepšenie konkurencieschopnosti lesného hospodárstva,
- lepším zhodnocovaním a marketingom lesných nedrevných produktov a služieb,
- podporou využívania lesnej biomasy na výrobu energie,
- podporou spolupráce vlastníkov lesov a skvalitňovaním vzdelávania a odbornou prípravou v lesníctve.

Pôjde o výrobu tovarov a zabezpečenie služieb vysokej kvality so značným podielom pridanej hodnoty, ktoré spĺňajú všetky kritériá rastúceho dopytu spotrebiteľov na domácom a medzinárodných trhoch. LH to dosiahne realizáciou širokej škály inovácií, generovaním nových odbytových trhov pre lesnícke tovary a služby, zlepšovaním životného prostredia vo vidieckej i urbanizovanej krajine.

Podporou vedy a výskumu, technologického rozvoja sa vytvoria podmienky pre implementáciu znalostnej ekonomiky v LH. Zlepší sa tým konkurencieschopnosť tohto odvetvia. Využijú sa pritom aj objavy a poznatky viacerých základných vedných disciplín, najmä v oblasti živej prírody, ktoré treba využiť pri vypracovaní metódy identifikácie, kvantifikácie a hodnotenia nedrevných produktov a služieb. Treba zabezpečiť, aby sa tieto akceptovali v ekonomickom mechanizme LH.

¹⁵ Strategický cieľ ako aj priority vychádzajú zo základných lesnícko-politických dokumentov spracovaných a schválených v rokoch 2006 – 2008: Koncepcia rozvoja pôdohospodárstva na roky 2007 – 2013 – časť lesné hospodárstvo (vypracované a schválené 2006), Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky 2007 – 2013 (2007), Národný lesnícky program Slovenskej republiky (2007), Akčný plán Národného lesníckeho programu (2008), Prognózy vízie vývoja slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka (2007), Stratégia rozvoja lesníctva (2008). Ide o moderné lesnícko-politické dokumenty, ktoré majú európsku dimenziu a sú kompatibilné s politikou EÚ. Ďalej sa berie do úvahy súčasná krízová situácia, ktorej charakteristiku spracovalo NLC, LVÚ Zvolen v prvom polroku 2009. (Analýza a kvantifikácia dopadov svetovej finančnej a hospodárskej krízy v lesníctve SR a návrh opatrení na jej riešenie).

Predpokladaný vývoj ročných ťažieb dreva v nasledujúcom období umožní ďalší nárast využiteľného potenciálu lesnej biomasy. Táto produkcia palivovej drevnej biomasy v rezorte pôdohospodárstva sa využije najmä v domácej energetike.

Po roku 1990 došlo v LH SR k obnoveniu neštátneho sektora. So zreteľom na to, že užívanie lesov vlastníckymi bolo prerušené, naliehavou úlohou je zabezpečenie ich odborného rastu, najmä ak ide o lesné majetky s malou výmerou. Preto treba podporiť vznik a činnosť združení vlastníkov neštátnych lesov, skvalitňovať informovanosť o možnostiach a spôsobe čerpania finančných prostriedkov z PRV SR a zabezpečiť poradenské služby a celoživotné vzdelávanie.

Priorita: Zvýšenie účinnosti ochranných a obranných opatrení v lesných porastoch ohrozených škodlivými činiteľmi, treba zabezpečiť

- zmiernovaním dosahov zmeny klímy a prispôbovaním lesov jej účinkom,
- realizáciou opatrení na ochranu lesov,
- rozvojom monitoringu zdravotného stavu lesov.

V dôsledku klimatickej zmeny vznikajú nové existenčné podmienky pre lesné ekosystémy. Rýchlosť týchto zmien zapríčiňuje hromadné hynutie lesov a jednotlivých drevín, najmä citlivých na nedostatok vlhky počas vegetačného obdobia a zvýšenie teploty. Lesníckymi opatreniami možno znížiť akceleráciu klimatickej zmeny (viazanie uhlíka). Zachovanie existencie lesov si zároveň vyžaduje realizovať adaptačné a mitigačné opatrenia, ktoré môžu spomaliť hynutie lesov, resp. založiť také lesné porasty, ktoré budú v súlade s budúcimi ekologickými podmienkami vytvorenými klimatickou zmenou.

Ochrana lesov proti škodlivým činiteľom je v súčasnosti najzávažnejšou úlohou LH na Slovensku¹⁶. Zvýšenie jej účinnosti sa zabezpečí všetkými možnými, environmentálne priaznivými a ekonomicky únosnými opatreniami. Pôjde najmä o vytvorenie efektívneho systému ochrany lesa (prevencia, regulácia škodcov, ochrana, obrana, ozdravné opatrenia), zintenzívnenie výskumu opatrení na zníženie negatívneho vplyvu škodlivých činiteľov na lesné porasty a ich realizáciu v praxi. Prehodnotia sa a objektivizovať sa budú príčiny hynutia smrekových porastov, najmä ako komplexného fenoménu.

Informácie o lesoch, ich stave, obhospodarovaní, pôsobení vplyvov okolitého prostredia, ako aj schopnosti lesa odolávať týmto vplyvom, tvoria základný predpoklad pre rozhodovanie a usmerňovanie ich ďalšieho využívania. V rámci komplexného systému inventarizácie a monitoringu všetkých zložiek a funkcií lesných ekosystémov zvlášť dôležité bude sledovanie vývoja zdravotného stavu lesov a ich poškodzovania škodlivými činiteľmi.

Priorita: Podpora ekologického obhospodarovania lesov cestou

- prírode blízkeho hospodárenia v lesoch,
- rozvoja a využívania environmentálne priaznivých technológií a techniky,
- zachovania, zlepšovania a zvyšovania biologickej rozmanitosti lesov.

¹⁶ Vláda Slovenskej republiky 21. novembra 2007 prerokovala a uznesením č. 990 schválila Správu o zdravotnom stave lesov. Následne 8. októbra 2008 vzala na vedomie uznesením vlády SR č. 715 Informáciu o opatreniach na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách Slovenska a 3. decembra 2008 uznesením vlády č. 878 schválila Návrh legislatívnych, inštitucionálnych a ekonomických opatrení na zmiernenie a následné zastavenie podkôrníkovej kalamity v smrečinách na Slovensku.

Základným predpokladom trvalo udržateľného obhospodarovania lesov v podmienkach synergického pôsobenia škodlivých činiteľov a prebiehajúcej klimatickej zmeny je vytváranie zdravých, ekologicky stabilných a biologicky diverzifikovaných lesných ekosystémov. LH to zabezpečí prírode blízkym a ekonomicky efektívnym obhospodarovaním lesov (dopostovaním dostatočného množstva kvalitného lesného reprodukčného materiálu, obnovou lesa s čo najvyšším podielom prirodzenej obnovy, včasnou a systematickou výchovou lesných porastov).

Kvalitnejšie obhospodarovanie lesov si vyžaduje zvyšovanie technickej úrovne LH a uplatnenie progresívnych environmentálne priaznivých technológií zakladania, výchovy, ochrany lesov, ťažbovo-výrobného a dopravného procesu. Ďalej primerané dopravné sprístupnenie lesných porastov.

Pôjde o opatrenia na zachovanie biologických zdrojov lesov, ich genetickej, druhovej a ekosystémovej diverzity, ako aj ich trvalo udržateľného využívania. Vytvorenie právnych, technických a ekonomických predpokladov na aktívnu diferencovanú starostlivosť o lesné ekosystémy v chránených územiach v závislosti od ich prirodzenosti a zachovalosti. Taktiež o opatrenia na zachovanie a v odôvodnených prípadoch primerané zlepšovanie biologickej diverzity v hospodárskych lesoch a lesoch s prevládajúcimi environmentálnymi a sociálnymi funkciami.

Priorita: Zlepšovanie kvality života obyvateľstva lesníckymi službami zabezpečiť

- zachovávaním a zlepšovaním ochranných funkcií lesov,
- zvyšovaním príspevku lesov a lesníctva do rozvoja ekonomiky vidieka.

Aby lesy mohli plniť ochranné funkcie LH bude realizovať opatrenia na zlepšenie ich vitality a stability. Zdokonalia sa metódy identifikácie, kvantifikácie a finančného oceňovania ochranných funkcií lesov. Vytvorí sa podmienky na minimalizáciu náhodných ťažieb a ich negatívnych dôsledkov na plnenie funkcií. Vylúči sa uplatňovanie holorubných ťažbovo-obnovných postupov. Aby sa pri ťažbe dreva obmedzilo poškodenie porastov uprednostní sa približovanie vyťaženého dreva lanovkami, resp. záprahmi alebo traktormi v zimnom období po snehu alebo zamrznutom pôdnom povrchu. Viac sa bude používať sortimentová technológia, obmedzí sa gravitačné spúšťanie dreva.

Zlepšenie ekonomicko-sociálnych parametrov vidieka sa zabezpečí intenzifikáciou lesníckych činností a podporou rozvoja malého a stredného podnikania v lesníctve. Vo väčšom rozsahu LH bude realizovať práce v lesoch počas zimného obdobia, keď sú v poľnohospodárskom sektore voľné pracovné kapacity, stroje a zariadenia. LH bude poskytovať surovinu na tradičnú remeselnícku výrobu. Vypracujú sa spoločné programy na využitie drevnej suroviny na vidieku (napr. rozvoj stavebno-stolárskej výroby). Podporovať sa budú špecifické formy podnikania, služieb, marketingu a poradenstva (napr. cestovný ruch, poľovnícka turistika). Na zlepšenie ekonomicko-sociálnych parametrov vidieka sa podporí vstup lesníckych subjektov ako partnerov do miestnych akčných skupín pri implementácii integrovaných stratégií rozvoja vidieckeho územia.

Priorita: Posilňovanie kooperácie, koordinácie a komunikácie cestou

- zvyšovaním príspevku lesov a lesníctva do rozvoja ekonomiky vidieka,
- medzinárodných záväzkov, týkajúcich sa lesov a LH,

- posilňovania medzirezortnej spolupráce a koordinácie medzi politikami ovplyvňujúcimi stav lesov a LH,
- zabezpečenia oprávnených záujmov a potrieb vlastníkov lesa a spoločnosti,
- podpory využívania dreva pochádzajúceho z lesov obhospodarovaných trvalo udržateľným spôsobom,
- podpory environmentálneho vzdelávania a systematickou prácou s verejnosťou.

Slovensko prijalo politický záväzok o ochrane lesov na svojom území podpisom množstva medzinárodných zmlúv, dohovorov, deklarácií a rezolúcií. Aby sa dosiahla kompatibilita najmä so štátmi EÚ treba zabezpečiť dôslednú implementáciu záverov z rokovaní celosvetových a európskych lesníckych podujatí do strategických, koncepcných a programových dokumentov LH SR.

Mnohé povinnosti a úlohy vyplývajúce zo všeobecne záväzných právnych predpisov a medzinárodných dohôd nepatria iba do pôsobnosti pôdohospodárstva, ale do viacerých odvetví a rezortov. Aby sa zlepšila súdržnosť a medzisektorová spolupráca treba vzájomne zladíť hospodárske, environmentálne a sociálno-kultúrne ciele, resp. ich zapracovať do súvisiacich rezortných politík a programov.

Oprávnené záujmy a potreby vlastníkov a spoločnosti treba zabezpečiť podporou a rozvojom hospodárskej úpravy lesov, kompenzáciou náhrad za obmedzenie realizácie vlastníckych práv, zachovaním a stabilizáciou lesov v znevýhodnených oblastiach, podporou usporiadania vlastníckych a užívacích práv, zvýšením rozsahu lesných pozemkov v nových (rozpracovávaných) projektoch pozemkových úprav, podporou zalesňovania marginálnej poľnohospodárskej pôdy, zvyšovaním zamestnanosti najmä diverzifikáciou ekonomických aktivít a rozvojom služieb nadväzujúcich na LH.

V záujme uspokojovania dopytu na drevo treba, aby LH zabezpečilo jeho udržateľné poskytovanie pre spoločnosť. Pôjde o realizáciu opatrení na zvyšovanie produkcie dreva, jeho trvale a vyrovnané poskytovanie, zvýšenie objemu a zlepšenie štruktúry dodávok sortimentov dreva.

Nástroje na zabezpečenie rozvoja

Na zabezpečenia splnenia strategického cieľa a priorít rozvoja lesníctva na Slovensku je nevyhnutné uplatniť ekonomické, legislatívne a iné nástroje, najmä treba:

- zriadiť „Podporný účelový fond LH“ ako fond, v ktorom sa sústreďujú peňažné prostriedky na podporu činností zameraných najmä na preventívne opatrenia, ochranné a obranné oparenia pred škodami spôsobovanými škodlivými činiteľmi v lesoch. Zdrojmi fondu budú najmä povinné príspevky za predaj dreva,
- vytvoriť a realizovať systém zliav pri doprave dreva, napr. prostredníctvom možnosti používať „červenú naftu“ (podobne ako v poľnohospodárstve). Tým sa prispeje k zníženiu nákladov subjektov, ktoré zabezpečujú prepravu dreva, a tým aj k zníženiu konečnej ceny sortimentov dreva,
- v úverovej politike pre LH poskytovať nízko úročené, resp. bezúročné úvery (soft loans) na spolufinancovanie investícií a ostatných opatrení z PRV SR. Využívať záruky a garancie na úvery prostredníctvom Slovenskej záručnej a rozvojovej banky, príp. poskytovať osobitné záruky na bankové úvery (v prípade vytvorenia podporného fondu

pre LH) do výšky poskytnutej podpory z PRV SR (finančné prostriedky z fondov EÚ sú relatívne bezpečné),

- na úrovni subjektov obhospodarujúcich lesy zabezpečiť tvorbu rezerv v časoch hospodárskeho rastu na prekonanie krízových situácií,
- zabezpečiť dlhodobé spolufinancovanie a podporu investícií LH z verejných zdrojov,
- presadiť zrušenie dane za pôdu, prípadne ju upraviť tak, aby sa platila len v prípade hospodárskych lesov, v ktorých sa dosahuje plusový hospodársky výsledok. Stanoviť jej hornú hranicu, ktorú nebudú smieť obecné úrady prekročiť,
- zabezpečiť systematické sledovania a analýzy vývoja na trhu s drevom; vývoja cien jednotlivých sortimentov a v nadväznosti na to rozvíjať obchodnú politiku,
- v maximálne možnej miere umožniť financovanie prác v lesníctve z PRV SR, priamych podpôr, zo štátneho rozpočtu rozpočtovej kapitoly MP SR, štátnej pomoci a operačných programov.

Významným opatrením z hľadiska súčasne platnej legislatívy je zosúladenie zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov a zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov.

Rovnako treba zabezpečiť aj *novelizáciu zákona č. 217/2004 Z. z. o lesnom reprodukčnom materiáli* a jeho vykonávacej vyhlášky v horizonte roku 2010, *novelizáciu zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov* z dôvodu každoročného zvyšovania dane z nehnuteľnosti, čo v niektorých prípadoch vedie k strate z podnikania na lesnej pôde a *novelizáciu zákona č. 70/1998 Z. z. o energetike*. Treba presadiť priamu alebo nepriamu *novelizáciu ďalších s lesníctvom súvisiacich zákonov*, s cieľom riešenia náhrad za vyňatie, obmedzenie využívania lesných pozemkov a lesných porastov, osobitný režim hospodárenia, ale aj zabezpečenie zásad ochrany lesných pozemkov v zmysle ustanovení lesníckej legislatívy. Ide o zákony o: vodách, pozemných komunikáciách, telekomunikáciách, ochrane a využití nerastného bohatstva, civilnej ochrane obyvateľstva, zdravotnej starostlivosti, dráhach atď.

So zreteľom na nedostatočné využívanie domácej drevnej suroviny na Slovensku, treba rozvoj drevospracujúcich podnikov inovačne orientovať na výrobu finálnych produktov s vysokou pridanou hodnotou. Ide o podporu najmä domácich podnikov, ktoré produkujú finálne výrobky jednak na domáci trh, ako aj na export. Najmä počas krízy presadiť vyššie využívanie dreva a výrobkov z neho pri investíciách do infraštruktúry a verejných budov v rámci plánovaných opatrení na štátnej úrovni (stimulácia odbytu cez podporu výstavby drevostavieb a vybraných typov líniových stavieb, prostredníctvom mäkkších hypoték).

V súlade so zámermi Slovenska v oblasti využitia domácich surovín a obnoviteľných zdrojov osobitnú pozornosť venovať optimalizácii priestorovej alokácie lesných ekosystémov v krajine a ich manažmentu z hľadiska efektívnej produkcie, ochrany pôdy, retencie vody a sociálno-kultúrnych funkcií v podmienkach očakávanej klimatickej zmeny. Ďalej využitiu drevnej biomasy ako strategickej suroviny 21. storočia.

Finančné zabezpečenie splnenia priorít LH z verejných zdrojov

Najdôležitejším podporným nástrojom v lesníctve je v súčasnosti PRV SR 2007 – 2013. Po spočítaní predpokladaných prostriedkov na čisto lesnícke opatrenia a kombinované

opatrenia možno pre lesníctvo do roku 2015 očakávať príjmy v čiastke 534,51 mil. € z fondov EÚ a štátneho rozpočtu.

Priame podpory sa vyplácajú zo štátneho rozpočtu a refundujú z rozpočtu EÚ. LH sa týkajú priame podpory zo zdrojov EAFRD na podporu lesných pozemkov v územiach európskeho významu a ako lesnícko-environmentálne platby. Ich poskytovanie upravujú nariadenia vlády č. 146/2008 Z. z. o podmienkach poskytovania podpory v územiach európskeho významu na lesnom pozemku a č. 152/2008 Z. z. o podmienkach poskytovania lesnícko-environmentálnych platieb.

Z rozpočtovej kapitoly rezortu pôdohospodárstva sa podporuje LH v rámci programu *Udržateľné lesné hospodárstvo*. Uznesením vlády SR č. 990 bola schválená správa o zdravotnom stave lesov a potreba finančných prostriedkov na zabránenie zhoršovania zdravotného stavu lesných porastov s prevládajúcim zastúpením smreka na tri roky v celkovej sume 1 555 mil. Sk (39,84 mil. €). V rámci Uznesenia vlády č. 878/2008 sa navrhli realizovať technicko-biologické, inštitucionálne, legislatívne a ekonomické opatrenia. V horizonte do roku 2013 si realizácia jednotlivých opatrení vyžiada celkom 47,53 mil. €. Na roky 2014 a 2015 sa ráta so štátnou pomocou 22,28 mil. €. Objemy finančných prostriedkov na roky 2014 a 2015 sa stanovili odhadom, spravidla na úrovni roku 2013.

Tabuľka 3 Finančná podpora zabezpečenia splnenia priorít lesného hospodárstva z verejných zdrojov (mil. €)¹⁷

Druhy podpory	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2009 – 2015
Spolu:	58,42	76,91	99,08	75,71	74,81	74,81	74,81	534,55
Investície z PRV SR	17,82	17,84	17,84	17,84	17,84	17,84	17,84	124,86
Lesnícke činnosti z PRV SR	24,64	21,33	31,25	31,25	31,25	31,25	31,25	202,22
Z rozpočtu MP SR	12,82	13,35	13,75	14,16	14,58	14,58	14,58	97,82
Uzn. vlády SR a štátna pomoc	3,14	24,39	36,24	12,46	11,14	11,14	11,14	109,65

¹⁷ Akčný plán Národného lesníckeho programu Slovenskej republiky. Uznesenie vlády SR č. 990/2007, č. 878/2008

9. SMEROVANIE LESNÍCTVA A DREVOSPRACUJÚCEHO PRIEMYSLU NA OBDOBIE ROKOV 2010 – 2014 – ZHRNUTIE

Zvyšovanie účinnosti ochranných a obranných opatrení v lesoch ohrozených škodlivými činiteľmi s osobitným dôrazom na horské lesy a smrekové ekosystémy

- realizácia účinných opatrení na záchranu ohrozených horských lesov, najmä smrekových biotopov – ich ochrana, revitalizácia a obnova,
- vypracovanie adaptačných stratégií lesných ekosystémov na klimatickú zmenu a ich realizácia.

Zvyšovanie konkurencieschopnosti a ekonomickej životaschopnosti lesníctva

- realizácia konkrétnych opatrení na včlenenie (internalizáciu) verejnoprospešných služieb lesného hospodárstva do ekonomického mechanizmu subjektov obhospodarujúcich lesy – integrácia aktivít produkčných (výrobných) s aktivitami verejnoprospešnými (službami),
- podpora spolufinancovania opatrení v rámci PRV SR 2010 – 2014 poskytovaním nízkoúročných, resp. bezúročných preklenovacích úverov (*soft loans*); rozšírenie finančnej podpory ekologicky orientovaných lesníckych opatrení z environmentálneho fondu,
- zriadenie účelového podporného fondu pre LH ako finančného nástroja na podporu činností zameraných na opatrenia pred škodami spôsobovanými škodlivými činiteľmi v lesoch,
- zabezpečenie, aby subjekty obhospodarujúce lesy v čase hospodárskeho rastu vytvárali rezervy na prekonanie krízových situácií, zavedenie systému zliav pri doprave dreva.

Vytvorenie a realizácia jednotnej štátnej politiky a stratégie rozvoja odvetví spracovania dreva

- v rámci hospodárskej priority vlády SR na lepšie využívanie domácich obnoviteľných zdrojov, ich ochranu a reprodukciu podpora spracovania drevnej biomasy na finálne produkty, vrátane jej využitia v bioenergetike,
- zriadenie Lesníckej a drevárskej technologickej platformy, ktorá prispeje k tvorbe jednotnej štátnej politiky, stratégie a programu na komplexné využitie drevnej biomasy, ochrane a reprodukcii lesných ekosystémov,
- zavedenie kontrolných mechanizmov na transparentné a efektívne hospodárenie s drevnou biomasou, vylúčenie cudzích vplyvov na ekonomiku zainteresovaných subjektov.

Vypracovanie nových, resp. novelizácia niektorých s lesníctvom súvisiacich zákonov

- analýza zákonov SR vo vzťahu k lesom z hľadiska zabezpečovania poslania lesného hospodárstva – vyvážené plnenie ekonomických, environmentálnych (ekologických) a sociálnych funkcií, spracovanie návrhov na odstránenie kontroverzných a chybných inštitútov, resp. na unifikáciu prístupov,
- vypracovanie a prijatie nového zákona o ochrane prírody a krajiny, ktorý stanoví jasné pravidlá vyhlasovania chránených území a spôsob úhrady majetkovej ujmy pri obmedzení hospodárenia v lesoch, nepripustí privatizáciu lesného majetku vo vlastníctve štátu,
- novelizácia tzv. „pozemkových zákonov“, ktoré už neumožňujú ukončenie procesu reštitúcií a odovzdávania zostávajúcich neštátnych lesov ich pôvodným vlastníkom, v neodovzdaných lesoch uplatňovanie inštitútu „odbornej správy lesov“, neprivatizácia lesného majetku vo vlastníctve štátu,
- novelizácia ďalších s lesníctvom súvisiacich zákonov, s cieľom riešenia náhrad za vyňatie, obmedzenie využívania lesných pozemkov a lesných porastov, osobitný režim hospodárenia, ako aj zabezpečenia zásad ochrany lesných pozemkov (zákon o energetike, o vodách, pozemných komunikáciách, telekomunikáciách, ochrane a využití nerastného bohatstva, zdravotnej starostlivosti, dráhach a ďalšie),
- novelizácia zákona o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady, ktorá odstráni svojvôľu samospráv pri stanovovaní ich výšky, dane z nehnuteľnosti.

Nové organizačné usporiadanie orgánov štátnej správy na úseku lesného hospodárstva a ochrany prírody

- integrácia štátnej správy LH, ochrany prírody a vodného hospodárstva v rámci MP SR, zabezpečenie jednotného prístupu v súlade so štátnou politikou (vyvážené plnenie ekonomických, environmentálnych (ekologických) a sociálnych záujmov), resp. platnou (novelizovanou) legislatívou.

V celoštátnom záujme treba presadiť prioritu vlády SR: využívanie, ochrana a reprodukciu obnoviteľných zdrojov Slovenska. Rámcovú náplň tohto programu uvádzame v prílohe 1.

10. ZÁVER

Lesníctvo v strednej Európe, zvlášť na Slovensku sa nachádza v prelomovom období. Prežíva hlbokú krízu, ktorá má dvojaký charakter, či dve príčiny. Je to v prvom rade dôsledok nedostatku finančných prostriedkov, ktoré mu plynú v podstate len z predaja dreva. Plnenie verejnoprospešných funkcií realizuje ako trpenú farchu, teda bez toho, aby za tieto služby dostávalo finančnú náhradu. Ide o chronickú krízu, ktorá pretrváva dlhé obdobia. Ďalej je tomu tak preto, že lesníctvo, ako aj iné odvetvia v súčasnosti postihla globálna finančná a hospodárska kríza, ktorá má akútny charakter. Synergický efekt týchto dvoch nepriaznivých skutočností spôsobil, že sa lesníctvo nachádza v kritickej situácii a rozhoduje sa o tom, či si zachová svoju relatívnu samostatnosť, alebo stratí opodstatnenosť, ako odvetvie, ktoré má zabezpečovať pre spoločnosť ekonomické, ekologické a sociálne funkcie. Okrem nepriaznivej finančnej situácie, lesníctvo ohrozujú dve extrémne protikladné ideológie. Je to krajný environmentalizmus a krajný ekonomizmus.

Opatrenia na prekonanie krízovej situácie v LH by mali spočívať v dvoch navzájom prepojených strategických ťahoch a to: prijímaní opatrení, ktorými sa budú: riešiť súčasné najnaliehavejšie krízové problémy. Súčasne s tým prijať opatrenia na prebudovanie súčasného jednúčelového LH na polyfunkčné, či funkčne integrované LH. Konkrétne implementovať lesnícke verejnoprospešné služby do trhového mechanizmu LH.

Publikácia obsahuje takéto návrhy, ktoré by sa mali v ďalšom podrobne prediskutovať, či posúdiť, a potom prikrčiť k ich realizácii. Treba si uvedomiť, že riešenie nebude prichádzať automaticky, ale iba ak zvýšime naše aktivity. Čiže mali by sme sa riadiť **scenárom aktívneho rozvoja**, tzn. prijímať rad vlastných opatrení s cieľom prekonať tak akútne ako aj chronické problémy. Teda nerezignovať. Odmietiť scenár vnucovaných, prípadne už aj vnútených zmien, ktoré ohrozujú podiel LH na rozvoji spoločnosti.

11. LITERATÚRA

1. EURACTIV, 2010: Hospodárstvo: PMI výrobného sektora eurozóny vo februári výrazne vzrástol, <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/clanok/hospodarstvo-pmi-vyrobnego-sektora-eurozony-vo-februari-vyrazne-vzrastol>.
2. GOZORA V., 2007: Regionálne disparity a nerovnovážne stavy v špecifickom prostredí, In.: Riešenie regionálnych disparít a nerovnovážnych stavov v prírodnom a hospodárskom prostredí, I. diel, Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied, Nitra, 2007, s.146 – 154.
3. HAWKEN, P., LOVINS, A., HUNTER LOVINSOVÁ, L., 2003: Přírodní kapitalismus Jak se rodí další průmyslová revoluce. Praha, Mladá fronta 2003, 476 s.
4. HOSPODÁRSKE NOVINY 26. –28. 2. 2010: Protikrizové opatrenia 2009, s. 6 – 7.
5. HOSPODÁRSKE NOVINY 26. –28. 2. 2010: Cesta z krízy: druhé dno je na dosah, s. 9.
6. INFORMAČNÝ LIST 3/2009: Spravodajca Národného lesníckeho centra, http://www.forestportal.sk/ForestPortal/odborna_sekcia/doc/ltis/3q2009.pdf
7. INFORMAČNÝ LIST 4/2009: Spravodajca Národného lesníckeho centra, http://www.forestportal.sk/ForestPortal/odborna_sekcia/doc/ltis/4q2009.pdf
8. INSTITUTE FOR SUPPLY MANAGEMENT, 2010: ISM Report On Business® February 2010, <http://www.ism.ws/ismreport/mfgrob.cfm>
9. KONÓPKA J., 2009: Aké závery v roku 1932 prijala Československá akadémia pôdohospodárska ku kríze v lesnom hospodárstve, Lesník, 1, s. 7 – 8.
10. KONÓPKA J., 2009: Cenová a odbytová kríza v lesnom hospodárstve, Les & Letokruhy 1-2/2009, s. 55 – 56.
11. KOVALČÍK, M. A KOL., 2009: Analýza a kvantifikácia dopadov svetovej finančnej a ekonomickej krízy v lesníctve SR a návrh opatrení na jej riešenie. NLC – LVÚ Zvolen, 59 s.
12. KREČMER, VL., 1991: Lesní hospodárství a jeho služby pro životní prostředí. (Poznátky ze studia lesnických mimotržních aktivit v SRN.) Věstník ČSAZ, 5, s. 282 – 286.
13. KREČMER, VL., 1993: Trvale udržitelný rozvoj a lesní hospodárství v ČR (I). Lesnictví – Forestry 39, 12, s. 513 – 519.
14. KREČMER, VL., 2007: Základní otázky lesnictví pro politiky a legislativce. Lesnícka práce, č. 4, s. 228 – 229.
15. KREČMER, VL., 2009: Krize lesnictví a lesního hospodárství. (Studie.) Praha, Rukopis, 60 s.
16. LESNÍCKA PRÁCE, 1/2010: Ohlednutí za rokem 2009 s přesahem do roku 2010, <http://lesprace.silvarium.cz/content/view/2431/128/>
17. LESNÍCKA PRÁCE, 1/2009: Jaký byl rok 2008 v českých lesích? V kontextu posledních let průměrný, <http://lesprace.silvarium.cz/content/view/2275/128/>
18. LOJDA, J., 2009: Podpora LH ze státního rozpočtu, In.: Lesnictví a podnikatelské prostředí, Zborník referátov zo seminára s medzinárodnou účasťou, Brno, s. 41 – 42.
19. MEDZINÁRODNÝ MENO VÝ FOND, 2009: World economic Outlook, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/02/pdf/tables.pdf>

20. MIDRIAK, R. a KOL., 1981: Diferencované obhospodarovanie lesa podľa integrovaných funkcií. Zvolen, VÚLH, Les. štúdie 31, 222 s.
21. MORAVČÍK, M. a KOL., 2006: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2005 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 199 s.
22. MORAVČÍK, M. a KOL., 2007: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2006 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 164 s.
23. MORAVČÍK, M. a KOL., 2008: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2007 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 168 s.
24. MORAVČÍK, M. a KOL., 2009: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2008 (Zelená správa). Bratislava, MP SR a NLC – LVÚ Zvolen, 147 s.
25. MORAVČÍK, M., 2009: Implementácia systematiky, hodnotenia, a oceňovania funkcií lesa v riadiacom a plánovacom procese. (Výskumná správa.) NLC – LVÚ Zvolen.
26. NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA: Vybrané ukazovatele hospodárskeho a menového vývoja SR, http://www.nbs.sk/_img/Documents/_Statistika/VybrMakroUkaz/ZaklMakroUkaz/ukazov_2009.pdf
27. PAPÁNEK, F., 1978: Teória a prax funkčne integrovaného lesného hospodárstva. Bratislava, Príroda, 218 s.
28. STANEK P., 2009: Rozpočtová situácia a makroekonomické parametre v budúcich piatich rokoch, (Pracovný materiál)
29. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY: Index priemyselnej produkcie, http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.send?uic=2703&m_sso=4&m_so=20&ic=25
30. ŠIKULA, M. a KOL., 2010: Stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti do roku 2015. (Štúdiá.) SAV, 502 s.(rukopis).
31. TAYLOR, R., 2009: Crisis in the wood products industry and markets: perspectives from North America, Unasylva No.233, Vol. 60, 3/2009, <http://www.fao.org/docrep/012/i1025e/i1025e04.htm>
32. TISSARI, J., 2009: The impacts of the financial crisis on forestry sector, Rome, 50. zasadnutie FAO 29.mája 2009, http://foris.fao.org/meetings/download/_2009/advisory_committee_on_paper_and_wood_products_50th/presentations/item5_tissari.pdf
33. TREND, 2010: Štúdiá: Východ Európy sa k rastu vráti až v roku 2011, Trend č.9/2010, <http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/studia-vychod-europy-sa-k-rastu-vrati-az-v-roku-2011.html>
34. TREND, 2009: Svetovú ekonomiku poháňa ázijsko-tichomorský motor, Trend č.48/2009, <http://www.etrend.sk/trend-archiv/rok-2009/cislo-47/svetovu-ekonomiku-pohana-azijsko-tichomorsky-motor.html>
35. WWW.WIKIPÉDIA.SK: Krízový manažment, [cit. 15.03.2010] Dostupné na internete: http://sk.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%ADzov%C3%BD_mana%C5%BEment

12. POUŽITÉ SKRATKY

APVV	– Agentúra na podporu výskumu a vývoja
DSP	– Drevospracujúci priemysel
EÚ	– Európska únia
ENFE	– Európska sieť podnikateľov v lesnom hospodárstve (<i>European Network of Forest Entrepreneurs</i>)
FAO	– Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo pri Spojených Národoch
HDP	– Hrubý domáci produkt
ISM	– Index výroby (<i>Institute for Supply Management</i>)
LH	– Lesné hospodárstvo
MH SR	– Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MMF	– Medzinárodná menový fond
MP SR	– Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky
MŽP SR	– Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NHS	– Index predaja novo postavených domov (<i>New Home Sales</i>)
NLC	– Národné lesnícke centrum
OECD	– Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OSN	– Organizácia spojených národov
PMI	– Index ekonomického sentimentu (<i>Purchasing Managers Index</i>)
PPA	– Pôdohospodárska platobná agentúra
PRV SR	– Program rozvoja vidieka Slovenskej republiky
PPP	– Súkromno-verejné partnerstvo (<i>private public partnership</i>)
s.c.	– Stále ceny
Sk	– Slovenská koruna
SL MP SR	– Sekcia lesnícka Ministerstva pôdohospodárstva Slovenskej republiky
STN	– Slovenská technická norma
ŠÚ SR	– Štatistický úrad Slovenskej republiky
TARP	– Vládny podporný program USA (<i>Troubled Asset Relief Program</i>)
USA	– Spojené štáty americké
USD	– Americký dolár
WIIW	– Inštitút pre medzinárodné ekonomické štúdie vo Viedni (<i>Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche</i>)

13. ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1	Rast hrubého domáceho produktu, deficit verejných financií a verejný dlh vybraných krajín	8
Tabuľka 2	Vývoj vybraných makroekonomických ukazovateľov Slovenska	11
Tabuľka 3	Finančná podpora zabezpečenia splnenia priorit lesného hospodárstva z verejných zdrojov (mil. €)	59

14. ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1	Vývoj a výhľad výstavby rodinných domov v USA	16
Obrázok 2	Vývoj štátnej podpory lesného hospodárstva na výkony vo verejnom záujme	21
Obrázok 3	Kategórie lesov, funkčné typy lesov, chránené územia lesov	22
Obrázok 4	Vývoj dodávok dreva a priemerného speňaženia v lesnom hospodárstve Slovenskej republiky	23

15. PRÍLOHA

ŠTÁTNY PROGRAM VYUŽÍVANIA, OCHRANY A REPRODUKCIE OBNOVITELNÝCH ZDROJOV SLOVENSKA

1. OBSAHOVÉ VYMEDZENIE PROGRAMU

Dvadsať prvé storočie kladie v oblasti zabezpečovania základných životných potrieb obyvateľstva niekoľko kľúčových otázok na riešenie:

- 1.1. Ako zabezpečiť potravinovú dostatočnosť ľudskej populácie a produkciu obnoviteľných zdrojov energie.
- 1.2. Ako podporovať a využívať znalostnú ekonomiku, aby umožňovala udržateľné zvyšovanie kvality života všetkého obyvateľstva.
- 1.3. Ako efektívnejšie využívať, chrániť a reprodukovať obnoviteľné zdroje krajiny pre multifunkčnú environmentálne tolerantnú produkciu biomasy, zohľadňujúcu aj očakávané klimatické zmeny a jednotkové znížovanie spotreby fosílnych zdrojov.
- 1.4. Ako eliminovať poškodzovanie prírody a životného prostredia ekonomickými aktivitami.
- 1.5. Aké nové technológie, umožňujúce realizovať vyššie uvedené požiadavky, vyvíjať a efektívne zavádzať do praxe.
- 1.6. Aké politicko-ekonomické a legislatívne nástroje využívať a spoločenské prostredie vytvárať pre účinné riešenie nastolených otázok.
- 1.7. Akú úlohu má a musí mať veda, výskum a vývoj pri riešení týchto problémov, jej kľúčové tematické smery a priority cieľového výskumu.

Navrhaný štátny program je zameraný na efektívnejšie využívanie, ochranu a reprodukciu obnoviteľných zdrojov slovenskej krajiny pri zohľadnení vplyvov procesu globalizácie ekonomiky v otvorenom trhovom priestore a podieľať sa tak na stabilnejšom vývoji a zvyšovaní konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky, ako aj kvality života obyvateľstva.

2. ZDÔVODNENIE PROGRAMU – POTREBA RIEŠENIA

Svetová finančná a hospodárska kríza, jej príčiny a dôsledky vynucujú prehodnotenie doterajších zásad a priorít hospodárskych stratégií. Viaceré činitele pôsobiace v hospodárskej i sociálnej sfére sa v situácii zlyhávania globálneho trhového systému prejavujú výraznejšie. Ide najmä o potenciál občianskych, regionálnych a národných spoločenstiev a využívanie miestnych zdrojov. Nezastupiteľné miesto tu majú obnoviteľné zdroje, vrátane biologických procesov a nové technológie na ich využívanie pre tvorbu materiálov a energie.

Súčasná kríza odhalila aj nesprávne koncepcie, ktoré sa realizovali po roku 1990 v smerovaní československého, a tým aj slovenského hospodárstva, vrátane pôdohospo-

dárstva. Utlmil sa a v niektorých oblastiach do značnej miery až zlikvidoval domáci hospodársky potenciál. Slovensko politicky, ani ekonomicko-legislatívne náležite nereagovalo na otvorenú ekonomiku. Narastali cenové vplyvy zahraničných predajcov. Výrazne sa znížila veľkovýroba v poľnohospodárstve. V porovnaní s rokom 1990 klesla poľnohospodárska produkcia (rastlinná a živočíšna) Slovenska viac ako o tretinu. Vysoký podiel potravín sa dováža zo zahraničia a skoro pol milióna poľnohospodárskej pôdy leží ladom. Sú neudržiavané a znefunkčnené hydromelioračné zariadenia, zvyšujúce prirodzený potenciál pôd. Takmer zanikol domáci drevospracujúci priemysel. Do zahraničia sa vyviezlo veľa surového dreva, resp. polovýrobovkov, čím sa finalizácia výroby a pridaná hodnota tvorí mimo Slovenska. Pracovníci uvoľnení z pôdohospodárstva odišli pracovať do zahraničia alebo rozšírili rady nezamestnaných. Takýto vývoj nie je v záujme občanov SR.

Z hľadiska udržateľného rozvoja spoločnosti sú zdroje povrchových vôd vo viacerých regiónoch SR strategickou surovinou (zásobovanie obyvateľstva, priemyslu a poľnohospodárstva pitnou a úžitkovou vodou).

Efektívnejšie využívanie domácich zdrojov je základom udržateľnejšej prosperity ekonomického a sociálneho rozvoja každej krajiny.

Slovensko má obmedzené zdroje fosilných energetických surovín a nerastného bohatstva. **Významným výrobným potenciálom Slovenska sú však obnoviteľné zdroje, poľnohospodárska a lesná pôda, vodné zdroje, genofond prirodzených biotopov a kultúrnych rastlín, ale aj skúsenosti, pracovné návyky a vedomosti obyvateľstva umožňujúce ich efektívnejšie využívanie.**

Preto hospodársky rozvoj Slovenska môže byť založený výraznejšie na domácej výrobe. Pri takomto postupe by nás aj súčasná kríza menej postihovala.

Realizácia uvedených zámerov vyžaduje zabezpečenie udržateľného, multifunkčného a environmentálne orientovaného rozvoja hospodárskych odvetví vytvárajúcich primárnu produkciu biomasy, jej efektívnejšiu transformáciu na úžitkové, konkurencie schopné, existenčné i sociálno-kultúrne potreby spoločnosti pri úspornejšej spotrebe neobnoviteľných zdrojov energie a surovín, zachovaní biodiverzity, ochrane prírody a životného prostredia pred rizikovými antropogénnymi vplyvmi. **Disponibilný pôdohospodársky využiteľný pôdny fond tvorí produkčný potenciál nielen pre spracovateľský priemysel, ale ako súčasť krajiny dáva predpoklad aj pre udržateľnú zamestnanosť vidieckeho obyvateľstva.** Na primárnu funkciu pôdohospodárstva sa viažu ďalšie synergetické efekty, ktoré sú verejnými hodnotami a prejavujú sa v ďalších oblastiach života spoločnosti. Ďalší ekonomický i krajinytvorný potenciál predstavujú vodné zdroje, ich zvýšená retencia, ochrana a efektívnejšie využívanie.

Na primárnu funkciu poľnohospodárstva, lesného a vodného hospodárstva sa viažu ďalšie synergetické efekty, ako verejné statky prejavujúce sa v kvalite života spoločnosti.

3. CIELE PROGRAMU

Strategickým cieľom programu je zvýšiť podiel udržateľného, efektívnejšieho využitia domácich obnoviteľných a ľudských zdrojov na hospodárskom rozvoji Slovenska, umožňujúcim rast zamestnanosti, zvyšovanie životnej úrovne obyvateľstva a odstraňovanie regionálnych sociálno-ekonomických rozdielov .

- 3.1. Posilniť koordináciu a integráciu aktivít štátnej správy, hospodárskej sféry, organizácií vedy a výskumu a občianskych iniciatív zameraných na efektívnejšie využívanie, ochranu a reprodukciu obnoviteľných prírodných zdrojov za účelom dosiahnutia synergického efektu;
- 3.2. Nadviazať na Stratégiu rozvoja slovenskej spoločnosti a konkretizovať jej zámery, predovšetkým v odvetviach hospodáriacich s obnoviteľnými prírodnými zdrojmi a v oblasti ich ochrany a zachovania spoločenských funkcií;
- 3.3. Podporiť inovácie založené na vedecko-výskumných poznatkoch, umožňujúcich efektívnejšie využívanie prírodných zdrojov pri znížení negatívnych vplyvov na životné prostredie v dôsledku hospodárenia na poľnohospodárskej a lesnej pôde a pri obhospodarovaní vodných zdrojov;
- 3.4. Zabezpečiť dostupnosť a dostatočnosť vody v požadovanej kvalite, jej racionálne využívanie a zvýšiť ochranu pred povodňami a dôsledkami extrémneho sucha;
- 3.5. Vytvárať poznatkový fond pre podporu a stimuláciu udržania a obnovy produkčných a nekomoditných funkcií pôdy, zachovania genetických autochtónnych rastlinných a živočíšnych zdrojov a ďalších komponentov pôvodného prírodného prostredia, ochranu biodiverzity krajiny a jej rekreačno-kultúrnych funkcií;
- 3.6. Vytvárať podmienky pre rozvoj vidieka, jeho primeraného osídlenia a zvyšovania kvality života vidieckeho obyvateľstva, predovšetkým zabezpečenie pitnej vody a bezpečného odvodu odpadových vôd;
- 3.7. Posilniť potravinovú a energetickú bezpečnosť Slovenska využitím domácich obnoviteľných zdrojov. Stabilita a kvalita úrod je pre budúcnosť závislá najmä na dostatku pôdnej vody;
- 3.8. Zabezpečovať účinnejší prenos a využitie výsledkov výskumu a vývoja do poľnohospodárskej, potravinárskej, lesníckej a vodohospodárskej praxe s cieľom zvyšovania pridanej hodnoty ich produkcie, ako aj rozvoja vidieka.

4. TEMATICKÉ OBLASTI PROGRAMU – PODPROGRAMY A PROJEKTY

1. Podprogram

- 4.1. Komplexné využívanie domácich obnoviteľných zdrojov krajiny, rozvoj a využívanie biotechnológií.

Cieľom podprogramu je aplikáciou nových biotechnológií a inovovaných tradičných technológií efektívnejšie využívať domáce obnoviteľné zdroje v produkčných i mimoprodukčných funkciách pri úspore fosílnych zdrojov a zníženom zafažovaní prírodného a životného prostredia a aj touto cestou zvýšiť podiel domácej výroby na ekonomickej stabilizácii a rozvoji Slovenska.

Projekty podprogramu:

- 4.1.1. Využitie domácich obnoviteľných zdrojov biotechnologickými metódami na priame využitie obyvateľstvom (potravinárstvo, farmaceutický priemysel a pod.);
- 4.1.2. Využitie obnoviteľných surovín, najmä dreva na technické výrobky (konštrukčné, esteticky pôsobiace a iné materiály);

- 4.1.3. Biotechnológie využiteľné v poľnohospodárstve, lesníctve, pri ochrane krajiny a prírody, zachovaní a využívaní autochtónneho genofondu biodiverzity a vo vodnom hospodárstve.

2. Podprogram

- 4.2. Optimalizácia priestorovej alokácie a štruktúry ekosystémov v krajine z hľadiska efektívnej produkcie, ochrany pôdy, vodnej retencie a sociálno-kultúrnych funkcií krajiny v podmienkach očakávanej klimateckej zmeny.

Cieľom podprogramu je návrh takej alokácie a štruktúry ekosystémov, ktoré umožnia efektívnejšiu primárnu produkciu biomasy, vyššiu ochranu pôdy, vody a lesných ekosystémov, udržanie a zvýšenie vodnej retencie a sociálno-kultúrnych funkcií krajiny.

Projekty podprogramu:

- 4.2.1. Lesné ekosystémy;
4.2.2. Poľnohospodárske kultúry, chov a ochrana zdravia zvierat;
4.2.3. Vodné produkčné zdroje krajiny a pôdna voda.

3. Podprogram

- 4.3. Optimalizácia manažmentu ekosystémov v krajine, vrátane technológií (produkčné technológie zvyšujúce efektívnosť využívania prírodných zdrojov a minimalizáciu záporných vplyvov na prostredie v podmienkach očakávanej klimateckej zmeny).

Cieľom programu je zvyšovanie produkčnej výkonnosti a ekonomickej efektívnosti ekosystémov, rozvoj a využívanie výkonnejších výrobných systémov a technologických postupov pri znižovaní negatívnych vplyvov na prírodné a životné prostredie a zohľadnenie očakávaných klimateckých zmenách.

Projekty podprogramu:

- 4.3.1. Lesné ekosystémy
4.3.2. Poľnohospodárske kultúry a systémy chovu zvierat
4.3.3. Vodné plochy

4. Podprogram

- 4.4. Ekonomická udržateľnosť stabilizácie a rastu slovenského poľnohospodárstva, potravinárstva, lesníctva a vidieka.

Ústredným cieľom podprogramu je zabezpečenie vedeckých poznatkov a riešení v tvorbe a modifikácii ekonomických nástrojov a inštitucionálneho systému pre efektívny rozvoj pôdohospodárstva v jednotlivých regiónoch Slovenska.

Projekty podprogramu:

- 4.4.1. Poľnohospodárstvo, potravinársky priemysel a vidiek;
4.4.2. Lesné hospodárstvo a drevospracujúci priemysel;
4.4.3. Vodné hospodárstvo.

KOMENTÁR K NÁVRHU ŠTÁTNEHO PROGRAMU

Pod obnoviteľnými zdrojmi rozumieme: biomasu – celkovú hmotu organizmov jednotlivých druhov, alebo celých spoločenstiev.

Môže sa rozlične triediť. V podstate ide o biomasu rastlinnú a živočíšnu.

Do rastlinnej biomasy možno zaradiť najmä: celú poľnohospodársku produkciu, lesnú produkciu. Patria sem aj baktérie, vírusy, huby, plesne...

Do živočíšnej biomasy možno zaradiť: hmotu živočíchov (zvierat), produkciu živočíchov (napr. mlieko), exkrementy...

Obnoviteľná (biomasa) – znamená, že ju možno reprodukovať, či obnovovať. Samozrejme platí to, ak zabezpečíme ochranu a reprodukciu organizmov, ich spoločenstiev, trvale udržateľný rozvoj (po starom: rozšírenú reprodukciu tak po kvantitatívnej ako aj kvalitatívnej stránke).

1. Podprogram

Ak chceme zabezpečiť kvalitu života, resp. jeho skvalitňovanie, potom nám treba zabezpečiť rozumné a vysoko efektívne:

- Využívanie obnoviteľných zdrojov. Vyprodukovanú biomasu možno využiť na rozličné účely. A to buď priamo, napr. ako potravu pre dobytok, alebo ju ďalej spracovať rozličnými technológiami na vysoko sofistikované výrobky. Zjednodušene, možno povedať, že veľkú perspektívu tu majú produkty, ktorých výroba sa realizuje biotechnológiou (biotechnologické výrobky). Druhú skupinu tvoria produkty, ktoré sa vyrobili iným, najmä mechanickým spôsobom (technické výrobky). Potom môžeme spôsoby spracovania obnoviteľných zdrojov rozdeliť do dvoch skupín:
 - biotechnologickými metódami (biotechnologické výrobky). Ide o použitie biotechnológií na výrobu produktov v **potravinárstve**, v priemysle, v zdravotníctve, atď.
 - inými, najmä mechanickými metódami (technické výrobky). Ide najmä o výrobky z dreva: konštrukčné, dekoračné, nábytok, obaly, atď.

To je využitie vyprodukovanej biomasy, či obnoviteľných zdrojov, čo momentálne najviac zaujíma našu ekonomiku.

- Nám (najmä v pôdohospodárstve, ako v prvovýrobe) ide hlavne o tvorbu biomasy (obnoviteľných zdrojov), jej zvyšovanie (kvantita, kvalita), kde podľa všetkého najväčší pokrok možno dosiahnuť biotechnologickými metódami. Ide o poľnohospodárstvo (rastlinná výroba, živočíšna výroba, veterinárstvo), lesné hospodárstvo, vodné hospodárstvo, ochrana a tvorba životného prostredia.

Túto skupinu biotechnológii navrhujeme vyčleniť samostatne preto, lebo tu nejde o využitie biomasy (obnoviteľných zdrojov) na iné výrobky, ale o jej tvorbu, zvyšovanie tvorby biomasy, či iných organizmov, aj takých, ktoré pôsobia pozitívne na hmotné statky, produkty a aj kvalitu života ľudí (voda, životné prostredie).

2. Podprogram

Ak sme len trošku národohospodári, potom nám nemôže byť ľahostajné, že takmer 0,5 mil. ha poľnohospodárskej pôdy leží ľadom. Že je tu nová situácia, pokiaľ ide o klima-

tickú zmenu (podľa nášho presvedčenia je tomu už tak aj teraz), že sa opakujú povodne, že je nezamestnaných 400 tis. ľudí, že... (je to dobre zdôvodnené v návrhu programu).

Čiže nám treba dať odpoveď na otázku, ako by mali byť v zmenených podmienkach rozmiestnené ekosystémy v krajine, či v jednotlivých regiónoch. Túto optimalizáciu nám samozrejme treba robiť vo vzťahu k vlastnostiam pôdy, klimatickým pomerom (k prírodným podmienkam), k rizikám, krajinotvorbe, ekonomickým, environmentálnym a sociálnym potrebám, nielen vo vzťahu k dnešku, ale aj budúcnosti.

Ide teda o alokáciu jednotlivých ekosystémov z hľadiska ekonomického (produkčného), environmentálneho (ekologického) a sociálneho. Treba mať jasnú predstavu, ktorej napĺňanie by sa zabezpečovalo v rámci územného plánovania, pozemkových úprav, atď. Už sme dosť peňazí premrhali napr. na ROEPY... Samozrejme tu nejde o násilnú delimitáciu, ale ak vieme povedať, aké by malo byť cieľové usporiadanie ekosystémov, aké by mali byť ich funkcie, potom nám treba navrhnúť nástroje ako sa k takémuto usporiadaniu dopracovať. Máme na mysli najmä ekonomické stimuly (zainteresovanosť vlastníkov pôdy).

Ak to zhrnieme, mali by sme zdefinovať:

- Optimálne rozmiestnenie pozemkov lesných (ekosystémov), poľnohospodárskych (aj ich jednotlivých druhov), iných, chránených území, vodných plôch (aby sa dosiahol čo najlepší synergický efekt). Jednotlivým ekosystémom určiť funkcie, ktoré majú plniť z hľadiska potrieb spoločnosti.

Dobre by bolo spracovať "generel" za celé Slovensko, potom vybrať regióny, kde by sa problematika spracovala modelovo (nebude možné všetko riešiť naraz).

Možno namietajú, že to nie je predmetom vedecko-výskumných inštitúcií. Treba si však postaviť otázku, kto má na to lepšie predpoklady ak nie vedeckovýskumné inštitúcie.

Využili by sa tu všetky doterajšie poznatky z rozličných odborov (pôdoznanectvo, ekológia, krajinárstvo, rastlinná výroba, živočíšna výroba, atď.) Súčasne by pokračovala vedecko-výskumná činnosť jednotlivých inštitúcií, pričom by sa výskum realizoval tak, aby z neho boli výstupy, ktoré by slúžili hlavnému zadaniu t. j. optimalizácii rozmiestnenia ekosystémov v krajine...

3. Podprogram

Keď už máme alokáciu ekosystémov a prisúdili sme im príslušné funkcie, treba zabezpečiť ich manažment tak, aby sa realizoval racionálne v prospech zabezpečenia stanovenej funkcie (stanovených funkcií). Ak berieme do úvahy základné funkcie, tam kde je na prvom mieste produkcia, vo výskume by sa riešili opatrenia ktoré sledujú tento zámer. Samozrejme bral by sa zreteľ aj na ďalšie funkcie, najmä environmentálne, ako aj sociálne. Manažment sa teda chápe v tom najširšom slova zmysle, čiže je to komplex na seba nadväzujúcich opatrení (opatrenia biologické, ochranné, technické, technologické, atď.). Ide o diferencovaný prístup, resp. presné poľnohospodárstvo, v lesnom hospodárstve funkčne integrované hospodárstvo, vo vodnom hospodárstve integrovaný manažment povodí, atď. Treba zabezpečiť nadväznosť na predchádzajúce dva podprogramy (v 1. biotechnologické opatrenia v poľnohospodárstve, lesnom hospodárstve... v 2. alokácia ekosystémov a im prisúdené funkcie). Takto by sa vytvorili (spresnili) sústavy (systémy) hospodárenia. Výskum tu má široké pole pôsobnosti. Robiť sa musí preto, lebo stále treba poskytovať nové podklady na inováciu manažmentu v zmysle najnovších poznatkov vedy a výskumu. Nemožno len výsledky vedy a výskumu preberať zo zahraničia, lebo ide vždy o konkrétne

prírodné podmienky, či o reagovanie na nové, stále sa meniace ekologické a ekonomické podmienky.

4. Podprogram

Ak chceme obstáť v otvorenom konkurenčnom prostredí musia byť všetky realizované opatrenia vysoko efektívne: aby boli čo najnižšie náklady, pričom aby kvalita výrobkov, či ich vlastnosti boli zrovnateľné, resp. lepšie ako je tomu v zahraničí. Veľmi dôležité bude zabezpečiť, aby sa využitím, ochranou a reprodukciou obnoviteľných zdrojov riešili aj sociálne otázky obyvateľstva, najmä rozvoj vidieka. Pôjde tu aj o správne stanovenie nástrojov z hľadiska realizácie využitia najnovších poznatkov z podprogramu 1. (najmä biotechnológie), z podprogramu 2. (zabezpečenie realizácie optimálnej alokácie ekosystémov), z podprogramu 3. (správny manažment ekosystémov z hľadiska plnenia stanovených funkcií). Navrhnuť treba legislatívne, ale najmä stimulačné nástroje. Osobitnú pozornosť venovať ľudským zdrojom, ich štruktúre a výchove. Veľmi dôležité bude výskumne riešiť vzájomné previazanie aktivít v poľnohospodárstve a v lesnom hospodárstve s nadväzujúcimi odvetvami, najmä potravinárstvom a drevospracujúcim priemyslom. Nie menšiu previazanosť, či vzájomné prepojenie treba navrhnuť so životným prostredím, ochranou prírody, vodným hospodárstvom, a ďalšími rezortmi či odvetvami. Problematika by sa mala riešiť nielen na celoštátnej, ale aj na regionálnej úrovni.

OPONENTSKÝ POSUDOK

na publikáciu

„KRÍZOVÝ MANAŽMENT V LESNOM HOSPODÁRSTVE“

Autori: **Jozef KONÓPKA**

Miroslav KOVALČÍK

Martin MORAVČÍK

Publikácia „Krizový manažment v lesnom hospodárstve“ podáva ucelené informácie o dopadoch globálnej finančnej hospodárskej krízy na lesné hospodárstvo vo svete a na Slovensku. Krízu lesníctva vníma v rovinách akútnej a chronickej. Vysvetľuje príčiny vzniku a priebeh akútnej krízy lesníctva ako výsledku globálnej reakcie na problémy ekonomiky hlavne v USA, spôsobenej podporovaním života na dlh, čoho výsledkom pri neschopnosti jeho splácania bol pád finančných trhov a spomalenie a aj zastavenie spotreby. Pre lesníctvo je oveľa vážnejšia chronická kríza. Ako vysvetľujú autori je to kríza dvoch protichodných ideológií: neoliberálneho ekonomizmu a hlbinného environmentalizmu. Obidve sú pre lesníctvo zvlášť nebezpečné a prijatie jedného alebo druhého smeru by znamenalo koniec udržateľného a bezpečného rozvoja odvetvia lesníctva. Z analýzy vyplýva, že tieto nebezpečné tendencie sa objavujú už aj na Slovensku chápaním lesníctva ako monofunkčne financovaného odvetvia zameraného na produkciu dreva bezodplatne akceptujúceho obmedzenia hospodárenia pri plnení verejnoprospešných funkcií, najmä environmentálnych. Priamo to ovplyvňuje postavenie lesníctva ako samostatného odvetvia hospodárstva .

V publikácii autori uvádzajú poznatky skúsenosti z riešenia rovnakých situácií doma i v zahraničí. Na ich základe ponúkajú východiská a opatrenia na riešenie aktuálnych problémov lesníctva. Za dôležitú strategickú úlohu považujú potrebu zásadnej zmeny pozície odvetvia lesníctva v rámci hospodárskych, spoločenských a environmentálnych štruktúr štátu. Jeho prebudovanie zo súčasného jednoúčelového na polyfunkčné či integrované LH. Opierajú sa pri tom o vyhodnotenie Programového vyhlásenia vlády (2006) a prognózované zámery lesníctva zo Stratégie rozvoja slovenskej spoločnosti (2010). Publikácia končí definovaním priorít Smerovania lesníctva a drevospracujúceho priemyslu na obdobie rokov 2010 – 2014.

Stanovené ciele obsahu publikácie autori splnili. Dáva komplexné informácie o aktuálnej situácii lesníctva pre predstaviteľov exekutívy, zákonodarného zboru, obhospodarovateľov lesov a aj širokú verejnosť. Ponúka podnetné návrhy a návody, ktoré, ako uvádzajú autori, majú byť podnetom k diskusii a scenárom k aktívnemu riešeniu akútnych aj chronických problémov lesníctva.

Publikáciu odporúčam vydať.

V Banskej Bystrici 21. 3. 2010

Ing. František Štulajter, CSc.